

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХАРКЕВИЧ ЮРІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 343.98:43.131

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ
ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Ю. І. Харкевич**

Науковий керівник **Вакулик Ольга Олексіївна,**

кандидат юридичних наук, доцент

Київ–2024

Харкевич Ю. І. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2024.

У дисертації на монографічному рівні досліджено концептуальні положення криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, сформовано теоретичні положення та надано практичні рекомендації. Проаналізовано сучасний стан, теоретичну розробленість проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. Визначено особливості предмета й обставини вчинення зазначених кримінальних правопорушень; схарактеризовано особу правопорушника; актуалізовано типові способи вчинення зазначених кримінальних правопорушень і типову слідову картину як елементи криміналістичної характеристики. З'ясовано особливості відкриття кримінального провадження та обставини, що підлягають встановленню; окреслено типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення. Висвітлено особливості проведення обшуку, огляду, допиту за цією категорією кримінальних проваджень. Сформульовано пропозиції щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення обставин події правопорушення; окреслено можливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

З'ясовано стан наукової розробленості проблеми порушення законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, констатовано відсутність наукових праць на монографічному рівні за зазначеною тематикою. Обґрунтовано, що працівники правоохоронних органів

потребують додаткових ресурсів для боротьби з порушеннями законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, які відповідали б потребам слідчо-судової практики.

Здійснено теоретико-правовий аналіз кримінальних правопорушень зазначеної категорії, висвітлено структурні елементи криміналістичної характеристики, серед яких особа правопорушника, предмет й обстановка кримінальних правопорушень, їх слідова картина.

З огляду на сучасний розподіл коштів у галузі охорони здоров'я, визначено її фінансування, яке охоплює загальний бюджет, обласні, місцеві бюджети, спеціальний фонд, міжнародні трансфери у вигляді дотацій, субвенцій, інвестиційних проєктів, гуманітарної допомоги та благодійності, а також кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги. Предмет протиправного посягання кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, визначено як державне майно, зокрема державні кошти й кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги.

Під час висвітлення умов та обстановки вчинення зазначених правопорушень увагу зосереджено на нормативно-правовому факторі, а саме прийнятті низки нормативно-правових актів щодо спрощення процедури закупівлі товарів, спрямованих на боротьбу з коронавірусними інфекціями, запропоновано низку змін до вже наявних.

Схарактеризовано особу правопорушника через сукупність даних про його професійні, соціально-демографічні, психофізичні й інші особливості суб'єкта, побутову, соціально-правову характеристики. Надано пропозиції щодо протидії та попередження вчинення кримінальних правопорушень працівниками сфери охорони здоров'я: усунення від виконання обов'язків і з посади керівників, підлеглих яких вносять неправдиві дані в електронну базу, позбавлення ліцензії приватних суб'єктів господарювання, позбавлення атестації лабораторій, анулювання договору між установою охорони здоров'я та Національною службою здоров'я України тощо.

Доведено, що криміналістичне дослідження особи правопорушника в кримінальних провадженнях, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, дає змогу встановити кореляційні зв'язки між іншими елементами криміналістичної характеристики (способом, місцем, часом тощо), його слід ураховувати під час розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Уточнено визначення поняття способу вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я в період пандемії, згідно з яким це комплекс взаємопов'язаних діянь службових, посадових та інших осіб, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування кримінальних правопорушень у закладах охорони здоров'я під час дії надзвичайної ситуації з використанням бюджетних коштів з метою збагачення або отримання вигоди.

Способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, розглянуто з позицій триланкової структури, що передбачає підготовку, приховування та безпосереднє вчинення. У межах останньої виокремлено: підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність», внесення до електронної бази неправдивих відомостей, підроблення засобів дезінфекції, закупівлю кисню, не призначеного для медичного використання; завищення вартості медичного обладнання, передплату за товар медичного призначення, який фактично не поставлено; завищення вартості робіт під час будівництва кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж; закупівлю концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії; привласнення гуманітарної допомоги; імітацію реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення.

Констатовано, що слідова картина досліджуваних правопорушень представлена матеріальними, цифровими (електронними) й ідеальними (уявними) слідами. Крім документів з інтелектуальною та матеріальною

підробками, увагу спрямовано на електронні сліди під час використання соціальних мереж, а також на платформах публічного доступу, таких як Prozorro. Доведено, що дотримання санітарних умов карантину (маски, рукавички, костюми) стали на заваді широкому використанню уявних (ідеальних) слідів у процесі доказування.

Розглянуто особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

З'ясовано, що надходження первинної інформації про вчинення кримінальних правопорушень пов'язано з організацією роботи правоохоронних органів у період карантинних обмежень і надходженням інформації про вчинення правопорушення (рапорт працівника оперативного підрозділу, заяви про правопорушення від пацієнтів закладів охорони здоров'я, їхніх родичів чи інших громадян у письмовому й електронному вигляді).

Визначено кваліфікаційні склади кримінальних правопорушень, що притаманні аналізованій надзвичайній ситуації, передбачені як за поширеними для економічних правопорушень статтями, серед яких ст. 191 Кримінального кодексу України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ст. 358 «Підrobлення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», так і специфічними, зокрема ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням» тощо.

З огляду на наукові позиції вчених, які досліджували бюджетну сферу й економічну протиправну діяльність, вимоги процесуального законодавства (ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України), визначено перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні за фактами вчинення бюджетних правопорушень у період пандемії.

Окреслено типові ситуації за цією категорією кримінальних правопорушень, які обумовлюють подальші дії слідчого з метою перевірки версій, серед яких найсприятливішою визначено таку, за якої кримінальне провадження реєструють на підставі матеріалів оперативних підрозділів Національної поліції України, Служби безпеки України, що надійшли в порядку ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України.

Висвітлено особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, а саме обшуку, слідчого огляду, призначення судових експертиз, допиту та комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, з огляду на міжнародні рекомендації щодо особливостей проведення їх процедури під час карантинного режиму та кримінально-процесуальної специфіки в умовах воєнного стану.

Зауважено, що, крім документів, предметами огляду або обшуку можуть бути копіювально-розмножувальна техніка, фотополімерні печатки, системні блоки, сервери, ноутбуки, флешнакопичувачі, мобільні телефони, інше обладнання, які могли використовувати для їх виготовлення.

Увагу зосереджено на ступені деталізації питань під час допиту свідка задля уникнення їх подвійного трактування, рекомендовано перелік типових питань.

Акцентовано на одночасному проведенні комплексу негласних слідчих (розшукових) дій та надано рекомендації щодо організаційно-тактичних аспектів їх проведення і підвищення професійного рівня практичних співробітників, функціональні обов'язки яких пов'язані з підготовкою та безпосереднім проведенням негласних слідчих (розшукових) дій.

Сформульовано наукові положення та практичні рекомендації щодо використання спеціальних знань у формах: залучення спеціалістів для проведення слідчих (розшукових) дій, залучення експертів для проведення експертиз, консультацій фахівців, відомчих перевірок (інспектування,

моніторингу, фінансового аудиту, перевірки закупівель). Висвітлено організаційно-тактичні особливості призначення судових експертиз, серед яких акцентовано на почеркознавчих, технічного дослідження документів, економічних, товарознавчих, комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних.

Усі досягнення підтверджено результатами статистичних даних й анкетуванням практичних співробітників, а також аналізом кримінальних проваджень за зазначеною категорією правопорушень.

Ключові слова: пандемія, COVID-19, коронавірусні інфекції, надзвичайна ситуація, методика розслідування кримінальних правопорушень, досудове розслідування, кримінальні провадження, галузь охорони здоров'я, державне фінансування, бюджетні кошти, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії.

ABSTRACT

Kharkevych Yu. Criminalistics methodology for investigating criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic. – *Qualification scientific work on the rights of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 – Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2024.

The dissertation investigates at the monographic level the conceptual provisions of the forensic methodology for investigating criminal offences related to public healthcare financing in a pandemic, formulates theoretical provisions and provides practical recommendations. In the course of the study, the following tasks were accomplished: to analyse the current state and theoretical development of the problem of investigation of criminal offences related to public healthcare financing in a pandemic; to identify the specific features of the subject matter and the setting of these criminal offences; to characterise the personality of the offender; to update the typical methods of committing these criminal offences and the typical trace pattern as elements of forensic characteristics. The author clarifies the peculiarities of opening criminal proceedings and the circumstances to be established; outlines typical investigative situations and versions of identifying persons involved in a criminal offence; highlights the peculiarities of conducting a search, inspection, interrogation in this category of criminal proceedings; formulates proposals on the peculiarities of conducting covert investigative (search) actions to establish the circumstances of an offence; establishes the possibilities of using special knowledge in the course of criminal investigation. The state of scientific development of the issue of violations of healthcare legislation in a pandemic has been examined and it is noted that there are no monographic-level scientific works on this topic. At the same time, it is established that law enforcement officers need additional resources to combat violations of healthcare legislation in an emergency, which would meet the needs of forensic practice.

A theoretical and legal analysis of criminal offences of this category is provided and the structural elements of forensic characteristics, in particular, the

identity of the offender, the subject and circumstances of criminal offences, and their trace evidence are revealed.

Given the current distribution of funds in the healthcare sector, its financing is identified, which consists of the general budget, oblast and local budgets, a special fund, international transfers in the form of grants, subventions, investment projects, humanitarian aid and charity, as well as funds of healthcare business entities for medical services provided. It is proved that the subject matter of unlawful encroachment of criminal offences related to public financing of the healthcare sector in a pandemic is defined as the state property including state funds and funds from healthcare business entities for medical services provided.

When covering the conditions and circumstances of the mentioned offences, special attention was paid to the regulatory factor, namely the adoption of a number of regulatory acts to simplify the procurement of goods aimed at combating coronavirus infections, a number of amendments to existing ones have been made.

The personality of an offender is characterised through a set of data on their professional, socio-demographic, psychophysical, psychological, biological and other characteristics of the subject, as well as household, social and legal characteristics. The author provides proposals for counteracting and preventing criminal offences committed by healthcare professionals: removal from duties and positions of managers whose subordinates enter false data into the electronic database, deprivation of licences of private business entities, services, deprivation of certification of laboratories, cancellation of the contract between a healthcare institution and the National Health Service, and so on.

It is proved that the forensic study of the offender's identity in criminal proceedings related to the public financing of the healthcare sector during a pandemic allows establishing correlations between other elements of forensic characteristics (method, place, time, and so on) and should be taken into account for the investigation and prevention of criminal offences.

It is clarified the concept of a method of committing criminal offences related to the illegal use of budgetary funds in the healthcare sector during a pandemic as a set of interrelated acts of officials, public persons and other persons aimed at preparing, committing and concealing criminal offences in healthcare facilities during an emergency situation with the use of budgetary funds for the purpose of enrichment or gain.

The ways of committing criminal offences related to public funding of the healthcare sector during the pandemic are considered in terms of a three-tier structure: preparation, concealment and direct committing. Among the most extreme are: falsification of medical documentation confirming «covid safety» and inputting false information into the electronic database; falsification of disinfectants; purchase of oxygen not intended for medical use; overstatement of the cost of medical equipment (artificial lung ventilation, computed tomography), subscriptions for medical goods that have not been delivered; overestimation of the cost of work during the construction of oxygen stations or reconstruction of existing networks; purchase of concentrators technical characteristics of which do not meet the challenges of the pandemic; misappropriation of humanitarian aid; imitation of the implementation of state guarantees for medical care.

The trace picture of the offences under study is represented by material, digital (electronic) and ideal (imaginary) traces. In addition to documents with intellectual and material forgery, special attention is paid to electronic traces when using social media and public access platforms such as Prozorro. It is proved that the implementation of quarantine sanitary conditions (masks, gloves, suits) prevented the widespread use of imaginary (ideal) traces in the process of proof.

The peculiarities of the initial stage of investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic are considered.

It is found out that the receipt of primary information on criminal offences is related to the organisation of law enforcement agencies' work during the quarantine period and the receipt of information about the committing an offence

(a report of an operational unit employee, statements of offences from patients of healthcare facilities, their relatives or other citizens in writing and electronically).

The qualifying elements of criminal offences inherent in the specified emergency are defined, both under the commonly used articles for economic offences, such as Art. 191 «Misappropriation, embezzlement or seizure of property through abuse of office», Art. 358 of the Criminal Code of Ukraine «Forgery of documents, seals, stamps and forms, sale or use of forged documents, seals, stamps», and specific Article 325 of the Criminal Code of Ukraine «Violation of sanitary rules and regulations on prevention of infectious diseases and mass poisoning», and so on.

Sharing the scientific views of the scientists who have studied the budgetary sphere and economic illegal activities, and taking into account the requirements of procedural law (Article 91 of the CPC of Ukraine), it is determined the list of circumstances to be proved in criminal proceedings on the facts of budgetary offences committed during the pandemic.

It is revealed the typical situations in this category of criminal offences which determine further actions of the investigator with a view to verifying the versions, among which the most favourable is when criminal proceedings are registered on the basis of materials of the operational units of the National Police of Ukraine and the Security Service of Ukraine received in accordance with Article 214 of the CPC of Ukraine.

The peculiarities of the tactics of certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic are highlighted, namely, search, investigative examination, appointment of forensic examinations, interrogation and a set of covert investigative (search) actions, taking into account international recommendations on the peculiarities of their procedure during quarantine and criminal procedure specifics under martial law.

It is emphasised that in addition to documents, the objects of inspection or search may include copying and reproduction equipment, photopolymer seals,

system units, servers, laptops, flash drives, mobile phones, and other equipment that could be used for their production. Attention is drawn to the degree of detail of questions during the interrogation of a witness in order to avoid their ambiguous interpretation, and a list of typical questions is recommended.

It is accentuated on the simultaneous conduct of a complex of covert investigative (search) actions and recommendations are provided on the organisational and tactical aspects of their conduct and professional development of practitioners whose functional responsibilities are related to the preparation and direct conduct of covert investigative (detective) actions.

The scientific provisions and practical recommendations on the use of specialised knowledge are formulated in the following forms: engagement of specialists for investigative (search) actions, engagement of experts for expert examinations, expert consultations, and departmental checks (inspection, monitoring, financial audit, procurement audit). The organisational and tactical features of forensic examinations, with a focus on handwriting, technical examination of documents, economic, commodity, computer and telecommunications examinations are highlighted.

All the achievements are confirmed by the results of statistical data and a survey of practitioners, as well as an analysis of criminal proceedings in the specified category of offences.

Keywords: pandemic, COVID-19, coronavirus infections, emergency situation, methodology of investigation of criminal offences, pre-trial investigation, criminal proceedings, healthcare sector, state funding, budgetary funds, investigative (search) actions, covert investigative (search) actions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Харкевич Ю. І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5. Т. 3. С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.3.26>.

2. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1-2. С. 109–119 DOI <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/109-119>

3. Харкевич Ю. І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 232–242. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/232-242>.

4. Kharkevych Yu. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue 1. P. 292–297. DOI: [10.31733/2078-3566-2022-5-292-297](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-5-292-297).

5. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Проблемні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в період надзвичайних ситуацій: організаційно-тактичні аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 496–509. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-496-509](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-496-509).

статті в наукових виданнях іноземних держав:

6. Kharkevych Yu. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the

healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 3. P. 55–60. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/08/Vishegrad_03_2023.pdf.

тези за результатами роботи науково-практичних конференцій:

7. Kharkevych Yu. To the question of use of electronic space for falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 22 травня 2022 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 63–67.

8. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НАВС, 2022. С. 50–52.

9. Харкевич Ю. І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матеріали Міжнар. мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, Україна – Ополе, Польща, 27–28 верес. 2023 р.). Тернопіль : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 147–149.

10. Харкевич Ю. І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар. мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Львів, Україна – Ополе, Польща, 28–29 верес. 2023 р.). Львів : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 60–62.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ І КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	31
1.1. Сучасний стан, теоретична розробленість і проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.....	31
1.2. Предмет й обстановка вчинення кримінальних правопорушень.....	49
1.3. Особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень	61
1.4. Типові способи вчинення кримінальних правопорушень і слідова картина.....	67
Висновки до розділу 1.....	88
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	92
2.1. Оцінка первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню.....	92
2.2. Типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення правопорушення.....	102
Висновки до розділу 2.....	111
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,	

ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....	113
3.1. Проведення обшуку, огляду, допиту.....	113
3.2. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій.....	150
3.3. Проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань.....	167
Висновки до розділу 3.....	170
ВИСНОВКИ.....	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	204

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЕБ	—	Бюро економічної безпеки
БК	—	Бюджетний кодекс
ВООЗ	—	Всесвітня організація охорони здоров'я
ДБР	—	Державне бюро розслідувань
Держлікслужба	—	Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками
ДСР	—	Департамент стратегічних розслідувань
ЄРДР	—	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КК	—	Кримінальний кодекс
КМУ	—	Кабінет Міністрів України
КПК	—	Кримінальний процесуальний кодекс
КТ	—	комп'ютерна томографія
МВС	—	Міністерство внутрішніх справ
МОЗ	—	Міністерство охорони здоров'я
НАБУ	—	Національне антикорупційне бюро України
НП	—	Національна поліція
НСЗУ	—	Національна служба здоров'я України
НСРД	—	негласні слідчі (розшукові) дії
ПЛР	—	полімеразна ланцюгова реакція
ШВЛ	—	штучна вентиляція легень

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У зв'язку з глобальними змінами, що відбулися у світі внаслідок пандемії, спричиненої поширенням захворювання COVID-19, і пов'язаним із цим перерозподілом бюджетних коштів на підтримання здоров'я населення України, галузь охорони здоров'я стала вразливою до нових викликів, зокрема кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням. Перед Україною, як й іншими країнами, постало завдання забезпечити ефективне функціонування системи охорони здоров'я в умовах, що склалися.

Відповідно до висновку ВООЗ, масштаби й темпи поширення епідемії COVID-19 надали їй характеру пандемії – епідемії, яка поширюється на значну кількість країн і територій, охоплюючи значну частину світу. Україну не оминуло це світове явище, і з початку 2020 року вона постала перед глобальною пандемією COVID-19, що переросла в затяжну всесвітню пандемію, а згодом наклалася на повномасштабне вторгнення військ РФ на територію нашої незалежної країни. Як європейська держава Україна, дбаючи про своє суспільство, була вимушена ввести особливі правові режими, спрямовані на боротьбу із зазначеними надзвичайними ситуаціями природного та воєнного характеру та мінімізацію шкоди від їх наслідків. З одного боку, такі особливі правові режими спрощують певні процедури, такі як закупівля товарів медичного призначення, засобів індивідуального захисту тощо, з другого – це призвело до виникнення нових способів вчинення кримінальних правопорушень.

Згідно з результатами аналізу Закону України «Про Державний бюджет», обсяги фінансування галузі охорони здоров'я збільшено саме після поширення коронавірусних інфекцій. Зокрема, 2019 року на фінансування зазначеної галузі було виділено 39 505 075,6 тис. грн, 2020 року – 116 370 688,8 тис. грн, 2021 року – 168 547 962,5 тис. грн, 2022 року – 194 395 858,5 тис. грн, а 2023 року – 176 325 698,4 тис. грн. Серед бюджетних

призначень передбачено фінансування державних програм медичних гарантій, спрямованих саме на боротьбу з коронавірусними інфекціями.

Водночас статистичні дані, обліковані Офісом Генерального прокурора щодо кримінальних правопорушень, вчинених на підприємствах, установах, організаціях у галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, засвідчують, що: 2018 року зареєстровано 2270 кримінальних правопорушень, з них направлено до суду – 749, з обвинувальним актом – 737; 2019 року – 2051, з них направлено до суду – 1114, з обвинувальним актом – 573; 2020 року – 2749, з них направлено до суду – 1344, з обвинувальним актом – 1327; 2021 року – 3733, з них направлено до суду – 1951, з обвинувальним актом – 1934; 2022 року – 3273, з них направлено до суду – 2226, з обвинувальним актом – 2212; 2023 року – 3110, з них направлено до суду – 2461, з обвинувальним актом – 2457. За січень-лютий 2024 р. – 743, з них направлено до суду – 326; з обвинувальним актом – 325.

Здійснений аналіз кримінальних проваджень у межах предмета дослідження засвідчує, що протиправні посягання на державну власність у галузі охорони здоров'я в період пандемії охоплювали широке коло протиправних діянь і виявлялися у вигляді нетяжких, тяжких й особливо тяжких злочинів, зокрема: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України), підробка медичної документації у вигляді результатів ПЛР-тестів, «ковід»-сертифікатів (ст. 358 КК України), втручання до електронної системи охорони здоров'я «eHealth» (ст. 362 КК України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), службова недбалість (ст. 367 КК України), прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), незаконне збагачення (ст. 368-5 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлення бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України),

порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам і масовим отруєнням (ст. 325 КК України) тощо.

Навіть після офіційного скасування карантину постановою КМУ від 27 червня 2023 року № 651 «Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» правоохоронні органи продовжують виявляти випадки неефективного й нецільового використання державних коштів у галузі охорони здоров'я.

Для забезпечення ефективності доказування правоохоронці потребують специфічних і поглиблених знань щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, що засвідчують результати емпіричних досліджень (76,8 % респондентів зазначили про необхідність додаткових алгоритмів у вигляді розроблення окремих розслідувань цих кримінальних правопорушень).

Тож актуальність обраної теми й предмета дисертаційного дослідження обумовлені нагальною необхідністю розроблення дієвого наукового інструментарію для ефективної діяльності правоохоронних органів щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я, у вигляді відповідної криміналістичної методики.

Науковим підґрунтям дисертаційного дослідження методики розслідування кримінальних правопорушень стали фундаментальні праці знаних науковців і практиків, а саме: Л. І. Аркуші, В. І. Василичука, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, В. О. Коновалової, В. П. Корж, Г. А. Матусовського, М. А. Погорецького, О. Ю. Татарова, О. В. Тихонової, В. В. Тіщенка, М. В. Салтевського, Д. Б. Сергєєвої, Л. П. Скалозуба, Р. Л. Степанюка, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського,

Ю. М. Чорноус, П. В. Цимбала, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та ін.

Аспекти розслідування кримінальних правопорушень за різними напрямами економічної діяльності, в т.ч. у сфері використання державного бюджету, були об'єктом наукових досліджень: Г. С. Бідняк, О. О. Вакулик, Ю. С. Долиновського, Т. В. Коршикової, А. М. Меденцева, Г. В. Мудрецької, О. П. Нікітінського, Н. В. Павлової, І. В. Писарчука та інших і суттєво сприяли проведенню дослідження.

Окремі питання розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням державних коштів в галузі охорони здоров'я, були висвітлені в дисертаційному дослідженні В. А. Бідняка: «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я» (м. Київ, 2020).

Учені здійснили ґрунтовні дослідження бюджетної сфери України й отримали вагомі результати, що стали цінним внеском у розвиток наукової думки й практичної діяльності правоохоронних органів. Утім масштабність уражень, спричинених появою надзвичайних ситуацій природного характеру, таких як пандемія, спричинила появу нових специфічних способів вчинення кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я, що посягають на державні кошти, які не було досліджено на дисертаційному рівні, тож потребують додаткових розробок та їх висвітлення задля сприяння ефективнішому досудовому розслідуванню.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження засвідчують наведені аргументи, зазначене обумовлює його структуру та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 7 вересня 2011 року № 942; Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (Указ Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28.09.2021 року (протокол № 18) та уточнено 29.12.2023 року (протокол № 26).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, ґрунтованої на комплексному аналізі чинного законодавства, літературних джерел, слідчої та судової практики, спрямованої на забезпечення ефективності розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі основні *завдання*:

- проаналізувати сучасний стан, теоретичну розробленість проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії;
- визначити особливості предмета й обставини вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, як елементів їх криміналістичної характеристики;

- схарактеризувати особу правопорушника як елемента криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії;
- актуалізувати типові способи вчинення зазначених кримінальних правопорушень і типову слідову картину як елементи криміналістичної характеристики;
- з'ясувати особливості відкриття кримінального провадження та обставини, що підлягають встановленню під час розслідування таких кримінальних правопорушень;
- окреслити типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення;
- висвітлити особливості проведення обшуку, огляду, допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії;
- сформулювати пропозиції щодо особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення обставин події правопорушення;
- встановити можливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, та їх досудового розслідування.

Предмет дослідження – криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить поєднання філософських, загальнонаукових і

спеціальних методів та підходів, що надало можливість ґрунтовно й усебічно дослідити предмет й об'єкт дисертації.

Використання загальнонаукових і спеціальних методів у процесі дослідження дало змогу отримати наукові здобутки на теоретичному та практичному рівнях. Зокрема, *діалектичний метод* пізнання використано під час аналізу предмета дослідження, зокрема стану наукової розробленості проблеми порушення бюджетного законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, встановлення взаємозв'язку між елементами криміналістичної характеристики, обумовленості проведення процесуальних дій. *Формально-логічні методи пізнання*, а саме аналіз, синтез, дедукція, індукція тощо, застосовано для вивчення наукових передумов розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, формулювання висновків до розділів дисертації (усі розділи); *системно-структурний метод* – для класифікації кримінальних правопорушень за статтями КК України й виокремлення способів вчинення зазначених кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 2.1); *типологічний* – у процесі формування характеристики особи правопорушника (підрозділ 1.3); *порівняльно-правовий метод* – для дослідження нормативно-правових актів, що регулюють публічні закупівлі під час дії надзвичайних правових режимів, зокрема в період пандемії (підрозділ 1.2); *історико-правовий метод* – для аналізу способів вчинення протиправних дій у галузі охорони здоров'я (підрозділ 1.4); *соціологічний і статистичний методи* – під час опрацювання результатів анкетування практичних співробітників і матеріалів кримінальних проваджень за фактами протиправних діянь, а також підтвердження наукових висновків отриманими результатами (усі розділи).

Емпіричну основу дослідження становили результати аналізу слідчо-судової та слідчо-оперативної практики за 2020–2023 роки. Опрацьовано матеріали 325 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень з державними коштами, зокрема виділених на галузь охорони

здоров'я в період пандемії (ст. 190, 191, 210, 325, 358, 362, 364, 366, 367, 368, 368-5, КК України); статистичні дані Офісу Генерального прокурора, СБУ, НАБУ, МВС України за 2020–2023 роки; зведені результати анкетування 298 співробітників (детективів НАБУ, прокурорів, слідчих НП України й оперуповноважених ДСР НП України). Емпіричні дослідження проведено в усіх регіонах України. Під час дослідження використано власний досвід автора, набутий під час роботи в НАБУ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації у вигляді криміналістичної методики щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії; сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

- розроблено криміналістичну методику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, що поєднує теоретичні положення та практичні рекомендації щодо встановлення елементного складу криміналістичної характеристики даних кримінальних правопорушень в період надзвичайної ситуації, особливості початкового етапу розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування;

- висвітлено сутність кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією кримінальних правопорушень у межах виконання програм державних гарантій медичного обслуговування населення, серед яких: «Готовність закладу охорони здоров'я до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях», «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19», «Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2», «Готовність

до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях», що полягає у створенні штучних умов для отримання відповідного пакета послуг від НСЗУ та привласненні державних коштів;

– визначено та проаналізовано групи сучасних способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, зокрема: передплата за товар медичного призначення, який фактично не поставлено; завищення вартості робіт під час будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж; закупівля концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії; закупівля кисню, не призначеного для медичного використання; підроблення засобів для дезінфекції; завищення вартості медичного обладнання (ШВЛ, КТ); привласнення гуманітарної допомоги; імітація реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення; підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність», і внесення до електронної бази неправдивих відомостей;

удосконалено:

– елементний склад криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень у період надзвичайної ситуації;

– наукові положення щодо використання спеціальних знань у різних формах: залучення спеціалістів для проведення слідчих (розшукових) дій, залучення експерта для проведення експертиз (економічних, почеркознавчих, технічного дослідження документів, товарознавчих, комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних); консультацій фахівців (зокрема в галузі бухгалтерського обліку), відомчих перевірок (ревізій, фінансового аудиту, перевірки закупівель, моніторингу закупівлі);

– криміналістичні рекомендації щодо організації та проведення окремих процесуальних дій у кримінальних провадженнях за фактами протиправних посягань, пов'язаних із державним фінансування галузі охорони здоров'я, ураховуючи дію особливого правового режиму пандемії, а

також послідовність їх проведення, а саме: обшук, огляд, проведення судових експертиз, допит. Надано рекомендації щодо проведення окремих з них у режимі відеоконференції;

- рекомендації щодо організаційно-тактичних аспектів проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій та підвищення професійного рівня практичних співробітників, функціональні обов'язки яких пов'язані з підготовкою та безпосереднім проведенням негласних слідчих (розшукових) дій;

- розуміння предмета протиправного посягання, який визначено як державне майно, зокрема державні кошти та кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги, нормативно-правової складової обстановки вчинення зазначених кримінальних правопорушень щодо спрощення процедури закупівлі товарів, призначених для боротьби з коронавірусними інфекціями;

- характеристику особи правопорушника, яку висвітлено крізь призму професійних та інших особливостей, з розподілом на дві групи залежно від вчинених кримінальних правопорушень: що мають на меті заволодіння державним майном або іншу мету, водночас посягають на державне майно;

дістало подальший розвиток:

- положення криміналістичної науки щодо відомостей про слідову картину кримінальних правопорушень, що посягають на державне фінансування галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, яка представлена матеріальними, уявними (ідеальними) слідами й електронними (цифровими), де останні набули особливого значення та поширення в період карантинних обмежень;

- види типових слідчих ситуацій, які обумовлюють подальші дії слідчого, серед яких найсприятливішою визначено ситуацію найбільшої інформаційної визначеності як наслідок відкриття кримінального провадження на підставі матеріалів оперативних підрозділів НП України, СБУ; види типових версій, зокрема: вчинено кримінальне правопорушення,

яке за механізмом вчинення схоже, але не належить до державного фінансування; вчинено заволодіння державним майном; вчинено кримінальне правопорушення з іншою метою, проте воно посягало на державне майно, тощо;

– особливості відкриття кримінального провадження, пов'язані з організацією роботи правоохоронних органів у період карантинних обмежень і надходженням інформації про вчинення правопорушення (рапорт працівника оперативного підрозділу, заяви про правопорушення від пацієнтів закладів охорони здоров'я, їхніх родичів чи інших громадян);

– перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні за досліджуваними протиправними діями в умовах пандемії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й надалі може бути використано у:

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності слідчих і працівників оперативних підрозділів НП України, а також інших відомств, які за підслідністю розслідують кримінальні правопорушення, пов'язані з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 02.11.2023 року № 41124/24/4/3-2023/вс);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників, а також під час підготовки підручників, лекцій та навчально-методичних матеріалів, проведення практичних занять з кримінального процесу, криміналістики й оперативно-розшукової діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27.12.2023 року);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із

державним фінансуванням галузі охорони здоров'я (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27.12.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в статтях: «Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією “ковід-документації”», «Актуальні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в період надзвичайних ситуацій: організаційно-тактичні аспекти» й тезах «Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», підготовлених у співавторстві (особистий внесок автора – 50 %, 0,5 друк. арк.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації загалом та окремі її аспекти оприлюднено на науково-практичних конференціях і семінарах, а саме: міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 25 листопада 2022 року); науково-практичному семінарі «Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану» (м. Дніпро, 22 травня 2022 року); Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «Світ наукових досліджень» (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 27–28 вересня 2023 року); Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки» (м. Львів, Україна – м. Ополе, Польща, 28–29 вересня 2023 року) (додаток А).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань із

юридичних наук, одна стаття в іноземному фаховому виданні (Словацька Республіка) та чотири – у збірниках тез науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (174 найменувань на 21 сторінці) і шести додатків на 21 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з них основного тексту – 180 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ І КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

1.1. Сучасний стан, теоретична розробленість і проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії

Пандемія – це епідемія, яка поширюється за межі певної країни чи якогось континенту. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» № 1645-III зі змінами від 7 вересня 2023 року визначає епідемію як масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за стислий проміжок часу [105]. Пандемію в наказі МВС України «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій» від 6 серпня 2018 року № 658 потлумачено як різновид надзвичайної ситуації природного характеру, яку своєю чергою визначено в Класифікаторі надзвичайних ситуацій ДК 019:2010, затвердженому наказом Держспоживстандарту від 11 жовтня 2010 року № 457. Зокрема, надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, а саме епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, що призвело (може призвести) до виникнення значної кількості постраждалих, загрози життю та здоров'ю людей, їх загибелі, значних матеріальних утрат, а також до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності. Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України,

визначають такі види надзвичайних ситуацій: техногенного характеру, соціального характеру, воєнного характеру, природного характеру [45; 100].

У період надзвичайних правових режимів, як пандемія, створюють певні механізми, спрямовані на боротьбу із зазначеними ситуаціями, проте одночасно це призводить до створення нових механізмів вчинення правопорушень суб'єктами бюджетного права. Невиконання встановленого порядку бюджетної діяльності становить загрозу ефективній бюджетній діяльності держави, порушує права громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу й медичне страхування та вимагає відповідної реакції на захист своїх фінансових інтересів.

В умовах сьогодення беззаперечно дотримання встановленого законодавством порядку складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів різного рівня відіграє важливу роль у досягненні стабільності сучасного українського суспільства. Водночас бюджетний процес є доволі вразливим до впливу корупційних загроз різної етимології, передусім це стосується виконання бюджету за видатками. Відповідно до ст. 46 Бюджетного кодексу України, виконання бюджету за видатками передбачає такі стадії: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету; затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм [131, с. 159].

Щороку держава забезпечує бюджетне фінансування галузі охорони здоров'я за прийнятими бюджетними програмами. Водночас додаткове співфінансування з місцевих бюджетів, різноманітних фондів, позик міжнародних банків, благодійних внесків сумарно збільшує обсяг виділених коштів на зазначену галузь, що збільшує масштабність порушеної

проблематики, привертає увагу правопорушників і збільшує кількість протиправних виявів [8, с. 24].

Статистика виділених коштів засвідчує, що бюджет Програми медичних гарантій – 2021 становив 123,5 млрд грн, близько 10 млрд грн – на медичну допомогу пацієнтам з COVID-19 (Національна служба здоров'я України оприлюднила оголошення про укладення договорів за напрямом вакцинації проти COVID-19). Також 2021 року з бюджету МОЗ України було передбачено виділення 2,6 млрд грн на проведення вакцинації населення від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, що було повторено й наступного 2022 року. Міжбюджетні трансферти (інші дотації та субвенції) з Державного бюджету України місцевим бюджетам на 2021 рік на заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками під час освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти становили 1 млрд грн.

Згодом до спеціального фонду Державного бюджету України надходили кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проєктів, а саме:

- «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні» (загальний обсяг фінансування 90 000 тис. дол. США). Обсяг залучення кредиту (позики) на 2021 рік – 49 087,5 тис. грн, 2022 року – 618 768,1 тис. грн, 2023 року – 577 270,1 тис. грн.

- «Додаткове фінансування проєкту «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні» (загальний обсяг фінансування 150 000 тис. дол. США). Обсяг залучення кредиту (позики) 2021 року – 10 912,5 тис. грн, 2022 року – 14 300 тис. грн, 2023 року – 1 119 075 тис. грн (додатки Г, Д).

Після скасування карантину 2023 року серед переліку послуг за Програмою медичних гарантій передбачено «Готовність закладу охорони здоров'я до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях».

Водночас було прийнято нормативно-правові акти щодо спрощення процедур закупівлі товарів, спрямованих на боротьбу з коронавірусними інфекціями, внесено низку змін до вже наявних тощо.

Попри державну фінансову та законодавчу підтримку галузі охорони здоров'я, спрямовану саме на боротьбу з коронавірусними інфекціями, статистика захворюваності також вражала масштабами. За даними МОЗ України, під час пандемії в країні тільки станом на листопад 2021 року захворіло 3 284 008 осіб, з яких летальних випадків 79 506. Водночас, голова ВООЗ Т. А. Гебреєсус зазначив, що COVID-19 продовжує забирати життя щотри хвилини. Залишається ризик появи нових штамів, які спричиняють нові спалахи захворювань і смертей. В умовах сьогодення в Європі зафіксовано мутацію вірусу «Пірола», що поширився вже в 15 державах. У м. Києві в жовтні 2023 року зафіксовано зростання рівня захворюваності коронавірусними інфекціями на 61 % у дітей, на 23,4 % у дорослих, також зафіксовано летальні випадки. За останніми даними, новий штам COVID-19 «Єріс» уразив українців. Всесвітній Давоський центр прогнозує нову пандемію.

На початку 2022 року під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України спостерігалось стрімке зниження захворюваності на коронавірусні хвороби, що було цілком природно з медичної позиції. Проте невдовзі знову зафіксовано зростання рівня захворюваності, що завдавало додаткових складнощів як нашим військовим, так і цивільному населенню.

На період воєнного стану законодавство також передбачало дії, спрямовані на боротьбу з коронавірусними інфекціями. У постанові Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 року № 1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» передбачено:

- фізичним особам і суб'єктам господарювання рекомендувати дотримуватися протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню COVID-19;

- фізичним особам рекомендувати забезпечити отримання повного курсу вакцинації від COVID-19 вакцинами, включеними ВООЗ до переліку дозволених для використання в надзвичайних ситуаціях;

- закладам охорони здоров'я забезпечити готовність до реагування на спалахи COVID-19 в умовах воєнного стану [90].

Навесні ВООЗ скасувала надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, тобто COVID-19 було перенесено до постійної проблеми охорони здоров'я. Уряд України виніс постанову від 27 червня 2023 року № 651, якою з 30 червня 2023 року відмінив на всій території держави карантин, встановлений з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Однак МОЗ України зазначило, що COVID-19 та SARS-CoV-2 циркулюватимуть надалі, тому базові протиепідемічні та профілактичні заходи (маски, антисептики, обмежувальні заходи й дистанції в місцях громадського користування) залишаються рекомендованими та застосовуватимуться в разі точкових спалахів COVID-19 на рівні окремих колективів, міст чи областей.

Водночас після офіційного скасування карантину правоохоронці продовжують виявляти факти привласнення бюджетних коштів, обумовлених саме дією особливого правового режиму й нормативно-правовими змінами, спрямованими на боротьбу з пандемією.

Бюджетний кодекс України передбачає, що порушенням бюджетного законодавства визнає порушення учасником бюджетного процесу встановлених цим Кодексом чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання [15]. БК України також передбачає види бюджетних правопорушень, відповідальність за які передбачена

безпосередньо статтями БК, серед яких: включення недостовірних даних до бюджетних запитів; порушення встановлених термінів подання бюджетних запитів або їх неподання; визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів під час планування бюджетних показників; планування надходжень або витрат державного бюджету (місцевого бюджету), не віднесених до таких цим Кодексом чи законом про Державний бюджет України; порушення встановленого порядку або термінів подання проєкту закону про Державний бюджет України (проєкту рішення про місцевий бюджет) на розгляд Верховної Ради України (Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради); порушення встановленого порядку або термінів розгляду проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); прийняття рішення про місцевий бюджет з порушенням вимог цього Кодексу чи закону про Державний бюджет України (зокрема щодо складання бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, доходів і видатків місцевих бюджетів, що враховують під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів); порушення вимог цього Кодексу щодо затвердження державного бюджету (місцевого бюджету) з дефіцитом або профіцитом; включення до складу спеціального фонду бюджету надходжень з джерел, не віднесених до таких БК чи законом про Державний бюджет України; зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунка (за винятком коштів, які отримують установи України, що функціонують за кордоном), а також акумулювання їх на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету; зарахування доходів бюджету до іншого, ніж визначено БК чи законом про Державний бюджет України, бюджету, зокрема внаслідок здійснення поділу податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів між бюджетами з порушенням визначених розмірів; здійснення державних (місцевих) запозичень, надання державних (місцевих) гарантій з порушенням вимог БК; прийняття рішень, що призвели до перевищення граничних обсягів державного (місцевого) боргу чи граничних обсягів надання державних

(місцевих) гарантій; розміщення тимчасово вільних коштів бюджету з порушенням вимог БК; створення позабюджетних фондів, порушення вимог БК щодо відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів тощо [15].

Дослідники також наводять приклади бюджетних правопорушень у сфері охорони здоров'я, які можуть завдати істотної шкоди як системі охорони здоров'я, так і громадянам:

1) зловживання бюджетними коштами: незаконні витрати (коли особи або організації можуть витрачати бюджетні гроші на речі, які не мають відношення до охорони здоров'я, наприклад, на розкоші або розваги), фіктивні витрати (створення штучних витрат або витрат бюджетних коштів на фіктивні проекти чи послуги для особистого збагачення);

2) медичне шахрайство: підроблення рецептів і медичних записів (отримання фінансової вигоди шляхом подавання фальшивих рецептів на ліки або редагування медичних записів для отримання страхового відшкодування); фіктивні медичні послуги; надання медичних послуг, які не потрібні або навіть не надавали, з метою отримання платежів;

3) корупція у сфері охорони здоров'я: хабарництво (прийняття хабарів або неправомірна передача грошей чи подарунків медичним працівникам або чиновникам з метою отримання пільг або неправомірних вигод); зловживання владними повноваженнями (використання посадового становища для особистого збагачення або надання переваг деяким особам чи організаціям);

4) недбалість у наданні медичної допомоги: медичні помилки (неправильне діагностування, лікування або хірургічні операції, що можуть завдати шкоди пацієнтам); відмова в наданні допомоги (відмова надавати медичну допомогу особам, які мають на це право, через корупційні мотиви або інші причини);

5) фальсифікація медичних документів: підроблення медичних записів (створення фальшивих медичних записів, щоб отримати пільги або ухилятися від відповідальності [17; 143].

Для визначення кваліфікаційних складів кримінальних правопорушень, що притаманні зазначеній надзвичайній ситуації, ми провели низку аналітичних досліджень і встановили, що протягом періоду дії зазначеного правового стану переважно вчиняли правопорушення за такими статтями КК України, які ми умовно об'єднали у дві групи. До першої групи належать тяжкі й особливо тяжкі кримінальні правопорушення:

- ч. 2 ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням»;
- ч. 3, 4 ст. 190 «Шахрайство»;
- ч. 2, 3 та 4 ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;
- ч. 2, 3 ст. 368-5 «Незаконне збагачення»;
- ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;
- ч. 3 ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї»;
- ст. 199 «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів»;
- ч. 3–5 ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;
- ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»;

- ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлення бюджетних призначень або з їх перевищенням»;
- ч. 2, 3 ст. 321 (2) «Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів»;
- ч. 2 ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;
- ст. 367 «Службова недбалість»;
- ч. 3, 4 ст. 368 «Прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;
- ч. 4 ст. 368 (3) «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;
- ч. 2, 3 та 4 ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;
- ч. 3 ст. 369 (2) «Зловживання впливом»;
- ч. 2 ст. 370 «Провокація підкупу»;
- ч. 2 ст. 194 «Умисне знищення або пошкодження чужого майна» тощо.

До другої групи належать кримінальні правопорушення, які не належать до тяжких та особливо тяжких, хоча в більшості випадків їх вчиняють у співучасті (ст. 27 КК України «Види співучасників») у складі організованої групи (ст. 28 КК України «Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією»):

- ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів»;
- ст. 366 «Службове підроблення»;
- ч. 1, 2 ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї»;

- ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»;
- ч. 1 ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням»;
- ч. 1, 2 ст. 190 «Шахрайство»;
- ч. 1 ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;
- ч. 1 ст. 368-5 «Незаконне збагачення»;
- ч. 1, 2 ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;
- ст. 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»;
- ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»;
- ст. 227 «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції»;
- ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого за значення походження товару»;
- ч. 1 ст. 321 (2) «Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів»;
- ч. 1 ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;
- ст. 366 «Службове підроблення»;
- ст. 367 «Службова недбалість»;
- ч. 1, 2 ст. 368 «Прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;
- ч. 1, 2 і 3 ст. 368 (3) «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;
- ч. 2, 3 і 4 ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;
- ч. 1, 2 ст. 369 (2) «Зловживання впливом»;
- ч. 1 ст. 370 «Провокація підкупу» КК України;

– ч. 1 ст. 194 «Умисне знищення або пошкодження чужого майна» тощо.

Результати вивчення емпіричної бази засвідчують, що переважно кваліфікаційний склад кримінальних правопорушень зазначеної категорії передбачений декількома статтями в сукупності. Важливо, що досліджувані кримінальні правопорушення відрізнялися за метою вчинення та мали суттєві відмінності в характеристиках особи правопорушника, способів вчинення тощо. Тому задля зручності дослідження в тексті дисертації зазначені кримінальні правопорушення ми поділили так:

1) кримінальні правопорушення мають на меті заволодіння державним майном, зокрема коштами суб'єктів господарювання медичної галузі, донорів тощо;

2) мають іншу мету, але водночас посягають на державне майно, зокрема державні кошти й кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги.

Прикладом таких кримінальних правопорушень слугують численні підробки сертифікатів про вакцинацію із внесенням неправдивих даних до електронної системи охорони здоров'я «eHealth» і подальшим знищенням вакцини, придбаної за державні кошти.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, нерідко поширюються і в міжнародний простір. З цього приводу Н. С. Андрійченко, О. О. Вакулик, В. В. Волік, О. М. Резнік, К. Д. Янішевська слушно акцентують на протидії транснаціональним фінансовим правопорушенням як головній загрозі стабільності національної фінансової системи для всіх країн, зокрема України. Науковці констатують, що несформованість єдиного підходу до визначення поняття «національна фінансова система» ускладнює протидію протиправним посяганням. На фінансові кримінальні правопорушення впливають різноманітні зовнішні чинники, у зв'язку з чим Україна, на відміну від деяких сусідніх держав, визначила шлях розвитку своєї спільноти

через формування національного законодавства, з огляду на необхідність гармонізації зі світовими тенденціями, зокрема ЄС [171].

Вивчаючи досвід попередників, доходимо висновку, що в наукових джерелах дослідження бюджетних коштів привертали увагу науковців з позицій криміналістики, кримінального права, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності тощо.

Отже, у кримінальному праві, кримінології та кримінально-виконавчому праві важливими є роботи О. О. Дудорова, у яких вчений висвітлював проблематику кримінальних правопорушень у сферах службової та господарської діяльності [35]. Протиправність у сфері економіки України була предметом дослідження докторської дисертації О. Г. Кальмана [39]. В. В. Дараган досліджував теоретико-правові й організаційно-тактичні проблеми оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням у сфері державних закупівель підрозділами Департаменту захисту економіки НП України [27].

Криміналістичний аналіз теоретичних засад формування та реалізації методики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у бюджетній сфері України, ґрунтовно висвітлив Р. Л. Степанюк. Представник харківської наукової школи розробив криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень у бюджетній сфері України, удосконалив структуру окремих методик розслідування, розглянув сучасний стан методико-криміналістичного забезпечення розслідування окремих груп і видів кримінальних правопорушень у бюджетній сфері, окреслив перспективи формування відповідних міжвидових, комплексних, видових і підвидових криміналістичних методик тощо [126].

Низку вагомих наукових праць за даною тематикою присвятив А. М. Кислий. Вчений дослідив оперативно-розшукову характеристику злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків, кримінально-правове забезпечення охорони лікарської таємниці тощо [41; 42; 167].

Не можна оминати увагою роботи, присвячені міжнародному досвіду розслідування правопорушень. Зокрема, чимало своїх праць Ю. М. Чорноус присвятила актуальним питанням розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні кримінальні правопорушення, вплив міжнародних договорів і практики Європейського суду з прав людини на розвиток криміналістики в Україні (2020) [146; 148; 149; 150].

Монографія Г. К. Тетерятник присвячена кримінальному провадженню в умовах надзвичайних правових режимів. Авторка виокремила і схарактеризувала елементи концептуальних основ кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів, запропонувала теоретичну модель правового режиму і тринітарно-синергетичну модель кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів, визначила фактори-детермінанти особливостей кримінального провадження в екстраординарних умовах та їх вплив на окремі інститути кримінального процесу, дослідила специфіку досудового розслідування та судового провадження в умовах надзвичайних правових режимів. Розроблено науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення чинного законодавства та практики його застосування [127].

Також М. Є. Шумило й Г. К. Тетерятник у монографії «Охорона прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру, на стадії досудового розслідування» висвітили юридичну природу охорони прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру, та особливості процесуальної форми досудового розслідування із застосування примусових заходів медичного характеру [155].

Розслідуванню кримінальних правопорушень, що вчиняють у сфері державних закупівель, присвятив свою роботу А. М. Меденцев, у якій дослідив питання криміналістичної класифікації та характеристики

кримінальних правопорушень у сфері державних закупівель, особливості початкового етапу розслідування та проведення окремих (слідчих) розшукових дій [60].

Суттєво вплинули на проведене нами дослідження наукові здобутки Г. В. Мудрецької, яка на дисертаційному рівні дослідила методику розслідування викрадень бюджетних коштів [65], та Н. В. Павлової. Вчена провела ґрунтовне дослідження методики розслідування шахрайства, розглядала тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства в умовах особливих правових режимів тощо [71; 72].

У дисертації А. Ю. Спусканюка комплексно досліджено проблеми доказування в кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з проведенням державних закупівель. Здійснено аналіз стану наукової розробленості доказування в кримінальних провадженнях про правопорушення, пов'язані з проведенням державних закупівель, схарактеризовано внутрішні елементи, тобто суб'єктів доказування та їх повноваження, способи вчинення кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення (розмір завданої шкоди державі), об'єкт кримінального правопорушення (обставини, що вказують на факт вчинення кримінального правопорушення) та зовнішні елементи, серед яких збір, одержання, використання доказів тощо [121].

У дисертаційній роботі В. А. Бідняк досліджено концептуальні положення використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням у галузі охорони здоров'я. Ґрунтовно висвітлено способи вчинення зазначених правопорушень і надано їх класифікацію; досліджено дефініцію спеціальних знань, форми та коло суб'єктів їх використання, слідову картину вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням у галузі охорони здоров'я; окреслено проблемні питання, пов'язані з участю спеціаліста під час проведення окремих процесуальних дій у процесі

розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії. У роботі увагу зосереджено на призначенні та проведенні окремих класів судових експертиз, які є необхідними для формування доказової бази на стадії досудового розслідування [8].

О. П. Нікітінський присвятив дисертацію розслідуванню кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я, де намагався реалізувати завдання криміналістичної методики, висвітлив елементи криміналістичної характеристики, типові слідчі ситуації, питання взаємодії слідчого з іншими суб'єктами тощо [69].

Чимало праць з адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права присвячено досліджуваній тематиці.

Ю. С. Назар, аналізуючи порушення бюджетного законодавства, на монографічному рівні висвітлює теоретико-методологічні підходи до визначення поняття та змісту порушення бюджетного законодавства, поняття, правовий механізм і систему протидії порушенням бюджетного законодавства. Певну увагу зосереджено на суб'єктах протидії порушенням бюджетного законодавства. Науковець аналізує заходи протидії порушенням бюджетного законодавства та шляхи вдосконалення правового забезпечення та організації протидії порушенням бюджетного законодавства [66].

І. М. Проць на дисертаційному рівні дослідив відповідальність за правопорушення в бюджетній сфері, зокрема адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти. Учений здійснив теоретико-правову характеристику юридичної відповідальності за правопорушення в бюджетній сфері, проаналізував підстави й заходи адміністративної та фінансово-правової відповідальності за правопорушення в бюджетній сфері, суб'єктів, які уповноважені застосовувати заходи адміністративної та фінансово-правової відповідальності за правопорушення в бюджетній сфері тощо [113].

У процесі дослідження реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів Л. Ю. Марченко обґрунтовує принципи побудови системи казначейського обслуговування

бюджетних коштів, пропонує шляхи вдосконалення базових механізмів реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів в умовах розвитку інформаційних технологій. Дістав подальшого розвитку понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом уточнення змісту поняття «виконання бюджету», що запропоновано визначити як стадію бюджетного процесу щодо оперативної мобілізації доходів і своєчасного, повного й безперервного фінансування затверджених видатків за програмами з дотриманням вимог ефективного та результативного управління коштами бюджетів на умовах публічності та прозорості тощо [58].

У дисертації Г. С. Андрущенко комплексно висвітлює особливості становлення та розвитку бюджетного законодавства України, формулює теоретичні висновки та пропозиції щодо його вдосконалення на сучасному етапі [2].

Для об'єктивної оцінки такої масштабної теми, як дослідження бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я, видається доцільним ознайомитися з науковими досягненнями за іншими суміжними спеціальностями.

Зокрема, В. П. Прасол у своїй роботі «Механізми публічного управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні» на дисертаційному рівні за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління обґрунтовує концептуальні засади та розробляє комплексний механізм публічного управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні. У роботі проаналізовано стан наукової розробленості проблем функціонування сфери охорони суспільного здоров'я, окреслено можливі підходи адаптації до українських реалій зарубіжного досвіду регулювання зазначеної сфери, схарактеризовано недержавний сектор охорони суспільного здоров'я, окреслено основні його функції та представлено підходи до формування комплексного механізму публічного управління зазначеним сектором; проаналізовано нормативно-

правове забезпечення розвитку вітчизняної системи охорони суспільного здоров'я тощо [81].

У дисертації І. О. Шевченко «Розвиток державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» (08 – Економічні науки) на підставі теоретичного аналізу й узагальнення поглядів учених висвітлює економічний зміст бюджетних програм, уточнює їх класифікаційні ознаки. Виокремлено цільові характеристики державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм, які враховують: ефективність прийнятих управлінських рішень, економічність використаних ресурсів, релевантність факторів впливу на результат; рекомендації щодо зниження їх негативного впливу; створення резервів державних фінансових ресурсів; отримання соціально-економічного ефекту. Обґрунтована структура елементів системи державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм дає змогу визначити їх взаємозв'язок, який забезпечує здійснення об'єктивної оцінки ступеня виконання бюджетної програми та визначення доцільності її подальшої реалізації тощо [152].

На початку роботи ми вже зазначали про накладення двох різних надзвичайних правових режимів (пандемія та воєнний стан) та їх вплив один на одного. Тому доречно зосередити увагу на праці «Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання» О. М. Дуфенюка. Автор зазначає, що під час розслідування воєнних кримінальних правопорушень криміналістичні знання може бути використано для планування розслідування воєнних кримінальних правопорушень, висунення версій, оцінки слідчих ситуацій та відповідного прийняття рішень щодо методики розслідування, застосування сил, засобів, ресурсів, забезпечення залучення фахівців певних галузей та діяльності слідчих груп; для ефективного проведення окремих слідчих (розшукових) дій (оглядів, ексгумації трупів, пред'явлення для впізнання, допитів свідків і

потерпілих); для ефективного застосування техніко-криміналістичних засобів збирання доказової інформації, слідів кримінальних правопорушень (вогнепальних ушкоджень, дії вибухових пристроїв, трас, нашарувань, речовин тощо), речових доказів; отримання порівняльних зразків; підготовки додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій, проведення фото-, відеофіксації, упакування вилучених об'єктів тощо; для отримання «наукових доказів» у межах проведення судових експертиз тощо [36]. Безсумнівно, такі надбання можуть бути корисними й мають бути використані під час дослідження методики розслідування інших надзвичайних правових режимів.

Науковці та представники практичних підрозділів апробували низку праць на вітчизняних і зарубіжних науково-методичних заходах, присвячених питанням боротьби з протиправними виявами під час пандемії, зокрема на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, інтернет-конференціях. Серед них: Міжнародна науково-практична конференція в м. Херсоні 26 листопада 2021 року «Міжнародні та національні аспекти вдосконалення правоохоронної та судово-експертної діяльності в умовах глобалізації»; у Федеративній Республіці Німеччині 27 травня 2020 року «Gewalt in Partnerschaften in Zeiten von Covid-19 und wie autoritäre Staatsführung sie verschlimmert»; у Молдові 19 березня 2021 року «Національні та нормативні акти й міжнародно-правові стандарти галузі захисту прав споживачів» тощо.

Отже, наукові здобутки вчених присвячено бюджетній сфері загалом або галузі охорони здоров'я, надзвичайним правовим режимам, спеціальним знанням, зокрема і медичним. Утім комплексного наукового бачення щодо методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, яке відповідало б потребам слідчої практики, досі проведено не було.

Водночас на підставі проведеного анкетування працівників правоохоронних органів ми встановили, що вони потребують додаткових

ресурсів, спрямованих на боротьбу з порушеннями бюджетного законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, зокрема: викладання спецкурсу з особливостей розслідування бюджетних правопорушень в умовах дії надзвичайних правових режимів (48,4 %); проведення науково-практичних семінарів (67,3 %); підготовка навчальної літератури з цієї тематики (64,6 %); розроблення методичних матеріалів (65,8 %); розгляд зазначених питань під час навчальних занять з підвищення кваліфікації (29,1 %); тренінги за цією тематикою (29,5 %) (додаток В). Слід зазначити, що окремі наукові праці вийшли друком, але цього виявляється недостатньо, тож результати анкетування засвідчують необхідність активізації досліджень за зазначеним напрямом. У зв'язку із зазначеним, наша робота присвячена комплексному вивченню організаційних і тактичних аспектів діяльності уповноважених осіб у кримінальних провадженнях цієї категорії.

1.2. Предмет й обстановка вчинення кримінальних правопорушень

У численних диспутах щодо криміналістичної характеристики, що тривають протягом тривалого часу, науковці не дійшли однозначної думки. Елементи криміналістичної характеристики схарактеризовано з кримінологічної, кримінально-правової, оперативно-розшукової, психологічної позицій, що зумовлено міжпредметними зв'язками криміналістики. Утім у межах інших дисциплін аналізували лише окремі аспекти, які повністю не висвітлювали криміналістичний аспект. Учені пропонували виокремити загальну, родову, видову криміналістичні характеристики кримінальних правопорушень, навіть індивідуальну. Проте ми поділяємо позицію криміналістів, які зазначають, що термінологічна плутанина не має корисного наукового навантаження, унаслідок чого

виникають теоретичні дискусії, які відвертають увагу науковців від реальних потреб слідчої практики.

Грунтовні положення з цієї теми містять дослідження, які провели О. Н. Колесніченко і В. Є. Коновалова, визначили, що криміналістична характеристика – це відомості про криміналістично значущі ознаки кримінальних правопорушень певного виду. По-друге, це система відомостей, яка ґрунтується на структурі складу кримінальних правопорушень (кримінальне право) та відповідній структурі предмета доказування (кримінально-процесуальне право). По-третє, це система відомостей, яка охоплює дані про закономірні зв'язки статистичного характеру між ознаками кримінальних правопорушень певного виду. По-четверте, це система відомостей, яка слугує побудові й перевірці слідчих версій. Ми цілком поділяємо такий підхід і наукове визначення А. Ф. Волобуєва, тож вважаємо, що криміналістична характеристика як структурний елемент окремої методики розслідування становить систему відомостей про елементи механізму вчинення кримінальних правопорушень певного виду чи групи, у яких відображаються закономірні зв'язки між цими елементами і які використовують для розроблення наукових рекомендацій, а також побудови й перевірки версій під час розслідування конкретних кримінальних правопорушень [18].

Ще одним із найдискусійніших питань у теорії криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень є питання про кількісний та якісний склад елементів, тобто криміналістично значущих ознак, які повинні становити ядро криміналістичної характеристики. Криміналісти Київської наукової школи до основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) кримінальних правопорушень належать тільки елементи, що вирізняються чітким пошуково-розшуковим спрямуванням, до них належать:

- характеристика предмета протиправного посягання (речі матеріального світу, на які спрямоване посягання, – гроші, цінності, майно тощо);
- типові способи вчинення кримінального правопорушення (охоплюють способи підготовки, безпосереднього вчинення кримінального правопорушення та способи приховування (маскування) вчинених дій);
- типова «слідова картина» події (комплекс матеріальних й ідеальних слідів, що притаманні певному виду (групі) кримінальних правопорушень і певним способам й етапам його вчинення);
- характеристика особи підозрюваного (фізичні, соціально-демографічні дані; чинники, що мали вплив на формування та здійснення протиправної мети, створення злочинної групи, розподіл ролей між співучасниками тощо);
- характеристика особи потерпілого (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки й стосунки, ознаки віктимної поведінки тощо);
- мотив і мета вчинення кримінального правопорушення (мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає глибше висвітлити психічне ставлення особи до вчиненого; мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння) [114].

Водночас необхідно зазначити, що ці елементи не можна розглядати як єдину й незмінну систему для всіх видів кримінальних правопорушень. Це найтипівіший вибір криміналістично значущих ознак, спрямованих забезпечувати прикладну функцію криміналістичної характеристики. Щодо окремих видів кримінальних правопорушень цей набір може видозмінюватися – звужуватися чи розширюватися.

До криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства, М. А. Погорецький, О. О. Вакулик, Д. Б. Сергєєва відносять узагальнені дані про типові ознаки

предмета протиправного посягання, способу й обстановки вчинення зазначених кримінальних правопорушень, типової слідової картини та особи кримінальних правопорушень [78]. Розглянемо їх детальніше.

Аналіз статей у науково-практичному коментарі КК України визначає предмет кримінального правопорушення: за ст. 212 цього Кодексу – це грошові кошти, які підлягають сплаті як податки та збори (обов’язкові платежі), що до системи оподаткування та введені у встановленому законом порядку. Згідно зі ст. 191 КК України, це чуже майно, яке було ввірене винній особі чи знаходилося в її законному віданні, тобто те, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, використання або зберігання тощо. За ст. 210 КК України – це бюджетні кошти, кошти, що включено в бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування. Відповідно до ст. 211 КК України, це бюджетні кошти у великих розмірах тощо.

Слушно зазначає А. Ф. Волобуєв, що визначення предмета кримінальних правопорушень у теорії кримінального права, яке передбачає всяку річ матеріального світу, з певними ознаками якої кримінальний закон пов’язує наявність у діях особи конкретного складу кримінального правопорушення, стосується лише випадків, коли на предмет кримінальних правопорушень вказано безпосередньо в диспозиції статті КК України. Предметом розкрадання є майно, що охоплює гроші, матеріальні цінності та деякі інші речі. З криміналістичної позиції відомості про особливості предмета розкрадання мають принципово важливе значення для розслідування правопорушень. Зазначене зумовлено тим, що особливості предмета розкрадання закономірно пов’язані з особливостями умов вчинення протиправних дій та іншими елементами їх механізму [19].

О. В. Тихонова, вивчаючи корупційні вияви у сфері виконання бюджету за видатками, акцентує, що предметом зазначеного процесу є бюджетні кошти, що належать усьому суспільству [131, с. 160].

Розглядаючи зміст доказування в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель, А. Ю. Спусканюк визначає предмет злочину як розмір завданої шкоди державі [121].

В. В. Кікінчук, досліджуючи кримінальні правопорушення, пов'язані з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі, пропонує тлумачити предмет злочинного посягання як: а) бюджетні кошти. До таких належать кошти, що належать до бюджетів усіх рівнів незалежно від джерела їх формування; б) інше державне або комунальне майно [44].

Аналізуючи елементи криміналістичної характеристики злочинів у бюджетній сфері України, Р. Л. Степанюк предмет злочинів зазначеного типу пропонує поділяти на дві загальні групи: а) предмети злочинного впливу (державні кошти, цінні папери й матеріальні цінності, які утримують за рахунок бюджетів, розпорядження якими здійснюють шляхом господарської діяльності); б) супутні предмети злочинів (предмети хабаря та документи – предмети підроблення) [124].

У криміналістичному аспекті, зазначають А. М. Погорецький, О. О. Вакулик, Д. Б. Сергєєва, предметом аналізованих кримінальних правопорушень є кошти, які можна поділити на дві групи: а) кошти, заплановані в бюджеті, але ще не одержані (планові бюджетні кошти); б) кошти, які вже надійшли до бюджету (наявні бюджетні) [78].

Розглядаючи перспективи формування методик розслідування бюджетних злочинів, Г. А. Матусовський зауважив, що основу їхньої побудови має становити фактор посягання на бюджетні кошти держави. Залежно від особи злочинця, мети й мотивів, способів вчинення злочинів та інших обставин, методики розслідування доцільно формувати з огляду на спрямованість на бюджетні кошти, що знаходяться в розпорядженні: а) бюджетної організації (внутрішні кошти); б) організації змішаного фінансування (складові кошти); в) установи-кредитора (кредитні кошти). У зв'язку з наявністю певних особливостей у розподілі та використанні коштів бюджетів різних рівнів залежно від суб'єкта і призначення їх можна

розподілити на такі групи: 1) розподільні кошти: а) кошти, призначені для подальшого розподілення між різного рівня бюджетами, розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів; б) кредитні кошти, призначені для виділення фінансової допомоги або компенсацій з бюджету; 2) внутрішні кошти, призначені для безпосереднього витрачання на потреби державного органу, підприємства, установи або організації, основна діяльність яких здійснюється за рахунок коштів державного та (або) місцевого бюджету;

3) резервні кошти, тобто кошти резервного фонду відповідного бюджету, створеного для фінансування непередбачених витрат;

4) вільні кошти бюджету (вільний залишок коштів, що утворився на початок бюджетного року; доходи бюджету, додатково одержані в процесі його виконання; суми перевищення доходів над видатками);

5) складові цільові кошти, виділені з державного або місцевого бюджету державним небюджетним установам, а також підприємствам, установам й організаціям недержавної форми власності у вигляді цільової фінансової допомоги, бюджетної компенсації або для фінансування певних програм [59].

Отже, предметом протиправного посягання кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, можуть бути грошові кошти держави.

Гроші є різновидом майна. Відповідно до ст. 192 Цивільного кодексу України, до грошових коштів належать як гривня, так й іноземна валюта. Водночас предмет зазначених правопорушень – тільки національна валюта. Закон України «Про валюту і валютні операції» визнає національною валютою (гривнею):

а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, зокрема обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що знаходяться в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що знаходяться в обігу;

б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені в гривні;

в) електронні гроші, номіновані в гривні;

г) цифрові гроші Національного банку України [82].

Утім предмет зазначених правопорушень буде представлений безготівковими грошами, які надходять до закладів охорони здоров'я.

У зв'язку з наявністю певних особливостей в розподілі та використанні коштів бюджетів різних рівнів, залежно від суб'єкта і призначення вчені розподіляють їх на такі групи:

1) розподільні кошти: а) кошти, призначені для подальшого розподілення між різного рівня бюджетами, розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів; б) кредитні кошти, які призначені для виділення фінансової допомоги або компенсацій з бюджету;

2) внутрішні кошти, призначені для безпосереднього витрачання на потреби державного органу, підприємства, установи або організації, основна діяльність яких здійснюється за рахунок коштів державного та (або) місцевого бюджету;

3) резервні кошти, тобто кошти резервного фонду відповідного бюджету, створеного для фінансування непередбачених витрат;

4) вільні кошти бюджету (вільний залишок коштів, що утворився на початок бюджетного року; доходи бюджету, додатково одержані в процесі його виконання; суми перевищення доходів над видатками);

5) складові цільові кошти, виділені з державного або місцевого бюджету державним небюджетним установам, а також підприємствам, установам й організаціям недержавної форми власності у вигляді цільової фінансової допомоги, бюджетної компенсації або для фінансування певних програм [78].

Фінансування галузі охорони здоров'я охоплює загальний бюджет, обласні, місцеві бюджети, спеціальний фонд, міжнародні трансфери у вигляді

дотацій, субвенцій, інвестиційних проєктів, гуманітарну допомогу та благодійність тощо.

Наприклад, в умовах всесвітньої пандемії з Державного бюджету України виділяли кошти на заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками. Щороку в цей період до спеціального фонду Державного бюджету України надходили кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проєктів, як «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні».

Закон передбачає порядок й умови надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам і дає змогу протягом бюджетного періоду здійснювати видатки на фінансування закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я, визначених у ст. 103-4 Бюджетного кодексу України, одночасно з державного й місцевого бюджетів та/або одночасно з різних бюджетів. Місцеві ради мають право передавати кошти субвенції у вигляді міжбюджетного трансферту іншим бюджетам для надання медичних послуг за місцем обслуговування населення [31].

Сучасна система надання медичної допомоги передбачає, що з державного бюджету кошти надходять до НСЗУ, яка своєю чергою сплачує кошти суб'єктам господарювання медичної галузі. Усі заклади охорони здоров'я – це суб'єкти господарювання:

- державної власності (державні заклади);
- комунальної власності (комунальні підприємства та комунальні некомерційні підприємства);
- приватної (товариство з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства, фізична особа підприємства тощо).

Тож за надані послуги пацієнтам, хворим на COVID-19, за програмами медичних гарантій, які затверджені на поточний календарний рік, як «Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною

хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2» 2021 року, «Готовність до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях» 2023 року, кошти отримують заклади охорони здоров'я будь-якої форми власності.

На підставі укладених договорів з НСЗУ на рахунки цих закладів вони отримують кошти в гривневому еквіваленті за надані медичні послуги пацієнтам за програмами медичних гарантій на підставі звітів. Зокрема, НСЗУ укладало договори за так званими «ковідними» пакетами з медичними закладами, які будуть у переліку, визначеному керівником робіт з ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації державного рівня через поширення COVID-19.

З огляду на зазначений розподіл коштів з Державного бюджету НСЗУ, а потім комунальним підприємствам вважаємо необхідним спрямувати увагу на те, що предмет кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, буде охоплювати не тільки бюджетні кошти, а й кошти комунальних підприємств, які вони заробили шляхом наданих медичних послуг, інших зазначених вище ресурсів.

Розглядаючи наступний елемент криміналістичної характеристики – обстановку вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень, зазначимо, що вона має певну специфіку й частково відрізняється від загального розуміння типової обстановки вчинення інших правопорушень, яку Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков та С. Ю. Петряєв ототожнюють зі слідовою картиною в її широкій інтерпретації [57]. Водночас Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк зауважують про значну варіативність обстановки вчинення кримінального правопорушення, знання типових показників якої створює можливості не просто розкриття та розслідування, а й цілком реального попередження кримінального правопорушення певної категорії способом упровадження механізмів мінімізації негативних обставин [14]. Г. А. Матусовський акцентує, що криміналістичний аспект вивчення

обстановки вчинення економічних правопорушень спрямований на встановлення впливу зовнішніх умов на механізм їх вчинення, приховування, утворення слідів. Стосовно привласнення обстановкою вчинення кримінального правопорушення є сукупність умов (чинників) виробничого, економічного та соціального характеру, у яких діє (діяв) розкрадач та які впливають на вибір ним способу розкрадання та змінюються внаслідок розкрадання. Така обстановка складається із сукупності умов на певному об'єкті (підприємстві, установі, організації), де вчиняють кримінальне правопорушення, до яких належать: 1) нормативно-правове регулювання; 2) майно, що знаходиться у власності, управлінні, його види; 3) структура та профіль роботи підприємства, його ділові, виробничі й інші зв'язки; 4) технологічний процес, характер, вид виконуваних операцій; 5) документообіг, облік, звітність, контроль, охорона (пропускна система); 6) склад, службове становище працівників, їх професійні й особистісні риси, ділові та міжособистісні зв'язки між ними; 7) ставлення працівників до цінностей та виробничих операцій; 8) діяльність працівників; 9) наявність (відсутність) різноманітних недоліків у діяльності, контролі, обліку, охороні тощо [56, с. 81].

До обстановки вчинення розкрадання В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та інші відносять: неналежний контроль за збереженням майна; прогалини в бухгалтерському обліку та звітності; можливості неконтрольованої зміни технологічного процесу; невисокий рівень господарської діяльності тощо. Обстановка кримінального правопорушення зумовлена специфікою фінансово-господарської діяльності підприємства, установи чи організації [153, с. 328].

Фахівці з дослідження бюджетних кримінальних правопорушень зазначають, що для обстановки вчинення таких правопорушень має особливе значення нормативно-правовий фактор. Аналіз чинного законодавства дає підстави для висновку, що найсуттєвіше значення для методики розслідування бюджетних кримінальних правопорушень мають положення,

які визначають і регулюють: а) поняття, оклад і структуру бюджетів різних рівнів; б) поняття, коло, права й обов'язки учасників бюджетного процесу; в) порядок виконання бюджетів за доходами і видатками; г) порядок видання (розроблення, підписання, реєстрація, доведення до виконавців) нормативно-правових і розпорядчих актів; г) бюджетні правопорушення; д) контроль за дотриманням бюджетного законодавства [78].

У криміналістичній методиці поставало питання щодо компонентів обстановки вчинення економічних правопорушень, загальних діянь, пов'язаних з економічною діяльністю. У зв'язку з цим акцентовано, що для зазначених завдань необхідно керуватися не тільки відповідними правоохоронними нормами (кримінально-правовими, адміністративно-правовими), а також законодавчими актами регулятивного характеру, до яких насамперед належать закони, що закладають основи економічних відносин і формують галузеве законодавство: цивільне, бюджетне, банківське, приватизаційне, підприємницьке, податкове, антимонопольне, зовнішньоекономічне, митне тощо [59, с. 81].

Під час розслідування зазначених правопорушень вагомою обставиною, що характеризує нормативно-правовий фактор, стало прийняття низки нормативно-правових актів про спрощення публічних закупівель, які, на жаль, мали й негативні наслідки. Серед них постанова КМУ від 20 березня 2020 року № 225 «Деякі питання закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на території України» [28], яка нині втратила чинність, але «ковідні закупівлі» також продовжуються в умовах воєнного стану за спрощеними процедурами. Зокрема, постановою КМУ від 28 лютого 2022 року № 169 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» такі закупівлі не включено до річного плану закупівель. За результатами здійснення таких закупівель в електронній

системі закупівель за умови, що вартість закупівлі становить або перевищує 50 тис. грн, державний замовник у сфері оборони оприлюднює звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель, договір про закупівлю, а також усі додатки та зміни до нього після його укладення, але не пізніше ніж через 70 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Вимогу щодо оприлюднення не застосовують до договорів, які містять інформацію з обмеженим доступом [31].

Постанова КМУ від 29 вересня 2021 року № 1027 «Про виділення коштів для забезпечення централізованою подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2» передбачила вжити заходів до планування та здійснення з місцевих бюджетів оплати поточних і капітальних видатків закладів охорони здоров'я на проведення робіт з монтажу (реконструкції) систем централізованої подачі кисню для їх встановлення у закладах охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2 [84].

Така сама ситуація виникла й під час дії іншої постанови КМУ від 5 березня 2022 року № 202 «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги», коли було встановлено, що в умовах воєнного стану не поширюються законодавчі вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних і фізичних осіб – резидентів та нерезидентів [32]. Надання варіативності дій розпорядникам державних коштів у непоодиноких випадках надало можливість недобросовісним розпорядникам державних коштів вчинити кримінальні правопорушення з використанням способів, які схарактеризовано в підрозділі 1.4 дисертації.

Характеризуючи обстановку злочинів, що належать до об'єкта дослідження, Р. Л. Степанюк розглядає специфіку бюджетної сфери як галузі діяльності й місця цієї діяльності. Основою бюджетної сфери як галузі діяльності є бюджетний процес, що передбачає кілька стадій. Вчений зазначає, що за місцем діяльності такі злочини вчиняють у бюджетних установах, підприємствах державної форми власності, державних соціальних фондах і суб'єктах підприємницької діяльності [126].

З огляду на дослідження попередників, ураховуючи специфіку державного фінансування охорони здоров'я в умовах пандемії, обстановку досліджуваних кримінальних правопорушень ми розглядаємо як галузь діяльності, так і місце цієї діяльності. За місцем діяльності кримінальні правопорушення, пов'язані з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, вчиняють у закладах охорони здоров'я, які є суб'єктами господарювання державної власності (державні заклади); комунальної власності (комунальні підприємства та комунальні некомерційні підприємства) та приватної (товариство з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства, фізична особа підприємства тощо).

1.3. Особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень

Такий елемент, як особа правопорушника, посідає окреме місце. У наукових роботах з криміналістики розглядають такі поняття, як особистість правопорушника, характеристика службових осіб, що вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, суб'єкт привласнення, суб'єкт розкрадання тощо. Ми поділяємо класичну структуру криміналістичної характеристики та вважаємо точнішим з криміналістичної позиції вживати поняття саме «особа правопорушника», яке становить узагальнену інформацію для правопорушників певної категорії проваджень, а не поодинокий випадок.

Знаний український криміналіст М. В. Салтевський зазначав, що криміналістична характеристика особи правопорушника має описувати людину як соціально-біологічну систему, властивості й ознаки якої відображені в матеріальному середовищі й використовуються для розслідування кримінальних правопорушень. До таких властивостей людини належать: фізичні, біологічні та соціальні. Це такий опис рис зовнішності та внутрішніх властивостей людини, що дає змогу уявити образ людини, її портрет як соціально-біологічної істоти [115].

Сформульовано визначення особи правопорушника й у вузькому значенні. Зокрема, І. В. Писарчук, розглядаючи бюджетні правопорушення, стверджує, що суб'єктом правопорушення може бути будь-яка службова особа, наділена правом розпоряджатися бюджетними коштами, зокрема відповідні службові особи підприємств, установ та організацій, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету та які в чинному бюджетному законодавстві визнані розпорядниками чи одержувачами бюджетних коштів. Розпорядниками бюджетних коштів є бюджетні установи в особі їхніх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань і здійснення видатків з бюджету [75].

Раніше вчені цілком обґрунтовано доводили, що одна зі складових кримінальних правопорушень, які вчиняють у зв'язку з професійною трудовою діяльністю, мають на увазі такі ознаки: 1) суб'єктами аналізованих кримінальних правопорушень є працівники управлінських, виробничих, комерційних та інших структур, що реалізують свої функції у сфері економіки; 2) кримінальні правопорушення вчиняють у зв'язку з виконанням їхніх професійних функцій у процесі виробництва, зберігання, збуту, забезпечення збереження продукції, яку виготовляють і випускають, здійснення контролю за її якістю, правильністю фінансових операцій, надання фінансових та інших послуг населенню та інших видів діяльності [59].

Слушно зазначають учені, предметом дослідження яких були державні кошти у сфері охорони здоров'я, що коло осіб, які можуть бути причетні до вчинення кримінальних правопорушень, обмежене, а саме це:

- медичні представники закладу охорони здоров'я (головний лікар і його заступники);
- інші представники закладу охорони здоров'я (бухгалтери, голова та члени тендерного комітету тощо);
- постачальники товарів або виконавці замовлених робіт;
- представники державних контролюючих органів (антимонопольний комітет, державна служба лікарських засобів);
- представники органів влади й місцевого самоврядування (керівники об'єднаних територіальних громад, міст обласного значення, районів);
- представники головних розпорядників і розпорядників нижчого рівня (керівники департаментів й управлінь охорони здоров'я) [8, с. 65].

Вважаємо цілком слушною таку класифікацію, вона справді відповідає кримінальним правопорушенням, які вчинені шляхом привласнення, розтрата або заволодіння майном, недбалості, нецільового використання тощо.

Проте в умовах пандемії, крім зазначених осіб, які обов'язково мають бути включені в опис такого елемента криміналістичної характеристики, як особа правопорушника, у деяких випадках суб'єкт правопорушення може не відповідати зазначеному вище. Ідеться про фальсифікацію «ковід-документації». Учинені в такий спосіб правопорушення, на наш погляд, частково відрізняються від інших бюджетних посягань, про що йдеться в наступному підрозділі дисертації, тому особу правопорушника має бути досліджено окремо.

Отже, здійснений аналіз слідчо-судової та експертної практики розслідування таких правопорушень засвідчує, що у близько 80 % випадків спостерігається інтелектуальне підроблення документів, яке здійснюються медичні представники; 10 % припадають на підроблення з ознаками внесення

зміни до ознак. Створення підроблених електронних додатків, розроблених для єдиного порталу державних послуг «Дія», становить близько 7 %. Такий порівняно незначний відсотковий показник може бути зумовлений складністю дій, для яких необхідні спеціальні пізнання в галузі ІТ технологій. Також, за офіційними даними Національної поліції України, серед зареєстрованих кримінальних проваджень за фактами шахрайства та підробки COVID-документації 92 % стосувалися підроблення документів, решта – шахрайських дій, упровадження в роботу електронних і комп'ютерних систем та служби.

Розглядаючи протиправну діяльність у сфері економіки України, О. Г. Кальман здійснює соціально-демографічну характеристику, яка охоплює відомості про стать, вік, сімейний стан, освіту, професію, наявність судимості тощо, визначає певний статус особи, визначений її належністю до певного класу (соціального прошарку) та до групи із соціально-демографічною характеристикою [39].

На підставі результатів досліджень попередників розглянемо криміналістичну характеристику особи правопорушника кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією «ковід-документації», і передусім висвітлимо такі властивості: стать, вік, сімейний стан, освіта, професія, судимість, рівень культури, інтелект, емоційно-вольовий, психологічний стан тощо. Для цього ми проаналізували вирок Єдиного державного реєстру судових рішень за зазначеною категорією правопорушень.

Проте для ретельнішого вивчення особи правопорушника криміналісти спрямовують увагу й на кримінальні провадження, зареєстровані в ЄРДР, що в комплексі з проаналізованими вирокami дало змогу отримати такі результати.

Вік правопорушників має широкий діапазон – від 17-ти до 50 років. Утім вік має безпосередню залежність від статі та професії правопорушників, а також способу виготовлення підробних документів. Жінки вчиняли

правопорушення в дорослішому віці, переважно працювали в медичних закладах, мали вік від 27-ми років і більше та використовували справжні бланки, у які вносили недостовірні дані. Натомість чоловіки, які мають відношення до сфери комп'ютерних технологій, вчиняли зазначені правопорушення у віці від 17-ти до 30 років з використанням кольорових принтерів для виготовлення фальсифікованих документів.

Також простежується, що в 31 % випадків правопорушники мали вищу медичну освіту, у 42 % – середню медичну освіту, у 20 % – вищу освіту в сфері комп'ютерних технологій або незакінчену освіту в цьому напрямі, у 7 % – інше. 90 % осіб мали сімейні стосунки (вважаємо, що в цьому випадку офіційне оформлення стосунків не впливає на протиправну поведінку правопорушника), серед яких 73 % мали неповнолітніх дітей.

Правопорушники в 93 % були раніше не судимі, на обліку в лікаря-психіатра та лікаря-нарколога не перебували. Майже в всіх випадках за місцем проживання характеризувалися позитивно.

Особа правопорушника представлена не тільки медичним персоналом, керівниками закладів охорони здоров'я. Співучасниками є громадяни, які працюють у лікарнях на немедичних посадах або не мають відношення до медичної сфери, діють через Інтернет у змові з лікарями, медичними сестрами, які за своїми функційними обов'язками мають доступ до електронної системи, вакцин тощо.

Раніше вчені цілком справедливо доводили, що кримінальні правопорушення, пов'язані з економічною діяльністю, – це одна зі складових правопорушень, які вчиняють у зв'язку з професійною трудовою діяльністю [59]. Проте в умовах сьогодення це твердження підлягає сумніву. Практичні приклади засвідчують появу підроблених електронних додатків, ідентичних з державною програмою «Дія», створених громадянами. Але такі кримінальні правопорушення не є предметом нашого дослідження, тому що не посягають на державне майно.

Учені-криміналісти, які досліджували економічні правопорушення, зокрема бюджетні, слушно зауважують, що в більшості випадків протиправні дії вчиняють у співучасті – групою осіб за попередньою змовою або організованою групою [75; 124].

Потенційними співучасниками таких правопорушень найчастіше стають медичні працівники, переважно які мають дружні стосунки, їхні родичі, співмешканці, знайомі, з інших сфер діяльності, у деяких випадках – лікарі, які посідали керівні посади, їхні підлеглі.

Аналіз прикладів демонструє зазначене. Зокрема, 2021 року на Вінниччині за 250 євро правопорушники, зокрема медпрацівники, вносили недостовірні відомості про вакцинацію до електронної системи охорони здоров'я та знищували вакцини, які були закуплені за кошти державного бюджету. Рекламу таких послуг розміщували в закритих групах месенджерів, і після їх оплати невакциновані громадяни отримували цифрові сертифікати, що відображаються в додатку «Дія».

Лікар однієї зі столичних лабораторій підшукував клієнтів особисто або за допомогою посередників. Також допомагали йому три медсестри, які вносили неправдиві дані в базу й друкували готові документи

Психологічна характеристика особи правопорушника в зазначених правопорушеннях відрізняється негативним ставленням до закону, прагненням до швидкого й легкого збагачення тощо. Ураховуючи, що в більшості випадків обвинувачені за фактами вчинення правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією «ковід-документації», підписували угоду про визнання винуватості, виявляли щире каяття та активне сприяння в розкритті правопорушення, можна розраховувати на зміну їхніх хибних поглядів.

Отже, криміналістичне дослідження особи правопорушника в кримінальних провадженнях, пов'язаних із протиправною діяльністю в галузі охорони здоров'я, демонструє його різноманіття і дає змогу встановити кореляційні зв'язки між іншими елементами криміналістичної

характеристики (способом, місцем, часом, слідовою картиною), які розглянемо далі.

1.3. Типові способи вчинення кримінальних правопорушень і слідова картина

Криміналісти достатньо ґрунтовно досліджували поняття способу вчинення правопорушення, його структуру тощо. За окремими положеннями наукові думки збігалися, інші виявлялися дискусійними. На наш погляд, М. В. Салтевський максимально точно надав загальне визначення способу вчинення правопорушення як системи об'єднаних загальним задумом дій правопорушника з підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, детермінованих об'єктивними і суб'єктивними факторами, поєднаних з використанням відповідних знарядь і засобів [115].

Спосіб вчинення злочину, слушно зазначає С. С. Чернявський, є міжгалузевим об'єктом вивчення низки наук кримінально-правового циклу: кримінального права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики. Причому кожна юридична наука вивчає його з власних позицій – крізь призму своїх «службових» функцій [145, с. 50].

Спосіб вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я, розглядають учені як комплекс взаємопов'язаних діянь службових, посадових та інших осіб, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування кримінальних правопорушень у закладах охорони здоров'я з використанням бюджетних коштів з метою отримання неправомірної вигоди [8, с. 33].

На підставі зазначеного ми намагалися дати визначення способу вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я в умовах

пандемії, як комплексу взаємопов'язаних діянь службових, посадових та інших осіб, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування кримінальних правопорушень у закладах охорони здоров'я з використанням бюджетних коштів з метою отримання неправомірної вигоди під час дії надзвичайних правових режимів.

Важливе значення для теорії та практики розслідування кримінальних правопорушень має структура способу. Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики, як спосіб, учені констатують його триступеневу структуру, що передбачає підготовку, вчинення та приховування цих правопорушень. У кримінальних провадженнях у період пандемії спосіб залежить від того, посягає правопорушення на державний бюджет чи не пов'язано з державними виплатами за надані медичні послуги. Про перший ішлося в роботах криміналістів як про підроблення медичної документації [10]. Він майже не містить дій з приготування та приховування, а полягає в безпосередньому внесенні до електронної бази неправдивих відомостей та видачі сертифікатів, довідок особам, які не мають права їх отримувати через непроходження маніпуляцій, задля яких за бюджетні кошти було закуплено препарати. Другий вчиняють переважно немедичні працівники, він потребує ретельної підготовчих дій, зокрема придбання технічного обладнання для виготовлення фальсифікованих документів, зразків справжніх бланків, печаток, створення програм, імітуючи роботу «Дії», підшукування клієнтів тощо. Наприклад, у Харкові було не тільки підроблено додаток «Дія», а й створено найбільший канал розповсюдження підробки. На такий телеграм-бот і телеграм-канал було підписано понад 20 тис. людей. Система працювала за концептуально новою схемою: дані користувачів зберігалися на сервері, що генерував імітуючи вебсторінку програми «Дія», там можна було змінювати будь-яку інформацію про себе. На перший погляд, ці кримінальні правопорушення є схожими, однак різняться тим, що останні не посягають на кошти держави.

Привертають увагу дослідження К. О. Чаплинського, В. А. Бідняк, Г. С. Бідняк, які проаналізували способи вчинення правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я залежно від характеру вчинених протиправних діянь. На підставі ґрунтовного аналізу практики розслідування зазначених кримінальних проваджень науковці виокремили:

1. Проведення державних закупівель з порушенням законодавства:
 - 1.1. Завищення вартості товару шляхом складання додаткових угод.
 - 1.2. Постачання товару, який не відповідає технічним вимогам.
 - 1.3. Складання тендерної документації під певного учасника за винагороду.
 - 1.4. Порушення проведення державних закупівель – уникнення тендеру шляхом поділу предмета закупівлі. Тобто закупівля товарів, які мають один код класифікатора та поділ яких не дозволений відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі».
 - 1.5. Попередня стовідсоткова оплата товару до його постачання.
 - 1.6. Підроблення документів щодо приймання виконаних робіт або поставлених товарів.
 - 1.7. Змова учасників під час проведення торгів, які навмисно відіграють роль технічного конкурента й здебільшого пропонують неправомірну пропозицію.
 - 1.8. Змова учасників під час проведення торгів, які заздалегідь домовляються про демпінгування ціни.
 - 1.9. Безпідставне відхилення економічно найвигіднішої пропозиції [10].

А. М. Кислий та Ю. В. Федорчук зазначають, що зазвичай для приховування розкрадання бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків вчиняють злочини, які:

– передують основному кримінального правопорушення: підписання фіктивних угод щодо поставки медичного обладнання або ліків; визнання переможцем тендера учасника, пропозиція якого не відповідає тендерній

документації; підроблення документів тендерної пропозиції, зокрема надання учасником торгів недостовірної інформації щодо його відповідності встановленим кваліфікаційним критеріям проведення тендера; створення фіктивного підприємства; підроблення документів, що підтверджують якість медичного обладнання або ліків; пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі замовника за підписання фіктивного або такого, що не відповідає договору про державну закупівлю, медичного обладнання або ліків;

– відбуваються після вчинення основного кримінального правопорушення: пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі замовника за підписання представниками замовника актів прийняття медичного обладнання або ліків, які не відповідають умовам договору про державну закупівлю; підроблення документів, що підтверджують якість медичного обладнання або ліків; підроблення документів, які підтверджують факт поставки медичного обладнання або ліків [42, с. 226].

2. Привласнення та розтрата бюджетних коштів шляхом безпідставного нарахування заробітної плати, виплата премій, коштів на відрядження та інших платежів.

3. Нарухування та виплата обов'язкових платежів особам, які оформлені як працівники, але фактично не працюють у медичному закладі.

4. Використання медобладнання та виробів медичного призначення з метою отримання неправомірної вигоди. Тобто використання медпрацівниками обладнання, закупленого за державні кошти задля особистого збагачення.

5. Використання бюджетних коштів не за цільовим призначенням, у супереччя вимогам п. 3 Порядку та умов надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, затвердженого постановою КМУ від 23 січня 2015 року № 11.

6. Використання за нецільовим призначенням приміщень, обладнання, земельних ділянок.

7. Підроблення медичної документації щодо встановлення групи інвалідності, народження дитини, видача фіктивних довідок щодо тимчасової непрацездатності, сертифікатів про щеплення тощо.

8. Складання фіктивних документів щодо кількості хворих з метою збільшення фінансування бюджетних програм.

9. Надлишкове списання лікарських засобів, виробів медичного призначення, білизни, інвентарю тощо.

10. Привласнення коштів шляхом їх списання на поточний ремонт будівель лікарні, який фактично не проводили, фіктивної закупівлі побутового інвентарю під авансові звіти тощо.

11. Оплата енерго-, теплопостачання та інших платежів з бюджету за інших суб'єктів господарювання, розташованих на території лікарень, (приватних кабінетів ультразвукової діагностики, діагностичних лабораторії, кафетеріїв тощо).

12. Невиконання службових обов'язків на належному рівні щодо збереження майна закладу охорони здоров'я, що спричинює його надшвидке зношення та втрату.

13. Привласнення бюджетних коштів, виділених на державну програму з трансплантації органів [10]. Ю. Чорноус, С. Пилипенко, О. Вакулик та інші науковці акцентують на надзвичайно важливому значенні міжнародних правоохоронних організацій, а саме Інтерполу, для координації зусиль у процесі боротьби з торгівлю людьми, зокрема для набуття оперативного досвіду, обміну науковою, технічною інформацією тощо [161].

14. Привласнення коштів з державного бюджету, що передбачені для фінансування медичних послуг за програмою медичних гарантій обслуговування населення. Сутність полягає у внесенні медичними працівниками підприємств, які є надавачами медичних послуг, до електронної системи охорони здоров'я в Україні «eHealth» через медичні інформаційні системи (МІС) неправдивої інформації щодо надання медичних послуг пацієнтам, що згодом стає підставою для незаконних виплат на

користь підприємств від НСЗУ державних коштів і завдає значної шкоди [9 с. 26].

15. Використання знижок на товар у вигляді «дебет-кредит-ноти», коли на території декількох держав нерідко використовують офшорні компанії, за допомогою яких фальсифікують супроводжувальні документи про походження товарів, реальну вартість, якість, серед яких: інвойси, декларації виробника, міжнародні контракти, сертифікати походження, вантажно-митні декларації, пакувальні листи тощо [160].

Зазначені способи можуть бути використані правопорушниками під час порушення бюджетного законодавства в будь-який час, тобто як у період дії надзвичайних правових режимів, так і поза ними. Але під час пандемії держава виділяла більше коштів на боротьбу з пандемією, ліквідацію її наслідків, законодавчу підтримку у вигляді нормативно-правових актів, що підтримують діяльність медичних установ, тощо. Зрозуміло, все це призвело до появи й нових, притаманних тільки цій надзвичайній ситуації способів вчинення правопорушень. У наукових джерелах висвітлено деякі з них. Зокрема, В. А. Бідняк визначає способи заволодіння бюджетними коштами під час боротьби з коронавірусними інфекціями. В умовах пандемії державою були створені умови спрощення процедури торгів, чим скористалися зловмисники та що збільшило кількість правопорушень у цій галузі. Слід виокремити поширену схему закупівлі лікарських засобів, виробів медичного призначення та високовартісного медичного обладнання без проведення конкурсних закупівель, тобто за прямими договорами, унаслідок чого зазначений товар закуповують за завищеною ціною, що спричиняє збитки бюджету. Посадові особи, використовуючи положення постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 225, умисно ухилялися від проведення торгів на товари, які не належать до протидії гострій респіраторній інфекції COVID-19, тим самим здійснюють закупівлю за завищеною ціною та у змові з постачальниками розкрадають бюджетні кошти [10]. Втрата чинності зазначеною постановою виключила такий спосіб

вчинення протиправних дій, утім його слід ураховувати під час дії інших надзвичайних правових режимів, що супроводжуються прийняттям аналогічних нормативно-правових актів, як постанова КМУ № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт, послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» (слід зауважити про втрату чинності постановою КМУ № 169), які дозволяють проводити публічні закупівлі швидко, ефективно, водночас, на жаль, мають і негативні наслідки – дають змогу недоброчесним громадянам вчиняти протиправні дії.

Своєю чергою, здійснивши низку аналітичних досліджень зазначеної категорії кримінальних проваджень, спираючись на класифікацію способів вчинення кримінальних правопорушень у бюджетній сфері в галузі охорони здоров’я, ми виокремили саме такі, що притаманні періоду боротьби з пандемією.

Протягом цієї надзвичайної ситуації постала гостра необхідність у забезпеченні медичних закладів киснем. Під час хвороби в пацієнтів з коронавірусними інфекціями стрімко знижується рівень сатурації, тобто вміст кисню в крові.

У зв’язку із цим постало питання щодо забезпечення такими ресурсами для лікування гострих респіраторних вірусних інфекцій, як будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж чи закупівля кисневих концентраторів.

Будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж передбачає ґрунтовний і довготривалий процес. Початковий алгоритм передбачає замовлення та складання проєктно-кошторисної документації, проведення та отримання позитивних висновків експертиз, виділення коштів на закупівлю, проведення процедури державної закупівлі й визначення з підрядником тощо. Такі обов’язкові дії потребують тривалого проміжку часу (півроку й більше). Крім того, етап безпосередніх ремонтних робіт у

приміщеннях лікарень унеможлиблював одночасне лікування хворих, яких на той час необхідно було перемістити в інші лікувальні заклади, що спричиняло додаткові складнощі, оскільки ліжкомісць бракувало.

Користуючись ситуацією, що склалася, правопорушники завищували вартість будівельних робіт з метою заволодіння бюджетними коштами в змові з підрядниками.

Наприклад, 2021 року оперативні співробітники ДСР НП України викрили факт заволодіння бюджетними коштами, які надано з обласного бюджету для будівництва кисневої станції, вартістю 52 млн грн. На стадії складання проєктно-кошторисної документації підрядник, діючи в змові із замовником, умисно завищив вартість будівельних робіт на 10 млн грн. Після чого на певну суму проводили торги під уже заздалегідь відому підрядну організацію. Після надходження коштів на рахунки підрядної організації їх частково переводили в готівку та передавали у вигляді неправомірної вигоди керівництву медичного закладу.

Альтернативним й ефективнішим ресурсом для підтримання ведення гострих респіраторних вірусних інфекцій під час лікування хворих на коронавірусні інфекції виявилися кисневі концентратори, які сприяли появі наступного способу вчинення кримінальних правопорушень, який умовно можна назвати *«закупівля кисневих концентраторів»*. Технічні характеристики концентраторів кисню, мінімальні експлуатаційні вимоги до них і відповідного обладнання, придатного для використання в медичних закладах, містяться як у державних, так й іноземних джерелах. ВООЗ-ЮНІСЕФ надає технічні характеристики та рекомендації щодо приладів для кисневої терапії для підтримання міністерств охорони здоров'я в тому, щоб забезпечити доступність постачання кисню, а також підвищити обізнаність щодо важливості належного підбору, закупівлі, технічного обслуговування та використання медичних пристроїв (як капітального обладнання, так і пристроїв для одноразового використання).

Слідчо-оперативна практика засвідчує неодноразові випадки правопорушень, сутність яких полягала в тому, що медичні установи проводили закупівлю концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії. За вимогами до пакетів НСЗУ та з медичної позиції доцільніше використовувати концентратори потужністю 10 л/хв і більше. Використання концентраторів з меншою потужністю неефективне та їх закупівля недоцільна. Недобросовісні службові особи медичних закладів масово проводили закупівлю такого медичного обладнання на значні суми, чим вчиняли кримінальні правопорушення. Для прикладу, вартість одного кисневого концентратора (5 л) у середньому становить 15 тис грн, розрахований на одночасне користування лише одним пацієнтом. Залежно від суб'єктивної сторони правопорушення такі дії можуть кваліфікувати за ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» або ст. 367 «Службова недбалість» КК України. Навіть після офіційного скасування карантину постановою КМУ від 27 червня 2023 року № 651 «Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» правоохоронці продовжують виявляти випадки неефективного використання бюджетних коштів у вигляді закупівлі та постачання зазначеного вище обладнання, яке зараз не використовують. Строк придатності концентраторів – 5–6 років.

На жаль, обидва підходи спричинили появу таких способів вчинення кримінальних правопорушень на території майже всієї держави.

Наступний спосіб вчинення кримінальних правопорушень полягає в завищенні вартості медичного обладнання, зокрема апаратів штучної вентиляції легень (ШВЛ), комп'ютерної томографії (КТ). Відповідно до клінічних протоколів лікування та діагностики коронавірусної інфекції COVID-19, КТ легень рекомендовано всім пацієнтам з підозрою на

пневмонію та є чутливішим методом для діагностування вірусної пневмонії, зокрема COVID-19, порівняно з оглядовою рентгенографією органів грудної клітини. Класифікацію специфічних змін картини КТ можуть ураховувати під час маршрутизації пацієнтів з COVID-19. У такий спосіб можна встановити численні периферичні ущільнення легеневої тканини за типом «матового скла» переважно округлої форми, різної протяжності з (або без) консолідації; потовщення міждолькового інтерстицію за типом «бруківки»; симптом «повітряної бронхограми», що засвідчує високу ймовірність COVID-19 [48]. З огляду на зазначене, зрозуміло, що таке високовартісне обладнання є необхідним в медустановах.

Зокрема, співробітники ДСР НП України встановили, що одна з лікарень оголосила проведення публічних закупівель КТ, зазначивши певні параметри й очікувану вартість понад 30 млн грн. Шляхом вивчення технічних характеристик встановлено, що обладнання з аналогічними показниками має фактичну вартість дешевше на 30 %, що засвідчує факт змови з постачальником з метою подальшого привласнення бюджетних коштів. Крім того, на час закупівлі не було спеціально обладнаного приміщення для його встановлення, яке відповідало б певним вимогам. Так було витрачено бюджетні кошти на обладнання, яке неможливо використовувати із завищеною вартістю.

Продовжуючи досліджувати способи, пов'язані із завищенням вартості препаратів і виробів медичного призначення, слід акцентувати увагу на закупівлю кисню, не призначеного для медичного використання, і необхідного під час боротьби з коронавірусними інфекціями.

У медичній практиці використовують медичний кисень, який застосовують для вдихання в станах, що супроводжуються кисневою недостатністю: захворювання дихальних шляхів, серцево-судинної системи, хірургічні операції, отруєння окисом вуглецю, синильною кислотою, хлором, фосгеном тощо. Кисень малорозчинний у воді (1:43); густина – 1,42897 г/л; температура плавлення –218,7 °С, температура кипіння –182,9 °С.

Нетоксичний і негорючий, але як сильний окисник активно підтримує горіння різних матеріалів, утворює вибухонебезпечні суміші з іншими речовинами (жири, олії). Об'ємна частка кисню в робочих приміщеннях не повинна перевищувати 23 % [129; 130; 133]. Його одержують з атмосферного повітря методом низькотемпературної ректифікації, що робить такий процес високовартісним і нешвидким. Знання зазначених характеристик необхідно розуміти для викриття протиправних схем привласнення бюджетних коштів.

До 2021 року медичні установи мали право використовувати тільки медичний кисень. Утім об'ємів виробників, які мають відповідну ліцензію на постачання медичного кисню (в Україні їх 16), під час гострих періодів пандемії бракувало. Через нестачу ресурсів КМУ пішло на вимушену дію та ухвалило постанову, дозволивши використання технічного кисню із характеристиками медичного, які в окремих випадках порушували, їх використовували задля збагачення службовими особами медичних установ.

2019 року працівники ДСР НП України встановили, що керівник приватного підприємства Н. здійснював виробництво технічного кисню. Намагаючись взяти участь у торгах, підробив сертифікат відповідності, змінивши назву товару на медичний спирт. У змові з керівником медичного закладу вони здійснили постачання технічного кисню, який використовували для лікування пацієнтів, чим здійснили привласнення бюджетних коштів у великих розмірах.

Не тільки в період пандемії, а й поза надзвичайними ситуаціями в державі технічний спирт був предметом вчинення правопорушень. Щодо особливостей досліджуваного періоду виявлено чимало *фактів підроблення засобів для дезінфекції, у складі яких використовували технічний спирт*, який під час використання може зашкодити здоров'ю осіб, які його застосовують. Розповсюдження такої недоброякісної продукції медичного призначення здійснювали не тільки в гуртово-роздрібній мережі, а й у медичних закладах. Спрощена процедура закупівлі надавала можливість здійснювати такі закупівлі під виглядом продукції, що відповідає встановленим стандартам,

переважно з підробленими документами, оскільки центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, щодо захисту населення від інфекційних хвороб не тільки затверджує санітарно-протиепідемічні правила й норми, методи обстеження та лікування хворих, діагностування та профілактики інфекційних хвороб, інші нормативно-правові акти, а й встановлює методи випробувань дезінфекційних засобів, контролю за їх відповідністю вимогам стандартів, інших нормативних документів, регламентує застосування таких методів [90].

Про поставку товарів у визначений термін. Ідеться про шахрайські дії з боку постачальника. У період дії такого надзвичайного правового режиму, як карантин, спричинений коронавірусними хворобами, постає необхідність у якомога швидшому постачанні певних лікарських засобів і виробів медичного призначення, обладнання тощо. Користуючись такою негайною потребою, недобросовісні постачальники укладають договори, але навмисно не виконують їх умови в повному обсязі. Тобто після отримання на рахунок бюджетних коштів від замовника (уповноваженої особи медичного закладу) товар не постачають, а кошти привласнюють. Шахрай може не відмовлятися від постачання, а затягувати час, посиляючись на відсутність товару, його зіпсування, проблеми з перетином кордону тощо. Можливим є навіть постачання, але в такому разі складу кримінального правопорушення немає, а спірне питання вирішують цивільно-правовим шляхом.

У наукових джерелах криміналісти також привертають увагу до поширеної схеми привласнення бюджетних коштів шляхом проведення 100 % передплати за товар медичного призначення, який фактично не поставлено до закладу охорони здоров'я в період всесвітньої пандемії. Автори зазначають, що поширені випадки нелегальної торгівлі ліками, засобами дезінфекції для рук і приміщень, медичними масками, рукавичками тощо. Попри законодавче обмеження щодо експорту товарів протиепідемічного призначення на період пандемії, збільшилися факти

незаконного вивезення зазначеної групи товарів за кордон, що обумовило його значний дефіцит в Україні [160].

Наступний спосіб пов'язаний з *реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення*. Уперше цей спосіб вчинення правопорушень дослідив В. А. Бідняк. На думку вченого, він полягає у привласненні коштів з державного бюджету, що передбачені для фінансування медичних послуг за програмою медичних гарантій обслуговування населення. Крім надвеликих збитків, спричинених державі, вирізняється тяжкими наслідками охоронюваним законом державним інтересам, майже завжди його вчиняють організованою злочинною групою або злочинною організацією, він охоплює майже всі регіони нашої держави. Зокрема, у Дніпропетровській, Чернігівській, Чернівецькій та інших областях викрито численні факти злочинів, що вчиняють саме за цим способом. Сутність полягає у внесенні медичними працівниками підприємств, які є надавачами медичних послуг, неправдивої інформації щодо надання медичних послуг пацієнтам до електронної системи охорони здоров'я в Україні «eHealth» через медичні інформаційні системи (МІС), що згодом стає підставою для незаконних виплат на користь підприємств від НСЗУ державних коштів і завдає значної шкоди [9, с. 22].

На кожний календарний рік можуть затверджувати найрізноманітніші програми, зміст яких охоплює боротьбу з коронавірусними хворобами, як «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19», «Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2», «Готовність до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях».

2001 року підвищено глобальну ставку за укомплектованість медичним персоналом, медичними виробами й ліками для закладів, які мають договір на пакет «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19». Згідно з умовами договору, крім глобальної ставки, на суму оплати впливає кількість медичних команд, які надають допомогу пацієнтам, інтенсивність роботи закладу й

навантаження на медичних працівників. Національна служба здоров'я оплачує лікування пацієнтів з коронавірусом після того, як заклад прозвітує про виконану роботу й кількість пролікованих пацієнтів [132].

У пакеті передбачено вимоги, які має виконати медичний заклад. Зокрема, вимоги до спеціалізації та кількості фахівців, які працюють на посадах за місцем надання медичних послуг, передбачають наявність:

1) лікаря-терапевта та/або лікаря-педіатра, та/або лікаря-педіатра-неонатолога, та/або лікаря-інфекціоніста, та/або лікаря-інфекціоніста дитячого, та/або лікаря-пульмонолога, та/або лікаря-пульмонолога дитячого – щонайменше 4 особи з цього переліку, які працюють за основним місцем роботи в цьому закладі;

2) лікаря будь-якої спеціальності – щонайменше 4 особи, які працюють за основним місцем роботи в цьому закладі;

3) сестра медична – щонайменше 24 особи, які працюють за основним місцем роботи в цьому закладі [20; 21].

Також передбачено широкий спектр вимог до переліку обладнання від можливості приєднання внутрішніх мереж відділення до автономного резервного джерела електропостачання відповідно до нормативно-технічних документів до наявності специфічних апаратів, ліцензій тощо.

Аналіз слідчо-судової практики засвідчує: для того щоб лікарня уклала договір з НСЗУ на пакет послуг «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19» й отримала виплати за лікування пацієнтів з коронавірусом у стаціонарі, повноважні особи лікарні на вимогу керівника підробляли документи про відповідність цим умовам, документально створюючи реанімаційні бригади, фактично не маючи у своєму штаті певних спеціалістів або обладнання. Порушуючи вимоги до спеціалізації та кількості фахівців, які працюють на посадах, вимоги до переліку обладнання тощо, службові особи медичних закладів створювали штучні умови для отримання відповідного пакету й привласнювали бюджетні кошти.

З 1 листопада 2021 року НСЗУ сплачувала за одну команду, яка надає допомогу пацієнтам з COVID-19 у стаціонарі медзакладу, 634 330 грн. Тариф підвищився на 56,6 тис. грн [132].

Вдаючись до подальших інсинуацій, недоброчесні медичні працівники у звітній документації зазначали тільки кількість хворих на COVID-19, а не прізвище, ім'я, по батькові кожного пацієнта; вписували вигаданих пацієнтів або таких, які не потребували лікування від коронавірусних інфекцій, тобто мали негативний результат ПЛР тестів, у такий спосіб збільшуючи суму виплат від НСЗУ.

У період дії досліджуваного надзвичайного правового режиму уваги потребують *способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язані з гуманітарною допомогою, яка надходить від донорів, зокрема від міжнародних*. Різноманітні фонди можуть надавати допомогу коштами або товарів у вигляді ПЛР тестів, масок, рукавичок, засобів дезінфекції, захисних костюмів для медичного персоналу, ліків, вакцин для щеплення через громадські організації або безпосередньо лікарням. У більшості випадків допомога надходить без вхідних документів, тому постають складнощі під час її опису, визначення вартості, оприбуткування. На цьому етапі слідчо-судова практика мала справу з крадіжками, використанням не за призначенням, недбалістю, привласненням наданої допомоги. Проблеми поставали у визначенні суми спричинених збитків через брак вхідних документів, з огляду на специфіку походження допомоги.

Під час доказування службової недбалості щодо наданої як гуманітарної допомоги простроченої продукції виникають складнощі. По-перше, у більшості випадків немає документів з характеристиками продукції, по-друге, вона може надійти вже з простроченим строком придатності, без сертифіката якості, з невизначеними умовами зберігання, що вкрай важливо під час застосування вакцин, лікарських засобів.

Підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпе́чність» (свідоцтва про вакцинацію, довідки про результати ПЛР тестів).

Це паперові бланки, які виконані на звичайному папері та роздруковані за допомогою копіювально-розмножувальної техніки, але відповідають встановленим вимогам до заповнення. Зокрема, у паперових документах про вакцинацію обов'язково мають бути такі реквізити: інформація про вид щеплення, кількість доз щеплення, підпис лікаря та печатка офіційної установи охорони здоров'я.

2021 року простежувалася тенденція до стрімкого поширення способу вчинення кримінальних правопорушень за допомогою шахрайських дій, підроблення «ковід-документації», службової підробки, підкупу працівника медичної установи, несанкціонованої зміни інформації, яку обробляють в автоматизованій системі «Дія». Останні можна розглядати як самостійний спосіб. Утім частіше до таких правопорушень вдавалися працівники медичних установ, які мали доступ до «Дії», так і до документації.

Однак нині такий спосіб не є найпоширенішим, але його не можна виключити з переліку типових способів вчинення кримінальних правопорушень, вчинених під час таких надзвичайних ситуацій, як пандемія, тому що, по-перше, відміна карантину не гарантує відміну свідоцтв про вакцинацію під час перетинання державного кордону з іншими державами, по-друге, аналогічні протиправні дії можуть використовувати правопорушники під час дії інших надзвичайних правових режимів. Ми можемо спостерігати активне збільшення кількості підроблених довідок про пільгові категорії, придатність до військової служби, висновки МСЕК тощо.

Залежно від зазначених вище протиправних дій обирають і способи приховування. Проте слід зазначити, що їх не застосовують для вчинення публічних закупівель, коли документація оприлюднена на сайті «Prozorro». Приховування публічно доступної інформації у вигляді знищення не мають сенсу.

Під час опитування практичних співробітників більшість респондентів зазначили, що приховування таких кримінальних правопорушень у більшості випадків полягають у знищенні предметів-слідоносіїв – 44,2 %, на

неоформлення документів загалом припадає близько 22,1 %, підміну документів – 27,7 %, інше – 6,1 % (додаток В).

Утилізацію вакцин для щеплення масово вчиняли на початку пандемії. Коли суспільство, піддаючись науково необґрунтованим закликам псевдоекспертів у мережі Інтернет, не усвідомлюючи серйозності загрози життю, намагалося «не отруїти» свій організм вакцинами й за допомогою медичного персоналу виливали розчин для щеплення, отримуючи сертифікат про начебто проведену процедуру.

Логічним продовженням протиправної діяльності є використання коштів, здобутих злочинним шляхом, яке одночасно є способом приховання злочинних дій. С. С. Чернявський спрямовує увагу на «приховання» як структурний елемент способу вчинення кримінальних правопорушень, оскільки на цьому етапі правопорушники найчастіше вдаються до застосування складних схем конвертації та перетворення в готівку безготівкових грошових сум, одержаних незаконним шляхом, а також до їх подальшої легалізації («відмивання») за допомогою різноманітних протиправних схем [144, с. 12].

Нині зазначені способи слід розглядати в переліку типових способів вчинення кримінальних правопорушень, вчинених під час надзвичайних ситуацій, серед яких пандемія, тому що, по-перше, відміна карантину не гарантує відміну розповсюдження хвороби та виділення коштів на боротьбу з нею, по-друге, аналогічні протиправні дії можуть використовувати правопорушники під час дії інших надзвичайних правових режимів.

Наступний елемент криміналістичної характеристики – слідова картина досліджуваних правопорушень, що визначають певним способом вчинення кримінального правопорушення, однак передусім представлена документами. З процесуальної позиції документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлені під час

кримінального провадження. Це матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (зокрема електронні); матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ; складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; висновки ревізій та акти перевірок [53].

Класифікація документів, які використовують під час вчинення бюджетних кримінальних правопорушень, доволі повно розглядали вчені-криміналісти. У кожному конкретному випадку це можуть бути різні документи: договори, додаткові угоди, специфікації, проектно-кошторисна документація (відомості ресурсів, проєкт, кошторис), фінансове зобов'язання, акти приймання-передачі виконаних робіт, акти введення в експлуатацію обладнання, накладні, рахунки, платіжні доручення, кошторис розпорядника, план закупівель тощо [10, с. 70].

З криміналістичної позиції М. А. Погорецький, О. О. Вакулик і Д. Б. Сергєєва зосереджують увагу на наявності логічної і технічної складових документів. За технічної – виявляють ознаки повної або часткової підробки документа. За логічної – встановлюють відповідність його змісту фактам об'єктивної дійсності [78, с. 136].

Вивчаючи слідчу практику розслідування зазначених правопорушень, ми виокремили дві групи фальсифікованих медичних документів. Зокрема, це справжні бланки, у які вносили недостовірні дані, тобто інтелектуальна підробка, і повністю підроблені документи, які виготовляли за допомогою програмного забезпечення та роздруковували з використанням кольорових принтерів. В останньому випадку відбитки печаток були імітовані за допомогою копіювально-розмножувальної техніки, а також використано фотополімерні печатки, виготовлені заздалегідь. Учені неодноразово акцентували на негативному впливі відсутності законодавчого врегулювання

діяльності з відкриття та функціонування штемпельно-граверних майстерень, виготовлення печаток і штампів, що підвищує рівень протиправності [8]. Такий стан використовують у своїй протиправній діяльності правопорушники і в зазначених кримінальних правопорушеннях.

Один із найпоширеніших прикладів з Єдиного державного реєстру судових рішень підтверджує зазначене. Зокрема, з метою досягнення домовленості ОСОБА_1, перебуваючи в приміщенні службового кабінету за місцем своєї роботи, надав через мережу Інтернет не встановленій досудовим розслідуванням особі наявний у нього фотознімок відтиску оригіналу печатки відокремленого підрозділу діагностичного центру, вказав її розміри, які було використано під час виготовлення печатки. Надалі не встановлена досудовим розслідуванням особа за пособництва ОСОБА_1 виготовила й передала останньому за допомогою служби доставки «Нова пошта» завідомо підроблену печатку, за що він сплатив грошові кошти в сумі 450 грн [23]. Матеріальна доступність і простота замовлення дозволяють придбати печатку з будь-яким змістом. Виявлення такого факту необізнаній особі на початковому етапі розслідування майже неможливо.

З практичних прикладів нескладно помітити активне використання мережі Інтернет, яка, з одного боку, спрощує вчинення протиправних дій, а з другого – фіксує сліди. На віртуальні сліди спрямовують увагу як сучасні криміналісти, так і практики на досудовому розслідуванні. Слушним є пропозиція Я. Найдьона, який акцентує на:

- електронній поштовій скриньці;
- інтернет-сайті;
- профілі в соціальних мережах;
- рахунку в електронних платіжних системах;
- абонентах операторів зв'язку;
- локальній мережі;
- комп'ютері [67].

Справді, під час висвітлювання особистого життя в мережах Інстаграм, Твіттер, правопорушники викладають у факти, які безпосередньо чи опосередковано доводять їх протиправну діяльність. Після введення карантинних обмежень поширеним стало використання месенджерів не тільки під час особистого листування, а й для робочих завдань, що додатково фіксує протиправні наміри та встановлює протиправні зв'язки. Законодавчі вимоги щодо публічних закупівель навіть за спрощеною процедурою вимагає оприлюднювати інформацію щодо товарів на таких платформах публічного доступу, як Prozorro.

М. В. Гуцалюк і П. Є. Антонюк також зауважують, що електронна інформація – це не лише звичні електронні документи, матеріали фото-, звуко- та відеозапису в соціальних мережах тощо, а й величезний масив електронної інформації, що відображає роботу телекомунікаційних і мережевих систем, зокрема електронні замикальні пристрої, охоронні та пропускні системи, платіжні термінали, супутникові й навігаційні системи, інформаційні ресурси у вигляді певних реєстрів тощо. Ця інформація може містити відомості про подію правопорушення. Аналізуючи чинне кримінально-процесуальне законодавство, автори доводять специфічність електронних (цифрових) доказів та їх принципову відмінність від наявних процесуальних джерел доказів [26, с. 43].

Підтвердженням зазначеного є результати опитування практичних співробітників, які зазначили, що після проведення процесуальних дій, спрямованих на вилучення цифрових доказів (обшук або тимчасовий доступ до речей і документів), у більшості випадків одразу проводили огляд речей та документів (близько 86,4 %). Такі об'єкти, які оглянуті протягом обшуку як комп'ютерна техніка, не потребують додаткової слідчої (розшукової) дії – огляду, їх відповідно упакованими направляють для проведення експертних досліджень.

В умовах сьогодення цифрові або електронні сліди відіграють одну з ключових ролей у формуванні доказової бази на стадії досудового

розслідування. Під час розгляду кібербезпеки як складової національної безпеки держави О. Вакулик, П. Петренко, Ю. Кузьменко, М. Поштовий, Р. Орловський зазначають, що розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій засвідчує прогрес суспільства, а також визначає безпекові ризики їх використання [174].

Науковці зазначають, що Міжнародний кримінальний суд наразі постав перед викликами, пов'язаними з визначенням достовірності цифрових доказів, які стають дедалі значущими, і намагається адаптуватися до цих змін. Попри наявність значної кількості проблемних питань, Суд може й повинен ужити негайних і серйозних заходів для вдосконалення своїх процедур перевірки достовірності цифрових файлів [79, с. 182].

Загалом учені зазначають, що кіберзлочинність залишається важливою проблемою в Україні, і виокремлюють основні проблеми в боротьбі з кіберзлочинністю в Україні: неналежна координація політики, відсутність стратегії безпеки в кіберпросторі, невиконання стратегічного плану, відсутність публічних звітів про загрози та кіберзлочинність, незабезпечення безпеки сайту, низький рівень компетентності початкової та середньої освіти у використанні віртуального середовища, низька якість програми з кібербезпеки на рівні бакалавра й магістра, відсутність асоціацій з кібербезпеки, відсутність співпраці й участь України на міжнародному рівні, нездатність сформувати «спроможність кібербезпеки» [170, с. 186].

Важливим є використання уявних слідів, які збереглися в пам'яті осіб, що мають відношення до правопорушення в будь-якому процесуальному статусі. Слушно зазначають науковці, що такі сліди можуть зберегтися в пам'яті медичного персоналу, що сумлінно виконує свою роботу, керівників медичних закладів, яким стало відомо про правопорушення, свідомих громадян з оточення правопорушників, тощо [10]. Утім у період дії карантинних обмежень обов'язкові заходи безпеки, як використання масок, респіраторів, захисних костюмів тощо, суттєво перешкоджали запам'ятовуванню індивідуальних рис правопорушників.

Отже, до типових слідів кримінальних правопорушень зазначеної категорії слід віднести матеріальні сліди, представлені документами, штампами, печатками, комп'ютерною технікою, віртуальні сліди, серед яких використання соцмереж, месенджерів платформ публічного доступу, ідеальні сліди, які збереглися в пам'яті свідків.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі проаналізовано теоретичне підґрунтя, сучасний стан формування бюджету галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, спрямованої на боротьбу з коронавірусними інфекціями, серед яких Програми медичних гарантій, спрямовані на медичну допомогу пацієнтам з COVID-19.

На підставі ґрунтовного аналізу наукових здобутків учених у дослідженні бюджетної сфери, галузі охорони здоров'я, надзвичайних правових режимів крізь призму кримінально-правового, криміналістичного, оперативно-розшукового й адміністративного аспектів встановлено відсутність монографічних досліджень методики розслідування кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, спрямованої на боротьбу з коронавірусними інфекціями.

Аспекти розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері державного бюджету й охорони здоров'я, висвітлено в роботах: В. А. Лилик «Методика розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами» (м. Львів, 2019), А. Ю. Спусканюка «Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель» (м. Київ, 2019); В. А. Бідняка «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я» (м. Київ, 2020);

Г. К. Тетерятник «Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи» (Одеса, 2021). Наукові напрацювання вчених присвячено бюджетній сфері загалом або галузі охорони здоров'я, надзвичайним правовим режимам, спеціальним знанням, зокрема й медичним, однак комплексного наукового бачення щодо методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, яке відповідало б потребам слідчої практики, досі проведено не було. Водночас встановлено, що працівники правоохоронних органів потребують науково-практичних розробок, що відображають специфіку організаційних і тактичних аспектів діяльності уповноважених осіб у кримінальних провадженнях за фактами правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. У контексті дослідження пандемію розглядають як надзвичайну ситуацію природного характеру, що супроводжується появою нових законодавчих актів й одночасно специфічних правопорушень, що посягають на державні кошти. Задля систематизації та зручності дослідження такі кримінальні правопорушення було поділено на групи залежно від санкції, передбаченої КК України, на нетяжкі, тяжкі й особливо тяжкі злочини, а також за метою вчинення, зокрема, на такі, що мають на меті заволодіння державними коштами суб'єктів господарювання медичної галузі, донорів, або мають іншу мету, водночас посягають на державні кошти.

Змістовні елементи криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень, такі як: особа правопорушника, предмет протиправного посягання, обстановка вчинення кримінального правопорушення, способи вчинення кримінального правопорушення та слідова картина, – висвітлено з позиції їх кореляційних зв'язків.

Акцентовано, що предмет кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я, з криміналістичної позиції частково відрізняється від визначення кримінального права та буде

складатися не тільки з бюджетних коштів, а й коштів суб'єктів господарювання медичної галузі, які вони заробили шляхом наданих медичних послуг, та інших зазначених вище ресурсів.

Під час висвітлення умов й обстановки вчинення зазначених правопорушень було розглянуто загальні та спеціально прийняті для особливих правових режимів нормативно-правові акти, які вплинули на процедуру публічних закупівель і методику розслідування кримінальних правопорушень в умовах надзвичайних ситуацій.

Особу правопорушника представлено не тільки медичним персоналом, керівниками закладів охорони здоров'я, а й громадянами, які працюють у лікарнях на немедичних посадах; пересічними громадянами, які не мають відношення до медичної сфери, але за своїми професійними навичками мають можливість внести зміни в електронний простір самотійно або у змові з лікарями, медичними сестрами. Встановлено, що обраний ними спосіб вчинення правопорушення, як й інші елементи криміналістичної характеристики, залежить від того, посягає правопорушення на державні кошти чи не пов'язано з державними виплатами за надані медичні послуги.

Провівши низку аналітичних досліджень зазначеної категорії кримінальних проваджень, на підставі класифікації способів вчинення кримінальних правопорушень у бюджетній сфері в галузі охорони здоров'я, способи вчинення таких кримінальних правопорушень розглянуто з позицій класичної триланкової структури: підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Виокремлено такі способи безпосереднього вчинення кримінального правопорушення, що притаманні періоду боротьби з пандемією: підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність», і внесення до електронної бази неправдивих відомостей, підроблення засобів дезінфекції, закупівля кисню, не призначеного для медичного використання; завищення вартості медичного обладнання (ШВЛ, КТ), передплата за товар медичного призначення, який фактично не поставлено; завищення вартості робіт під час будування кисневих станцій або проведення

реконструкції наявних мереж; закупівля концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії; привласнення гуманітарної допомоги; імітація реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення. Доведено, що обізнаність щодо зазначених способів вчинення кримінальних правопорушень може бути корисним для слідчо-судової практики й під час дії інших надзвичайних правових режимів.

Слідову картину досліджуваних правопорушень досліджено через висвітлення матеріальних, віртуальних (електронних) та уявних (ідеальних) слідів. Увагу акцентовано на тому, що під час пошуку електронних слідів у соцмережах, зокрема Інстаграм, Твіттер, виявляють факти про правопорушників, що безпосередньо чи опосередковано доводять їхню протиправну діяльність. Зауважено, що після введення карантинних обмежень поширеним стало використання месенджерів не тільки під час особистого листування, а й для робочих завдань, що додатково фіксує протиправні наміри та встановлює протиправні зв'язки.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

2.1. Оцінка первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню та обставини, що підлягають встановленню

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, передбачає певну специфіку. Щодо реалізації матеріалів про розкрадання, зазначає А. Ф. Волобуєв, за кожним кримінальним провадженням оперативні працівники й слідчі повинні були працювати в тісній взаємодії протягом місяців. Для забезпечення судової перспективи кримінального провадження про розкрадання, вчинене матеріально відповідальною чи посадовою особою, перед тим як її порушити, потрібно виконати колосальну перевірочну роботу [18].

Процесуальний порядок внесення відомостей до ЄРДР регламентований ч. 1 ст. 214 КПК України, відповідно до якого уповноважені суб'єкти (прокурор, слідчий, дізнавач) зобов'язані невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год після отримання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 год з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР [54].

Проте науковці, проаналізувавши слідчо-судову практику, констатують неодноразові випадки відмови в реєстрації інформації в ЄРДР. Іноді такі матеріали не мали судової перспективи із-за допущених недоліків.

Криміналісти й раніше зазначали, що низька якість попереднього розслідування у справах цієї категорії пов'язана з комплексом причин, що видається цілком аргументованим. Отже, це:

1. Причини, що криються в самому механізмі вчинення розкрадань з використанням статусу суб'єкта підприємницької діяльності та сприятливих для них економічних умовах.

2. Причини, обумовлені неналежним рівнем криміналістичної та іншої підготовки працівників правоохоронних органів (щодо способів вчинення кримінальних правопорушень, особливостей їх розслідування, а також знань ринкової економіки й особливостей її регулювання).

3. Причини, пов'язані з незавершеністю формування структури державних органів управління економікою, контролюючих і правоохоронних органів, неналагодженням ефективної взаємодії між ними в боротьбі з економічною протиправною діяльністю.

4. Причини, обумовлені недосконалістю чинного законодавства, зокрема що регулює підприємницьку діяльність, а також кримінального та кримінально-процесуального [18, с. 144].

Намагаючись уникнути зазначених перешкод, слід розглянути порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події. Наказ МВС України від 8 лютого 2019 року № 100 передбачає джерела інформації про кримінальні правопорушення та інші події, зокрема:

1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

2) самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яку підозрюють у його вчиненні;

4) інше [102].

Під час анкетування слідчих, обізнаних щодо розслідування правопорушень у період пандемії, ми з'ясували, що надходження первісної інформації про вчинення правопорушень залежить від способу його вчинення. Наприклад, у разі виявлення підробленої «ковід-документації» працівниками прикордонної служби переважає письмова заява. У разі виявлення привласнення, розтрата або розкрадання бюджетних коштів, виділених за програмою державних гарантій, як «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19», «Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2», «Готовність до надання медичної допомоги», – рапорт оперативного співробітника.

У рапорті працівника оперативного підрозділу, зазначає А. Ф. Волобуєв, має бути надано розгорнуту характеристику виявленого розкрадання майна або іншого кримінального правопорушення, який був вчинений у процесі протиправної діяльності. Це має бути узагальнювальний письмовий висновок проведеної оперативно-розшукової роботи щодо виявлення та документування кримінального правопорушення. Зокрема, у рапорті навіть щодо окремого епізоду кримінального правопорушення має бути чітко визначено: 1) підприємство, у процесі діяльності якого було вчинено кримінальне правопорушення (його назва, організаційно-правова форма, засновники та керівники, точна адреса місцезнаходження, вид підприємницької діяльності); 2) у чому полягає кримінальне правопорушення; 3) місце та час його вчинення; 4) хто його вчинив і хто цьому сприяв; 5) спосіб вчинення кримінального правопорушення, використані для цього засоби; 6) розмір збитків; 7) де знаходиться або як

було використано майно, одержане внаслідок вчинення кримінального правопорушення; 8) у яких документах та інших джерелах відобразилися ознаки кримінального правопорушення; 9) свідки вчинення протиправних дій [18, с. 148]. На підставі вивчення кримінальних проваджень за зазначеними кримінальними правопорушеннями ми встановили, що рапорт містить стисле викладення фабули правопорушення, зокрема причетних осіб, співучасників, попередньо встановлену суму збитків, склад правопорушення, а також додають матеріали попередньої перевірки. Рапорт з матеріалами, оформлений на начальника оперативного підрозділу, скеровують до слідчого управління чи відділу, після чого з ним ознайомлюється слідчий, який вбачає склад правопорушення чи ні.

Заяви про правопорушення від пацієнтів, їхніх родичів чи інших громадян здебільшого надходили в письмовому вигляді до відділу поліції – 56,2 %, на електронну адресу правоохоронного органу – 23,7 %, а також спостерігалися випадки усної форми під час дзвінків на гарячу лінію – 16,1 %, інше – 4 %.

У надзвичайних ситуаціях випадки самотійного виявлення слідчим траплялися рідше, що може бути зумовлено специфікою механізму вчинення правопорушень.

З цього приводу О. В. Курман слушно віддає пріоритет оперативним підрозділам правоохоронних органів, які, на його думку, можуть отримувати інформацію із заяв, повідомлень громадян, посадових осіб, громадських організацій, медіа, у письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах суду, матеріалах інших правоохоронних органів, у запитах оперативних підрозділів, міжнародних правоохоронних органів й організацій інших держав, уповноважених державних органів, підприємств та організацій [54].

Тобто, рапорт працівника правоохоронного органу про самотійне виявлення кримінального правопорушення, усна та письмова заяви або повідомлення про вчинене правопорушення є законними джерелами

інформації про кримінальні правопорушення та інші події. Однак стрімке поширення COVID-19 призвело до тривалого карантину, що обумовило активніше використання інтернет-ресурсів, появу нового джерела оцінки первісної інформації про вчинене кримінальне правопорушення через мережу Інтернет.

Опитування практичних працівників, проведене науковцями, засвідчило, що під час оцінки первинної інформації про вчинене правопорушення найістотніші ускладнення виникають під час визначення попередньої правової кваліфікації кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, відомості про які обов'язково необхідно зазначати під час внесення відомостей до ЄРДР згідно з п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК. Правильна попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення впливає на порядок проведення досудового розслідування (досудове слідство або дізнання), а також на вибір процесуальних заходів, які слідчий буде надалі здійснювати в межах розслідування кримінального правопорушення (наприклад, проведення негласних слідчих (розшукових) дій) [72].

За статтями КК України кримінальні правопорушення, притаманні зазначеній надзвичайній ситуації, ми умовно поділили на дві групи. До першої групи віднесли кримінальні правопорушення тяжкі й особливо тяжкі, серед яких: ч. 3–5 ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ч. 2 ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням»; до другої – нетяжкі, зокрема: ст. 358 КК України «Підrobлення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», ч. 1, 2 ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право

доступу до неї». Це питання детально висвітлено в першому розділі дисертації.

Доказування полягає в збиранні, перевірці й оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

В. Ю. Шепітько зазначає, що в процесі розслідування розкрадань слід керуватися предметом доказування в кримінальному провадженні. Типовими обставинами, що підлягають з'ясуванню в перебігу розслідування розкрадань, є:

- 1) чи вчинено вилучення чужого майна; чи встановлено нестачу або надлишки товарно-матеріальних цінностей;
- 2) яку форму розкрадання обрав правопорушник (привласнення, розтрата, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем);
- 3) який спосіб розкрадання було застосовано; чи використовували і які саме підготовчі дії та дії щодо приховування кримінального правопорушення;
- 4) що було предметом протиправного посягання (грошові кошти, цінні папери, готова продукція, сировина); вчинено розкрадання оприбуткованого чи неоприбуткованого майна;
- 5) хто є розкрадачем; яке коло осіб, що беруть участь у розкраданнях; як розподіляли функції серед учасників розкрадання; чи вчинено розкрадання організованою групою;
- 6) яка тривалість протиправної діяльності; чи вчинено розкрадання повторно; який загальний часовий період розкрадання, час вчинення окремих епізодів протиправної діяльності;
- 7) де було вчинено різні епізоди розкрадань; яка поширеність розкрадання;
- 8) які розміри викраденого та заподіяного збитку;
- 9) чи наявний зв'язок розкрадання з іншими кримінальними правопорушеннями (даванням неправомірної вигоди, зловживанням службовим становищем, ухиленням від сплати податків тощо);

10) чи був зв'язок розкрадачів з корумпованими особами контролюючих і правоохоронних органів;

11) як чинники обстановки кримінального правопорушення вплинули на вчинення розкрадання;

12) які причини й умови, що сприяли вчиненню розкрадань [154, с. 328].

Оскільки вище ми зазначили, що досліджувані нами кримінальні правопорушення можуть містити склад шахрайства з фінансовими ресурсами, вважаємо доречним урахувати обставини, які необхідно встановити під час доказування таких кримінальних правопорушень. За ґрунтовним дослідженням М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, З. М. Топорецької, у разі виявлення ознак фінансового шахрайства необхідно встановити:

1) опис суб'єкта господарської діяльності (найменування, місцезнаходження, вид діяльності, структура); 2) підстави й дотримання встановленого порядку державної реєстрації громадянина-підприємця або іншого суб'єкта господарювання; 3) відповідність статуту діяльності; 4) відомості про майно суб'єкта господарської діяльності, наявність розрахункових рахунків в установах банків та обіг коштів; 5) сутність і зміст фінансових та господарських операцій; чинність фінансово-господарських документів; 6) платник податку є суб'єктом підприємництва; чи є в платника податку пільги, що не підлягають оподаткуванню, та які нормативні акти забезпечення; 7) які документи подано до кредитної установи, державних органів чи інших кредиторів, мета отримання кредитів, грантів, субсидій, премій, податкових пільг; 8) відповідність показників балансу позичальника та інші документи, які були надані кредитору; 9) справжність гарантійних документів; 10) обґрунтування кредитного проєкту (техніко-економічне обґрунтування отримання грантів, нагороди); 11) відповідність цільового призначення позики, субсидії, грантів та премій позичальника, профіль облікового запису; 12) відсутність або наявність пільг у позичальника; 13) які

рахунки в позичальника та до яких банківських установ перераховано кошти кредитора; 14) вартість отриманих коштів, обставини їх повернення в готівку та фактичні витрати, частка в кредиті, отримані за рахунок кредитних коштів; 15) спосіб незаконного одержання кредиту, субсидії, винагород і премій або звільнення від сплати податків; 16) наявність причинового зв'язку між діями винних і наслідками; 17) визначення характеру й розміру збитків кредитора; 18) сума прихованого прибутку (доходу) та несплачених податків, інших платежів за окремі звітні періоди, загальний розмір матеріальних збитків, завданих державі; 19) характер і зміст нормативних актів, положення яких було порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення; 20) чи є ознаки інших діянь у діях осіб (службова недбалість, службове підроблення, ухилення від сплати податків тощо) [108; 169, с. 43].

Поділяючи наукові погляди О. Ю. Камишанського [40] та інших вчених, які досліджували бюджетну сферу й економічну протиправну діяльність, ураховуючи вимоги процесуального законодавства (ст. 91 КПК України), ми визначили перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні за фактами вчинення бюджетних правопорушень у період пандемії. Отже, це:

1) подія кримінального правопорушення: встановлення часу (періоду) вчинення привласнення, розтрата або заволодіння грошовими коштами спрямовано на виявлення всіх епізодів протиправної активності. Точно встановлений час вчинення кожного епізоду розкрадання дасть змогу виявити осіб, які, наприклад, фактично оформляли прибутково-видаткову операцію, у процесі якої було привласнено грошові кошти; місце вчинення розкрадання грошових коштів не обмежується тільки територією лікарні. Під час заволодіння грошовими коштами шляхом незаконних перерахувань в інші організації, де їх вилучають, а потім привласнюють (як оплату послуг, яку фактично не виконували), місцем розкрадання буде: заклад охорони здоров'я; банківські установи, за допомогою яких безготівкові кошти було переведено на інші рахунки й перетворено на готівку; місця, де відбувалося

розподілення грошових коштів, здобутих протиправним шляхом; введення їх у законний обіг та інші; предмет посягання – державні кошти й кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги, порядок їх надходження на рахунки підприємства та процедура освоєння; спосіб підготовки, вчинення та приховування (маскування) кримінального правопорушення, а також прийоми заволодіння коштами, придбання, збуту або реалізації майна за грошові кошти, отримані протиправним шляхом, й інші обставини вчинення кримінального правопорушення;

– обставини, що обумовили вибір правопорушниками конкретних способів вчинення кримінального правопорушення, – обставини, що стосуються обстановки розкрадання, – особливості галузі охорони здоров'я та умов, що визначені специфікою документообігу, системою бухгалтерського обліку та звітності, зберіганням та рухом публічних коштів і цінностей, порядком здійснення закупівель тощо;

– обставини, які характеризують наслідки привласнення, розтрата майна тощо, відображені в матеріальній обстановці кримінального правопорушення (характерні сліди, їх локалізація та взаємозв'язок), зумовлені діяльністю правопорушників;

2) винуватість обвинувачених (медичного персоналу й інших причетних осіб у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, що відображено в характері дій;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

б) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності й інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, зокрема пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Оскільки є певна специфіка щодо обставин, які підлягають з'ясуванню під час розслідування привласнення, розкрадань, заволодіння державними коштами тощо, це накладає відбиток і на особливості проведення слідчих (розшукових) дій, завдяки яким формується сукупність фактичних даних і за допомогою чого встановлюють питання про винність особи у вчиненні кримінального правопорушення. У цьому сенсі предмет доказування, знайшовши нормативне закріплення в ст. 91 КПК України, програмує та спрямовує діяльність слідчого щодо пошуку й фіксації відомостей саме про ці обставини, забезпечуючи всебічність, повноту й об'єктивність розслідування.

Серед обставин, що підлягають доказуванню в провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191, 368, 369 КК України (щодо правопорушень, які були вчинені службовою особою замовника конкурсних торгів, а також правопорушень, вчинених учасником конкурсних торгів, Ю. С. Доліновський виокремлює такі: чи було незаконне вилучення бюджетних коштів; яку форму розкрадання обрав злочинець (привласнення, розтрата, заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем); який спосіб розкрадання застосовано; чи використовували і які саме підготовчі дії та дії щодо приховування злочину;

коло осіб, що беруть участь у розкраданнях бюджетних коштів; як розподілялися функції серед учасників розкрадання; чи вчинено розкрадання організованою групою тощо; які розміри викраденого та заподіяного збитку; чи є зв'язок розкрадання з іншими злочинами (даванням неправомірної вигоди, зловживанням службовим становищем, ухиленням від сплати податків тощо); чи був зв'язок розкрадачів із корумпованими особами контролюючих і правоохоронних органів [33, с. 130].

За кримінальними провадженнями, пов'язаними з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я, як і в період дії надзвичайних ситуацій, формується слідча група. Зазначене зумовлено тим, що за такими провадженнями необхідно проводити значний обсяг НСРД і СРД, які особа, що проводить розслідування, самотужки не може провести за стислий проміжок часу. Коли розслідування кримінального правопорушення стороною потребує проведення складних і комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими сторонами, або кілька сторін проводять розслідування кримінального правопорушення, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних сторін, зазначає Ю. М. Чорноус, доцільно створити спільну слідчу групу [147, с. 113]. Така форма міжнародної діяльності є складною і водночас ефективною, оскільки досліджувані правопорушення часто мають міжнародний характер.

2.2. Типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення правопорушення

У криміналістичній науці виокремлюють два підходи до тлумачення поняття слідчої ситуації. Перший відображає практичний аспект: слідчу ситуацію розглядають як багатокомпонентну сукупність умов (інформаційного, процесуального, психологічного, тактичного, матеріально-технічного характеру), у яких здійснюють розслідування в певний його

момент (конкретна слідча ситуація). За другого підходу враховують тільки інформаційний компонент умов розслідування як найбільш значущий: слідчу ситуацію розглядають як сукупність інформації (доказів й оперативно-розшукових відомостей), яка найбільш характерна для певного етапу розслідування в кримінальних провадженнях окремих категорій (типова слідча ситуація).

Обидва підходи, які умовно можна визначити як практичний і теоретичний, виконують у наукових дослідженнях корисні, проте різні функції. Практичний аспект необхідно використовувати для визначення структури конкретної слідчої ситуації та спрямування зусиль слідчого на одержання інформації про її складові, прийняття відповідних заходів під час підготовки й проведення окремих слідчих дій (сфера криміналістичної тактики). Теоретичний аспект має інше призначення: його використовують передусім як інструмент наукових досліджень для побудови методик розслідування кримінальних правопорушень окремих видів (сфера криміналістичної методики) [18].

Типові слідчі ситуації визначають на основі врахування характеру первинного матеріалу про привласнення, розкрадання майна тощо. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень за досліджуваною категорією правопорушень дало змогу отримати такі результати:

- кримінальне провадження реєструють на підставі матеріалів оперативних підрозділів НП України, СБ України, які надійшли в порядку ст. 214 КПК України (50,3 %);
- кримінальне провадження реєструють за матеріалами перевірок органами державного фінансового контролю (10,2 %);
- заяви про протиправні дії, що пов'язані зі зловживаннями в період пандемії, зокрема від пацієнтів, які перенесли коронавірусну хворобу, або їхніх родичів (23,3 %);
- Держлікслужба звертається з матеріалами перевірок до правоохоронних органів (4,1 %);

- громадські організації, діяльність яких спрямована на виконання завдань з підтримання здорового суспільства, подають заяву про правопорушення до правоохоронних органів (5,4 %);

- виявлення факту кримінального правопорушення слідчим самостійно (2,1 %) (додаток Б).

Розглянемо зазначені тактичні ситуації ґрунтовніше й об'єднаємо окремі з них.

Ситуація 1. Кримінальне провадження реєструють на підставі матеріалів оперативних підрозділів НП України, СБ України, які надійшли в порядку ст. 214 КПК України.

У цьому випадку слідчий фактично отримує первинний матеріал з інформацією щодо обставин кримінального правопорушення з попередньо визначеною кваліфікацією протиправних діянь, встановленим колом осіб, причетних до протиправної діяльності, їх даних, фактичні адреси роботи й постійного мешкання, відомості про місця зберігання документів, майна, коштів, зокрема отриманих незаконним шляхом. Первинний матеріал може містити результати проведених в межах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативних заходів. У більшості випадків фігуранти на цьому етапі не усвідомлюють, що їхню протиправну діяльність документують правоохоронні органи, тож діють зухваліше.

Це найсприятливіша ситуація для організації та початку проведення досудового розслідування.

Завдання слідчого – у взаємодії з оперативними працівниками та процесуальним керівником визначити з тактикою проведення досудового розслідування, документування протиправної діяльності та здобуття доказової бази, з огляду на особливості проведення заходів в умовах пандемії. Рекомендовано обов'язково скласти та погодити план першочергових слідчих (розшукових) дій із зазначенням конкретних строків їх виконання.

Передусім дії слідчого має бути спрямовано на проведення заходів щодо забезпечення виявлення, збереження та вилучення документів, які підтверджують факти протиправної діяльності, фіксації матеріальних слідів кримінального правопорушення шляхом проведення санкціонованих обшуків або тимчасового доступу до речей і документів, у деяких випадках для документування правопорушників доцільно першочергово провести негласні слідчі (розшукові) дії.

У практиці часто застосовують тактику комбінованого використання методів з арсеналу слідчого, коли одночасно проводять слідчі (розшукові) дії, зокрема НСРД, що в більшості випадків забезпечує позитивний результат.

Під час проведення всіх запланованих заходів уваги потребує використання засобів індивідуального захисту:

Ситуація 2. Заяви про протиправні дії, що пов'язані зі зловживаннями в період пандемії, зокрема від пацієнтів, які перенесли коронавірусну хворобу, або їхніх родичів, від суб'єктів господарської діяльності або громадських організацій.

Зазначимо, що слідчий, дізнавач, прокурор, відповідно до вимог ст. 214 КПК України, зобов'язаний невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР.

Однак на практиці заяви, які надходять до правоохоронних органів, у більшості випадків не вносять до ЄРДР з таких об'єктивних підстав:

- викладені в заяві факти не містять ознак складу жодного кримінального правопорушення;
- заява про кримінальне правопорушення надійшла від анонімного автора або особи, яка її фактично не підписувала й не подавала (відповідно до Закону України «Про звернення громадян», такі заяви не підлягають розгляду).

Заяви, які надходять до правоохоронних органів, у 90 % випадків скеровують до оперативних підрозділів для проведення попередньої перевірки. Після попередньої перевірки, у разі підтвердження фактів протиправної діяльності, матеріали перевірки спрямовують до слідчих для прийняття рішення в порядку ст. 214 КПК України.

З одного боку, такі дії з боку слідчих можуть негативно позначитися на своєчасності вжиття необхідних заходів щодо припинення неправомірних дій, попередженні шкідливих наслідків, запобіганні незворотних втрат. З другого боку, це не відволікає слідчих від виконання основних обов'язків щодо проведення досудового розслідування за кримінальними провадженнями.

Наприклад, на початку пандемії більшість медичних закладів не могли впоратися зі значною кількістю пацієнтів, бракувало ліжок для хворих, медичного персоналу, ліків, апаратів ШВЛ, кисневих концентраторів. Виникали черги до діагностичних лабораторій для проведення дослідження на рентген-апаратах, КТ тощо.

Водночас до правоохоронних органів надходила значна кількість заяв про правопорушення, серед яких більшість були поза межами компетенції працівників поліції. Після попередньої перевірки такі звернення розглядали відповідно до Закону України «Про звернення громадян» без внесення відомостей до ЄРДР, оскільки в повідомлених фактах ознак кримінального правопорушення не було встановлено.

Водночас в умовах тотального дефіциту на фармацевтичному ринку медичних товарів на території держави фіксували численні факти виготовлення, зберігання, реалізації фальсифікованих ліків і товарів медичного призначення. Необхідні товари реалізовували за ціною, яка значно перевищувала їх ринкову вартість.

Саме за заявами від фізичних осіб і суб'єктів господарювання вдавалося викрити й задокументувати кримінальні правопорушення, пов'язані з привласненням бюджетних коштів, які надавали для боротьби з

пандемією, або встановити місця виготовлення фальсифікованих товарів медичного призначення, засобів дезінфекції тощо.

Тактика розслідування такого кримінального правопорушення майже не відрізняється від раніше описаного випадку й полягає в ретельному вивченні ситуації, спільно з оперативними працівниками та процесуальним керівником планування першочергових заходів, вилученні речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, проведення експертиз, допитів свідків та проведенні інших заходів залежно від обставин, які склалися, і конкретної оперативної ситуації.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій необхідно суворо дотримуватися правил особистої безпеки задля попередження зараження вірусом.

Слід також зазначити, що протягом досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним виготовленням, зберіганням, перевезенням фальсифікованих лікарських засобів, виробів медичного та немедичного призначення, слідчі часто поставали перед питанням вилучення зразків з метою проведення експертних досліджень, для чого завжди необхідно залучати відповідних профільних спеціалістів.

Також у разі вилучення фальсифікованих лікарських засобів, виробів медичного призначення слід заздалегідь вирішити питання їх належного зберігання, оскільки це можуть бути небезпечні активні речовини, розпад яких у разі неналежного зберігання може спричинити шкоду людям або навколишньому середовищу.

Ситуація 3. Кримінальне провадження реєструють за матеріалами перевірок органами державного фінансового контролю.

У цьому випадку слідчий отримує матеріали перевірки діяльності підконтрольних органам фінансового контролю суб'єктів господарювання за минулий період часу. Здебільшого в таких матеріалах зазначено про встановлені факти порушення чинного законодавства, проте не завжди такі факти кваліфікують як кримінальне правопорушення.

Наприклад, ситуація, коли Держаудитслужба склала акт перевірки господарської діяльності суб'єкта господарювання та зазначила про факт порушення чинного законодавства з боку посадових осіб, однак дії останніх не призвели до спричинення матеріальних збитків, що є обов'язковою ознакою складу низки кримінальних правопорушень. Іноді встановлені ревізією збитки, завдані протиправними діями посадових осіб об'єкта контролю, відшкодовують порушники протягом проведення контрольного заходу, що в більшості випадків стає підставою для відмови в реєстрації кримінального провадження та надає можливість правопорушникам уникнути покарання.

Під час обрання тактики розслідування кримінальних проваджень у зазначеній ситуації та планування проведення слідчих (розшукових) дій необхідно враховувати, що особи, які були причетні до протиправної діяльності, цілком усвідомлюють результати проведених перевірок і, можливо, вживають заходів для приховування слідів протиправної діяльності, знищення документів, здійснюють інші дії задля уникнення кримінальної відповідальності.

Слідчий має ретельно вивчити матеріали перевірки, визначитися з кваліфікацією зафіксованих фактів, тактикою проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, які також повинні бути спрямовані на проведення заходів з виявлення, збереження та вилучення документів, які підтверджують факти протиправної діяльності шляхом проведення санкціонованих обшуків або тимчасового доступу до речей і документів. Під час проведення слідчих дій увагу зосереджують на допитах свідків, які бажано проводити із застосуванням технічних засобів фіксації.

Ситуація 4. Кримінальне провадження реєструють на підставі матеріалів слідчого, який самостійно встановив факти протиправної діяльності.

Здебільшого інформацію про факти протиправної діяльності слідчі отримують під час проведення досудового розслідування. У процесі

проведення обшуків, тимчасового доступу до речей і документів, передусім гласних і негласних слідчих (розшукових) дій слідчий може встановити факти протиправної діяльності, до яких можуть бути причетні фігуранти кримінального провадження або бути свідками кримінальних правопорушень, вчинених іншими фігурантами.

Наприклад, протягом досудового розслідування кримінального провадження за фактом привласнення бюджетних коштів групою осіб з числа посадових осіб комунального підприємства «ОКЛ» та керівника суб'єкта господарювання П., які в період пандемії постачали підприємству вироби медичного призначення за завищеною ціною, проведено НСРД за ст. 263 КПК України. За результатами негласних заходів отримано інформацію про причетність керівника суб'єкта господарювання до виготовлення та постачання фальсифікованих виробів медичного призначення з використанням отруйних і сильнодіючих речовин, зокрема засобів для знезараження та дезінфекції. Слідчий вніс матеріали за цим фактом до ЄРДР і провів слідчі (розшукові) дії, за результатами чого викрито й задокументовано протиправну діяльність групи осіб.

Категорично не поділяємо думку О. П. Нікітінського, який у межах дослідження розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами в галузі охорони здоров'я, зазначає, що на практиці часто доводиться проводити затримання одразу після одержання інформації про можливе кримінальне правопорушення за гострого дефіциту доказів причетності певної особи до протиправних дій, що характерно у випадках надходження або повідомлення про таке, що готується, чи вже вчинюване кримінальне правопорушення. Автор стверджує, що затримання переважно відбувається безпосередньо під час або одразу після здійснення протиправних або інших, пов'язаних з ними, дій [69]. По-перше, розглядаючи правопорушення в зазначеній сфері, необхідно встановити обставини, про які ми зазначили вище. За дефіциту доказів необхідно вжити заходів для їх отримання задля законної підстави

затримання. По-друге, затримання є агресивнішим заходом, у процесі якого під час розслідування бюджетних правопорушень негайно немає сенсу. Замість того слідчий може провести невідкладні процесуальні дії, які будуть більше сприяти досудовому розслідуванню, наприклад, арешт майна, проведення обшуку тощо.

У кожній зазначеній ситуації винна особа може повністю або частково визнати вину, й за умови погашення спричинених збитків із ним може бути укладено угоду, що дає підозрюваній особі чимало привілеїв.

Учені зазначають, що оцінка первинних матеріалів про бюджетне кримінальне правопорушення має значення для прийняття обґрунтованого рішення про порушення кримінального провадження, а також забезпечення ефективності подальшого розслідування, оскільки склад первинних матеріалів та якість їх підготовки безпосередньо визначають зміст слідчих ситуацій початкового етапу розслідування. Це забезпечують чітким визначенням переліку таких документів і вимог щодо їхнього оформлення, формулюванням рекомендацій щодо перевірки їх слідчим [125].

Версії початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, сформовано так: а) вчинено заволодіння державним майном, зокрема державними коштами й коштами суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; б) вчинено кримінальне правопорушення, основною метою якого не було заволодіння державним майном, зокрема державними коштами й коштами суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; в) вчинено інше кримінальне правопорушення, не пов'язане з посяганням на державне майно, зокрема на державні кошти й кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; г) діяння не містить ознак кримінального правопорушення.

Висновки до розділу 2

На підставі аналітичних досліджень кримінальних проваджень за окресленою темою встановлено, що в період дії розглядуваного правового стану переважно вчиняли правопорушення за статтями КК України, які умовно поділено на дві групи: нетяжкі й тяжкі/особливо тяжкі. Переважно кваліфікований склад кримінальних правопорушень передбачають декілька статей у сукупності, зокрема ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» і ст. 366 «Службове підроблення» або ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» і ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» тощо.

Рапорт працівника правоохоронного органу про самостійне виявлення кримінального правопорушення, усна та письмова заяви або повідомлення про вчинене правопорушення є законними джерелами інформації про кримінальні правопорушення та інші події. Однак стрімке поширення COVID-19 призвело до тривалого карантину, що обумовило використання більшого обсягу інтернет-ресурсів і появу нового джерела оцінки первісної інформації про вчинене кримінальне правопорушення через мережу Інтернет.

Керуючись нормами КПК України, на підставі думок науковців визначено обставини, що підлягають доказуванню: подія кримінального правопорушення; винуватість обвинувачених (працівників з числа службових, матеріально відповідальних осіб, технічного персоналу й інших осіб, які можуть бути причетними до кримінального правопорушення) у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення, що відображено в характері дій; вид і розмір шкоди (з урахуванням упущеної вигоди), завданої кримінальним

правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

На основі врахування характеру первинного матеріалу про досліджувані правопорушення визначено шість типових слідчих ситуацій, які пропонують реалізацію тактичних завдань задля визначення подальших слідчих (розшукових) дій з метою перевірки типових версій.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДЕРЖАВНИМ ФІНАНСУВАННЯМ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

3.1. Проведення обшуку, огляду, допиту

Непередбачуваність сучасного світу потребує від правоохоронних органів вчасно використовувати досвід, набутий під час воєнного стану, терористичних актів, техногенних аварій, екоциду, зокрема надзвичайних ситуацій, епідемій, пандемій тощо. Закінчення третьої хвилі коронавірусних хвороб і скасування пандемії, на жаль, не гарантують, що надзвичайні стани не будуть впливати на протиправну діяльність і перешкоджати проведенню досудового розслідування. Особливі правові режими дещо змінюють процедури проведення слідчих (розшукових) дій, на які слід спрямувати увагу задля законності їх проведення та гарантування безпеки суспільства.

В останній Заяві Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ) зазначено, що ключові стандарти, які є основою функціонування судів, мають продовжувати діяти навіть у надзвичайних ситуаціях [168].

Науковою основою дослідження криміналістичної характеристики стали праці таких знаних учених, як: К. В. Антонов, В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. К. Лисиченко, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Л. П. Скалозуб, П. В. Цимбал, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та ін. Однак наукові розробки необхідно своєчасно оновлювати, щоб відповідати

потребам слідчо-судової практики. В останніх роботах дослідників слідчі (розшукові) дій за цими кримінальними правопорушеннями висвітлено не цілком (розглянуто лише деякі з них, такі як допит, або крізь призму використання спеціальних знань). Тому ця тематика потребує додаткових досліджень.

На підставі проведеного анкетування практичних співробітників ми встановили, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, серед гласних слідчих (розшукових) дій проводять: обшук, слідчий огляд, призначення судових експертиз, допит. Необхідно зауважити, що в криміналістичних джерелах трапляється інша послідовність проведення цих дій, де допит посідає перше місце, що, на наш погляд, не цілком коректно, оскільки під час розслідування правопорушень у бюджетній сфері важливо встановити, чи були спричинені збитки державному бюджету, чи ні, що неможливо без документів, отриманих тимчасовим доступом до речей та документів чи шляхом проведення обшуку, огляду.

Також під час розслідування зазначеної категорії правопорушень поняття слідчих (розшукових) дій використовують у вузькому значенні терміна, на чому акцентують науковці та пов'язують слідчі дії з термінами «слід», «іти по сліду», «розслідування» [118, с.180]. Тому під час висвітлення результатів нашого дослідження ми керувалися першоджерелами доказів у разі вчинення будь-яких економічних кримінальних правопорушень, зокрема й бюджетних кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я в період пандемії, тому першочергово зосередимо увагу на документах. Наукові джерела та практика розслідування бюджетних кримінальних правопорушень засвідчують, що документи є головним предметом не тільки огляду, а й таких процесуальних дій, як допит підозрюваного, допит свідків, обшук, тимчасовий доступ до речей та документів тощо.

Вивчення документів у провадженнях про бюджетні правопорушення здійснюють для виконання таких завдань:

а) ознайомлення з характером й особливостями фінансової, господарської, нормотворчої діяльності установи; порядком ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності; особливостями діловодства; станом фінансової та службової дисципліни; особливостями внутрішнього та зовнішнього контролю за відповідними операціями тощо;

б) встановлення обставин, що належать до предмета доказування чи мають суттєве значення;

в) підготовка до проведення окремої слідчої (розшукової) дії (тимчасове вилучення документів, допиту, огляду тощо) [78].

Під час розслідування бюджетних правопорушень у галузі охорони здоров'я В. А. Бідняк вважає доцільним умовно розподіляти документи на дві групи:

- 1) ті, що оформлює заклад охорони здоров'я;
- 2) ті, що оформлює постачальник або виконавець.

У кожному конкретному випадку це можуть бути різні документи: договори, додаткові угоди, специфікації, проектно-кошторисна документація (відомості ресурсів, проект, кошторис), фінансове зобов'язання, акти приймання-передачі виконаних робіт, акти введення в експлуатацію обладнання, накладні, рахунки, платіжні доручення, кошторис розпорядника, план закупівель тощо [8, с. 44].

Цей перелік під час розслідування правопорушень в умовах пандемії має бути доповнений такими документами, як: чернетки, журнали обліку процедур, журнали обліку померлих, журнали обліку направлень хворих на санаторне лікування, путівки на лікування, різноманітні зошити обліку, видаткові накладні, товарно-транспортні накладні тощо.

Розглядаючи медичну документацію, яка підтверджує «ковід-безпечність», ми досліджуємо свідоцтва про вакцинацію, довідки про

результати ПЛР тестів, записи щодо осіб, які пройшли вакцинацію, але фактично не пройшли, тощо. Це паперові бланки, які виконані на звичайному папері й роздруковані за допомогою копіювально-розмножувальної техніки, однак мають відповідні вимоги до заповнення. Зокрема, у паперових документах про вакцинацію обов'язково мають бути такі реквізити:

- інформація про вид щеплення;
- кількість доз щеплення;
- підпис лікаря;
- відбиток печатки офіційної установи охорони здоров'я.

Аналіз кримінальних проваджень засвідчує, що за нетривалий проміжок часу прослідковується стрімке зростання рівня протиправності в зазначеному напрямі. За показниками офіційних статистичних даних НП України, щотижня виявляли понад 100 таких фактів. Станом на жовтень 2021 року було зареєстровано 870 кримінальних проваджень за фактами шахрайства та підроблення документів, а саме «ковід-документації». Серед них підроблення документів становить 92 %, решта 8 % стосується шахрайських дій, службової підробки, несанкціонованої зміни інформації, яку обробляють в автоматизованих системах, тощо. Порівняно з динамікою інших кримінальних правопорушень, які можна відстежити на сайті Офісу Генерального прокурора за місяцями та за календарний рік, це надзвичайно високі показники [122].

Працівники Держпродспоживслужби, Центру контролю та профілактики хвороб на місцях, а також патрульні в місцях значного скупчення людей, де може бути поширення хвороби (під час перевезень, відвідувань закладів, ринків, торговельних майданчиків), які мають право проводити перевірку сертифікатів, можуть суттєво допомогти слідчому в проведенні огляду, передусім володіючи специфічними засобами – програмним забезпеченням на планшетах для швидкої перевірки сертифікатів у «Дії», який НП України запровадили спільно з Мінцифрою. Такі професійно важливі риси працівників патрульної поліції, зазначають

науковці, слід відпрацьовувати на курсах первинної підготовки [159, с. 62]. Звісно, перевірка документів не ототожнюється зі слідчою (розшуковою) дією – слідчим оглядом. Тому слідчий чи оперуповноважений, який діє за дорученням слідчого, повинні бути обізнані щодо сталих та оновлених способів виготовлення бланків документів і способів внесення змін у початковий зміст, що буде запорукою вирішення подальших дій на стадії досудового розслідування.

Також ми поділяємо думку Б. Стечик, О. Вакулик, Д. Сергєєвої, О. Лучко, М. Макарова, які акцентують на специфіці реалізації принципу невідкладності дослідження показань, речей і документів на стадії досудового розслідування. Учені констатують, що принцип безпосереднього дослідження показань, речей і документів на стадії досудового розслідування покладає на слідчого, прокурора, а у випадках, передбачених КПК України, – і на слідчого суддю обов'язок безпосереднього дослідження доказів. Безпосередність у дослідженні доказів полягає в тому, що слідчий, прокурор зобов'язані: особисто проводити в конкретному кримінальному провадженні слідчі (розшукові) дії, а у випадках, передбачених КПК України, – також негласні слідчі (розшукові) дії, безпосередньо сприймаючи у своєму провадженні фактичні дані, які дають змогу встановити наявність чи відсутність фактів й обставин, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню; приймати процесуальні рішення на основі оцінки особисто сприйнятих фактичних даних. Не допускаються обмеження щодо особистого сприйняття доказів слідчим, прокурором. Коло таких обмежень є доволі широким і визначається як обставинами кримінального провадження та місцем вчинення кримінального правопорушення, так і повноваженнями прокурора та керівника органу досудового розслідування. Водночас наявність зазначених обмежень не впливає на обов'язок слідчого, прокурора безпосередньо досліджувати, перевіряти й оцінювати всі процесуальні докази в матеріалах конкретного

кримінального провадження під час прийняття процесуальних рішень [172, с. 122].

У криміналістичних джерелах рекомендовано здійснювати огляд документів у два етапи, якими є статичний та динамічний. Статичний, або початковий етап, передбачає застосування безконтактних методів огляду та фіксації, під час яких досліджуваний документ залишається в незмінному стані. На цьому етапі слідчий здійснює лише візуальне вивчення та фіксацію документа до предметів навколишньої обстановки з використанням різноманітних прийомів (фото-, відеозйомки тощо). Як джерела освітлення можуть застосовувати ліхтарі, настільні лампи, джерела ультрафіолетових або інфрачервоних променів, природне освітлення. Під час огляду рекомендують застосовувати збільшувальні прилади, адже ознаки підробки документів здебільшого неможливо встановити неозброєним оком [142, с. 209]. Отже, безпосередньо оглядаючи документи, слідчий має використовувати як звичайні пристрої для збільшення зображень, зокрема телефон, так і спеціальні, такі як лупи, за можливості мікроскопи, різноманітні джерела освітлення, вимірювальні засоби тощо. Водночас зміна кута огляду документа (наприклад, під кутом 45°, 60°, напросвіт) розширює можливості слідчого.

На динамічному етапі огляду документа важливе значення має використання технічних засобів і методів, які не повинні передбачати ризик пошкодження або втрати інформаційної суті документа. Рекомендують оглядати документ за допомогою світлофільтрів жовтого, помаранчевого, синього та червоного спектрів; у всіх випадках документ потрібно вивчити послідовно із двостороннім і бічним освітленням. Бажаючи оглянути документ у темному приміщенні в ультрафіолетових променях для встановлення інтенсивності люмінесценції паперу та друкувального барвника. Документи під час огляду не слід піддавати високим температурам, занадто сильному та яскравому освітленню [142, с. 209].

Результати вивчення кримінальних проваджень засвідчують, що в понад 60 % випадків використовували справжні бланки та відбитки печаток з підписами, утім вносили реквізити осіб, що не мали право на отримання таких документів через те, що не проходили відповідні процедури (щеплення, здачу біоматеріалу для дослідження тощо). Решта 40 % становлять дві групи підробок: близько 7 % мали ознаки часткових змін, тобто в бланки встановленого зразка вносили зміни різними способами, а 33 % були повністю підробленими. Звісно, зафіксовано факти підробних електронних додатків, що імітували роботу єдиного порталу державних послуг «Дія» з неправдивими даними. Але вони становлять порівняно незначний відсоток і потребують окремого дослідження.

Отже, розглянемо детальніше кожен із зазначених груп, з якими слідчий може працювати під час проведення огляду:

1. Бланки документів з ознаками змін у початковому змісті є справжні бланки зі всіма необхідними реквізитами, але в яких відбувалося втручання різними способами. Це можуть бути всім відомі підчистка, дописка, домальовка, додруківка, вставка, виправлення, а також складніші у виявленні травлення або змивання хімічними речовинами. У таких випадках важливо спрямувати увагу на перевірку інших документів, що дадуть змогу ідентифікувати особу, таких як паспорт, пенсійне посвідчення, водійське посвідчення тощо, тобто документів, у яких є фотокартка. Водночас є можливість встановити відповідність заповнення одних і тих самих граф, а також акцентувати на наявності в цих графах певних ознак, що можуть викликати сумніви.

У разі часткових змін документа, передусім якщо він має численні ознаки експлуатації у вигляді подряпин, плям, забруднень різного походження, особі, що проводить досудове розслідування, іноді складно виявити ознаки фальсифікації. І навіть коли вони наявні і слідчий спроможний встановити внесення змін, криміналісти радять залучати для огляду обізнаних осіб, що знизить імовірність помилки.

У «ковід-документації» використовували, на перший погляд, простий, водночас у край поширений спосіб – підчистку. Методика позначає її як один зі способів зміни первісного змісту документа, за якого штрихи, знаки або слова видаляють шляхом механічного впливу (тертям гумкою або за допомогою голки, леза тощо) [62]. У «ковід-документації» такому підробленню підлягають граfi дати дії документа. Тому слід ретельно оглянути їх не тільки за звичайного освітлення, а й напросвіт. Використовуючи наукові здобутки криміналістів, ми намагалися виокремити ознаки, які можуть простежуватися в медичній документації, що забезпечує «ковід-безпечність». Отже, у разі підчистки в зазначених документах будуть наявні такі ознаки: пошкодження структури поверхневого шару паперу, за якого спостерігаються зменшення оптичної щільності, його розволокнення, втрата глянце, пошкодження штрихів букв, прилеглих до ділянки підчищення, залишки від штрихів первинних записів, рельєф від видалених штрихів, сліди маскуванн підчистки тощо [73].

Дописка, домальовка, вставка, виправлення – це різновиди одного способу, пов'язаного із внесенням додаткових штрихів, літер, слів у граfi документа. Водночас вони будуть відрізнятися від іншого тексту за відтінком барвника, почерком, шириною штрихів, нахилом, подвоєнням штрихів тощо. Однак ми хотіли привернути увагу до іншого різновиду цього способу часткових змін – додруковування, що пояснюється сучасними вимогами заповнення документів. Отже, це спосіб зміни первісного змісту друкованого тексту, за якого нові знаки вносять у вільні місця документа (поміж рядками, словами та знаками) [62]. Розуміючи сутність внесення змін, можемо визначити й ознаки, які з'являються в документі та які можна визначити в звичайному освітленні без спеціального обладнання. Це відмінність у насиченості та відтінку барвника, неоднакові розміри та малюнки однойменних букв і цифрових записів, нерівномірні інтервали між буквами й рядками, нерівна лінія рядка, наявність подвійних відбитків знаків [73]. Усі ці ознаки нескладно виявити, уважно порівнюючи заповнені граfi.

Втручання в початковий зміст документа хімічними речовинами шляхом травлення (речовина штрихів знебарвлюється) або змивання (змив) – спосіб зміни змісту документа, за якого речовину штрихів тексту видаляють з поверхні документа за допомогою розчинників [62]. Водночас відбуваються зміна кольору штрихів, що розташовані поряд із місцем травлення чи змивання, порушення проклейки паперу (втрата глянцю, поява матових плям тощо), порушення щільності паперу (наявність тріщин, розривів, відокремлення фрагментів паперу), наявність слабовидимих штрихів первинного змісту, люмінесценція речовини, яку використовували для травлення, тощо [73]. Саме для виявлення таких ознак підробок під час огляду документа криміналісти акцентують на необхідності застосовування різноманітної техніки (портативні мікроскопи, лупи, освітлювачі) й методи дослідження, що не пошкоджують і не змінюють його. Наприклад, правоохоронець, який не має спеціальних знань у судовій експертизі, за допомогою ультрафіолетової лампи може швидко й точно визначити сліди втручання хімічної речовини на документі, які люмінесціюють яскравою плямою.

2. Поширеним способом підроблення є виготовлення всього документа (бланка, підписів, печаток) за допомогою копіювально-розмножувальної техніки. Водночас за умови напрацювання певних навичок ознаки такого друку можна виявити навіть без збільшувальних приладів. Учені зазначають, що струменево-крапельний принтер наносить зображення, які розрізняють за наявністю крапок-«клякс» різного кольору та розміру, які взаємонакладаються одна на одну. Під час виготовлення документа за допомогою лазерного принтера зображення формується за рахунок однакових дрібних спечених частинок магнітного порошку (тонера) правильної форми, які мають характерний блиск і з часом осипаються в процесі експлуатації (передусім у місцях перегину) [11, с. 131]. Наприклад, у документах пластикового типу, що використовують поряд з «ковід-документацією» (ID картки, посвідчення), допускається використання

термотрансферного друку, який забезпечує плавний перехід кольорів, без растрових точок і без будь-яких рельєфних трас, але в паперових документах його не використовують.

Ураховуючи технологічні особливості виготовлення документів і рекомендації наукової літератури, під час роботи з документами не можна допускати впливу води чи розчинників, залишати їх під дією прямих сонячних променів, не допускати дії високих і низьких температур на нього, не робити будь-яких написів, не допускати перегинання й іншого втручання у змістову частину документа. Дотримання зазначених вимог забезпечує схоронність слідів, які можливо досліджувати як об'єктів судової експертизи [13].

Правоохоронці, використовуючи такі специфічні та поглиблені знання в галузі криміналістичного документознавства під час огляду документів, мають можливість для планування подальших процесуальних дій. Уже на цьому етапі розслідування слідчий попередньо визначається, які види судових експертиз він призначить, які орієнтовні питання поставить перед експертом, які додаткові матеріали йому слід зібрати тощо. Наприклад, за допомогою технічної експертизи документів необхідно вирішити питання щодо встановлення: способу виготовлення бланка та реквізитів документа; типу копіювально-розмножувальної техніки за виготовленими документами та її ідентифікація; фактів і способів внесення змін до документів і виявлення їх первинного змісту; способу нанесення відбитків печаток; ідентифікація кліше печаток за їх відбитками і навіть таке складне питання, як визначення відносної давності виконання документа.

Огляд правоохоронцями справжніх порожніх бланків медлабораторій з відбитками печаток і підписами свідчить про можливість використання їх для подальшого незаконного збагачення. Тому під час перевірки заповненого документа, на перший погляд, без ознак змін, але який не відображається в електронній базі, необхідно поставити перед експертом питання про

послідовність нанесення штрихів друкованого тексту бланка, реквізитів, відбитка печатки та підписів.

Отже, не складно помітити, що експертні питання переважно стосуються дослідження реквізитів і способу виготовлення бланка. Аналіз експертних досліджень свідчить про використання копіювально-розмножувальної техніки в більшості випадків. Однак статистичні дані засвідчують виявлення значної кількості підроблених «ковід-документів», що, на наш погляд, зумовлено декількома причинами. По-перше, бланки достатньо прості й не мають захисних елементів, які складно виготовити без спеціального обладнання. Держава не вимагає в таких документах застосування різних видів поліграфічного друку, мікротексту, голограми, водяних знаків, мікрОВОЛОКОН, спеціального паперу, ультрафіолетового захисту тощо. По-друге, безмежний доступ до різних принтерів, легкість користування та відсутність реєстрації під час придбання такого обладнання сприяє численним підробленням. Третя причина, про яку науковці вже зауважували, – це нерегульована діяльність штемпельно-граверних майстерень, що сприяє неправомірній діяльності виробників печаток (штампів) і вчиненню незаконних дій іншими особами [12, с. 138]. Обов’язкова реєстрація в базах даних також не є суттєвою перешкодою для правопорушників, і результати їх діяльності виходять за межі держави та негативно позначаються на міжнародному рівні.

Уряд Мальти заборонив в’їзд українцям на територію своєї держави через значну кількість виявлених фактів з підроблення свідоцтва про вакцинацію та ПЛР тестів. Одне з офіційних американських видань «The New York Times» привернуло увагу до проблем підроблення COVID-сертифікатів у Європі, зазначивши, що Україна страждає не лише на великий спалах захворювання, а й на масове підроблення документів про проходження вакцинації [135]. Ми не можемо вважати, що це упереджене ставлення, тому що на території нашої держави під час перетину державного кордону чимало таких випадків. За даними НП України, на початку

листопада працівники Державної прикордонної служби України лише за тиждень виявили 65 фактів підроблення результатів ПЛР тестів і сертифікатів вакцинації від COVID-19. Фігурантами є особи з найрізноманітніших сфер діяльності. Зокрема, в аеропорту м. Бориспіль у колишньої народної депутатки було виявлено сертифікат вакцинації від COVID-19 з явними ознаками підробки [138, с. 170].

Практика залучення фахівців у сфері судових експертиз підвищує якість проведеного огляду не тільки в Україні. Зокрема, Нідерландський інститут судової експертизи створив умови для співпраці за значних обмежень у період всесвітньої пандемії. До роботи на місці події залучають персонал лабораторії як консультантів-криміналістів, які можуть бути посередниками між поліцією та судово-медичною лабораторією [163]. З питань підроблення документів успішно взаємодіють МВС України й Інтерпол у формі обміну інформацією. Зокрема, інформацію до баз даних надають³⁵ держав-учасниць, а використовують її компетентні органи з метою виконання поставлених завдань [150]. Плідна співпраця та використання уніфікованих підходів до боротьби з підробленням документів можуть надати позитивні результати в роботі та відновити імідж нашої держави.

З огляду на зазначене та відповідно до результатів зведених даних, під час вивчення кримінальних проваджень цієї категорії ми виокремили дві групи фальсифікованих медичних документів, які можуть доповнити цей перелік. Зокрема, це:

- справжні бланки, у які вносили недостовірні дані, тобто інтелектуальна підробка – 66,6 %;
- повністю фальсифіковані документи, які виготовляли за допомогою програмного забезпечення та роздруковували з використанням кольорових принтерів, – 33,4 % (додаток В).

З огляду на специфіку досліджуваної галузі, під час огляду документів за кримінальними провадженнями, основною метою яких було заволодіння

державними коштами, слід зосередити увагу на інформаційній складовій, яка має ключове значення.

Одним із головних напрямів дослідження документальних даних, зазначає А. С. Амеліна, є встановлення невідповідності первинних документів, документів бухгалтерського оформлення, податкової звітності. Такі невідповідності можуть мати вияв у: 1) суперечностях у змісті одного або декількох документів; 2) невідповідності декількох документів, які відображають виконання однієї фінансово-господарської операції [1, с. 19]. Науковці та практики радять у такому разі залучити як спеціалістів фахівців з бухгалтерського обліку, економіста та ін.

Для виготовлення документів може бути використано копіювально-розмножувальну техніку, фотополімерні печатки, інше обладнання, яке може бути предметом огляду або пошуку. Також слід спрямувати увагу на системні блоки, сервери, ноутбуки, флеш-накопичувачі, мобільні телефони тощо, ураховуючи, що в умовах сьогодення документообіг ведуть і в електронному вигляді (додаток Б). Особливості огляду та вилучення таких предметів криміналісти неодноразово досліджували у своїх роботах, тому ми додатково на цьому акцентувати не будемо.

Результати вивчення кримінальних справ і проваджень засвідчили, що предметами огляду та/або пошуку можуть бути документи, кошти, отримані протиправним шляхом, медичне обладнання, засоби індивідуального захисту, лікарські засоби, комп'ютерна техніка, мобільні телефони, інше обладнання (додаток Б).

На початку пандемії не тільки в Україні, а і в інших державах першочергово виникло питання особливого правового режиму проведення обшуків та інших слідчих (розшукових) дій. Міжнародна спільнота, зокрема Legal High School Discussions Hub, намагалася вирішити питання проведення обшуків в умовах карантину, забезпечення санітарної безпеки під час обшуків і контактів з правоохоронними органами, ідентифікації осіб, які беруть участь в обшуку, тощо. І хоча умови проведення слідчих дій

залишилися такими самими, тобто до КПК України жодних змін щодо пандемії не внесено, правоохоронці значно активніше стали використовувати альтернативні інструменти проведення слідчих (розшукових) дій, тобто можливість проведення слідчих дій дистанційно, а також реальність розгляду питань, віднесених до компетенції слідчих суддів, у відеорежимі, наскільки це коректно. Усе залежить від учасників конкретної справи та суду [162].

Аналізуючи норми чинного КПК України, що регламентують процедуру відеоконференції, Н.В. Павлова привертає увагу не тільки до оформлення отриманих результатів відеоконференцзв'язку, а й до надійності технічного з'єднання від втручання зовні, оскільки недостатня захищеність від впливу на процес отримання інформації може негативно вплинути на достовірність результатів, отриманих при дистанційному проведенні слідчих та процесуальних дій. Визначити достовірність можна тільки за наявності реальної можливості всебічно керувати та контролювати процес отримання доказової інформації під час дистанційного розслідування та судового розгляду. Положення щодо використання відеоконференцзв'язку у ході досудового розслідування та судового розгляду викликають певні побоювання й з приводу можливих «хакерських втручань» під час відеоконференцій, втрати процесуальних документів під час пересилки через мережу Інтернет, розголошення інформації тощо [71, с.85].

Але після повномасштабного вторгнення військо РФ на територію України введено режим воєнного стану, що неминуче призвело до особливого порядку проведення окремих процесуальних дій. Нині, відповідно до абзацу 3 ч. 1 ст. 615 КПК України, під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводять без залучення понятих. У такому разі перебіг і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому

порядку фіксують доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Науковці також привертають увагу окремі аспекти доказування в кримінальному судочинстві в умовах війни [6]. Вважаємо влучною позицію М. А. Погорецького й О. В. Баганця щодо змісту ст. 234-1 КПК України. Учені слушно пропонують доповнити цю статтю: «Слідчий (детектив), прокурор мають право провести обшук особи без ухвали слідчого судді, якщо: 1) є достатньо підстав вважати, що особа, яка знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, в яких проводиться обшук, приховує при собі документи або речі, що можуть мати значення для кримінального провадження; 2) є необхідність проведення обшуку особи при її затриманні. В цьому випадку обшук особи може бути проведений за відсутності понятих» [77, с. 70].

Для надання об'єктивності нашому науковому дослідженню ми намагалися враховувати думку не тільки сторони обвинувачення, а й сторони захисту. Отже, під час проведення обшуків у період пандемії адвокати акцентували на колізіях у законодавстві під час вирішення питання надання дозволу на проведення обшуку за місцем роботи працівників. Оскільки в умовах карантину переважна більшість працює дистанційно, саме там і є робоче місце. Тобто орган досудового розслідування може вказувати, що речі й документи, які мають значення для кримінального провадження, знаходяться саме в домоволодінні конкретної особи. Чинне законодавство не містить норм, які чітко розмежовували б процедуру проведення обшуку в житлі й окремо – в іншому володінні особи [46, с. 93]. Але статті КПК України чітко регламентують порядок оформлення цієї слідчої (розшукової) дії. Як у клопотанні про проведення обшуку, так і в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого домоволодіння особи, поряд з іншими відомостями обов'язково зазначається «житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у

фактичному володінні якої воно знаходиться; індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планують відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням», що робить отримання доказів вчинення кримінального правопорушення абсолютно законними.

Зокрема, під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії об'єктами (місцями) обшуку є службові приміщення, зокрема кабінети керівників, їх заступників, працівників господарських підрозділів, складські та підсобні приміщення, службовий і приватний транспорт, земельні ділянки, приватні приміщення, що належать підозрюваним, їхнім близьким родичам або особам із кола близького спілкування [10, с. 93].

Звісно, кожен обшук починається зі спілкування з обшукуваною особою, під час якого бажано встановити психологічний контакт. Науковці неодноразово дискутували з приводу зазначеної тематики. Погляди представників органів досудового розслідування, прокуратури дещо відрізняються від думок сторони захисту через протилежність завдань, через що виникають напруженість, складна психологічна атмосфера, неприязнь, гнів, роздратування та протидія.

У більшості випадків особа намагається вигадати будь-які причини, щоб не віддати предмети пошуку добровільно, наприклад, посилаючись на масштабність медичної установи й неможливість охопити весь обсяг документів.

Науковці стверджують, що ефективність діяльності слідчого, який стосується пошуку й виявлення об'єктів, здебільшого визначають знанням стратегії поведінки обшукуваного та застосуванням психологічних прийомів з урахуванням освіти, культурного рівня, професії, знань, інтелектуальних здібностей цієї особи, що має неабияке значення для підшукування, вибору місця й способу схованки (тайника) [16]. Практичні співробітники все ж таки намагаються передбачити дії фігурантів і першочергово віддають пріоритет наданню тимчасового доступу до речей та документів. Отже, фігурант не

може посприяти до «незнання» всього обсягу документів і, що також важливо, можливе уникнення конфліктної ситуації. Цей спосіб забезпечення кримінального провадження в цій роботі ретельно ми не розглядали, оскільки він виходить за межі дослідження, але обов'язково зосередимо на ньому увагу в інших роботах.

Здебільшого після проведення обшуку постає необхідність проведення огляду речей та документів, про що слідчий складає окремий протокол.

Підготовка до слідчого огляду документів у провадженнях про бюджетні правопорушення має охоплювати такі заходи: розподілення документів за можливою процесуальною формою їхнього використання як доказів; ознайомлення за необхідності з питаннями стосовно порядку оформлення документів, способів виявлення підробок; підготовка технічних засобів, необхідних для виявлення в документах різних видів підробок; підбір і запрошення осіб, участь яких необхідна під час проведення огляду [78].

Під час безпосереднього огляду речей та документів, окрім зазначення їхньої повної назви, серійних номерів, реквізитів, слід зафіксувати ту інформацію, яка важлива для доведення. Наприклад, наявність порожніх рядків з присвоєними серійними номерами й датами протоколів у журналах обліку тощо. Також можуть підлягати огляду й будівельні споруди, специфічне обладнання медичного призначення, вироби медичного призначення та інші об'єкти, що можуть бути доказами в кримінальному провадженні.

Забезпечення санітарної безпеки під час обшуків і слідчих оглядів з боку правоохоронних органів також було предметом дискусій на міжнародних форумах. Однак в Україні це питання швидко вирішилося, оскільки всі працівники проходять обов'язковий медичний огляд і вакцинацію. Використання засобів індивідуального захисту в цьому випадку сприяє збереженню криміналістично значущої інформації, наприклад,

папілярних візерунків на предметах, потожирової речовини, біологічних слідів тощо.

Надзвичайно важливою є роль допиту під час розслідування кримінальних правопорушень. Тактика проведення допиту може бути різною.

Криміналісти виокремлюють основні конфліктні ситуації допиту, які є типовими в процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства: 1) підозрюваний не визнає своєї участі у відповідних операціях, під час здійснення яких було вчинено кримінальне правопорушення; 2) підозрюваний не заперечує факт своєї участі у вчиненні кримінального правопорушення, але вказує, що не усвідомлював протиправного характеру дій; 3) підозрюваний не заперечує своєї участі в здійсненні відповідних операцій, але заперечує винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, «перекладаючи» й на інших підпорядкованих або вищих за посадою службових осіб; 4) присутній на допиті захисник здійснює протидію належному проведенню слідчої (розшукової) дії [78; 166].

Під час пандемії слід виокремити ще одну ситуацію, коли особа ухиляється від допиту, посиляючись на хворобу, чим затягує процесуальні строки й чинить протидію досудовому розслідуванню. У таких випадках необхідно направити запит до лабораторії, яка проводила дослідження аналізів, запит до медичної установи для підтвердження чи спростування діагнозу.

У процесі опитування практичних співробітників було встановлено, що все ж таки основною проблемою під час допиту підозрюваного є відмова від свідчення, посиляючись на ст. 63 Конституції України, водночас жодні тактичні комбінації, запропоновані науковцями у вигляді роз'яснення законодавства щодо юридичної відповідальності, демонстрація обізнаності слідчого в нюансах нормативного регулювання бюджетної сфери, порядку розпорядження бюджетними коштами; пред'явлення документів, що

підтверджують факти дотримання підозрюваним норм бюджетного законодавства, що потім були ним порушені; пред'явлення документів, що підтверджують факт порушення бюджетного законодавства, не забезпечують позитивних результатів. Утім під час використання слідчим тактичних комбінацій і психологічних прийомів траплялися випадки, коли підозрюваний та адвокат розцінюють такі дії як перевищення слідчим своїх повноважень, тиск на підозрюваного або свідка, спотворення фактичних подій тощо. Прикладом можуть слугувати заяви сторони захисту, які обов'язково додають до матеріалів кримінального провадження, скарги в ДБР та інші установи.

Допит свідка відрізняється від допиту підозрюваного попередженням про кримінальну відповідальність за відмову від свідчення та за завідомо неправдиві свідчення. Проте, саме працюючи в медичних установах, свідок може вважати, що будь-які свідчення з кримінального провадження, пов'язаного з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я, може бути використано проти нього. Тож, на наш погляд, поки що немає дієвого механізму подолання такої протидії.

З другого боку, під час допиту свідка, який не є співробітником закладу охорони здоров'я, важливо зосередити увагу на ступені деталізації питань. Наведемо приклад, як поступово слід уточнювати всі дрібні деталі задля уникнення подвійного трактування:

1. Чи користуєтеся Ви мобільним зв'язком? Назвіть Ваш номер телефону.
2. Назвіть, будь ласка, ПІБ Вашого сімейного лікаря, з яким Ви уклали декларацію. Коли саме було укладено декларацію?
3. Чи зверталися Ви в період 2020–2022 років до комунального підприємства за медичною допомогою щодо себе?
4. За якою саме адресою Ви зверталися? (місто, вулиця)
5. Назвіть дату такого звернення та, за Вашої згоди, мету відвідування.

6. Чи заводили на Вас амбулаторну карту хворого?
7. Чи видавали Вам електронне направлення? На яку послугу? До якого лікаря?
8. Вкажіть особу лікаря, що проводив прийом/взаємодіяв з Вами.
9. Чи проводив з Вами в закладі лікар певні маніпуляції, пов'язані з безпосереднім оглядом та оцінкою стану легенів і бронхів із застосуванням спеціального приладу? Назвіть ПІБ лікаря, який проводив маніпуляції. Зазначте адресу, за якою проводили маніпуляції.
10. У разі надання таких послуг, скільки разів усього Вам надавали такі послуги?

При проведенні допиту у режимі відеоконференції трансляція повинна організовуватися таким чином, щоб було видно не тільки допитуваного, але й все приміщення, де відбувається допит, а також всіх осіб, що присутні при допиті – для спостереження за їх реакцією на конкретні показання та питання. В іншому випадку отримані докази можуть бути визнані недопустимими з причин можливого впливу на допитуваного з боку присутніх на допиті осіб [71, с. 87].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що слідчі (розшукові) дії, проведені під час пандемії, мають певні особливості. Слід виокремити специфічні чинники, притаманні тільки цьому правовому стану, як відмова від свідчення, спираючись на хворобу, так і звичайні, притаманні досудовому розслідуванню без надзвичайних станів. Серед них слід акцентувати увагу на відмові від свідчення без законних підстав, використовуючи колізії в законодавстві. Щодо проведення слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з вилученням інформації з матеріальних джерел, як обшук, огляд, то, на нашу думку, використання засобів захисту задля підтримання санітарного режиму сприяє збереженню слідової інформації на предметах, документах, медичному обладнанні тощо.

3.2. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Протягом досудового розслідування для викриття та документування тяжкого кримінального правопорушення рекомендовано, а в деяких випадках просто необхідно застосовувати такий інструмент, як негласні слідчі (розшукові) дії. Процесуально закріплено, що негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [53].

З-поміж сучасних досліджень в аспекті вивчення негласних слідчих (розшукових) дії можна виокремити роботи: М. Ю. Азарова, С. О. Гриценко, М. Л. Грібова, О. М. Дроздова, К. П. Задої, В. С. Кузьмічова, С. С. Кудінова, А. Є. Матюхіна, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, Р. М. Шехавцова та інших видатних учених.

Статистичні дані засвідчують, що в практиці досудових розслідувань кількість застосування негласних слідчих (розшукових) дій щороку збільшується. Це зумовлено насамперед усвідомленням слідчих щодо їх корисності під час здобуття доказів протиправної діяльності правопорушників, збільшенням технічних можливостей оперативних підрозділів, які безпосередньо виконують завдання щодо негласних слідчих (розшукових) дій, фаховою їх підготовкою, а також тими фактами, що злочини стають більш латентними, а злочинці більш обізнаними з методами та засобами, які мають правоохоронці та здебільшого під час підготовки до вчинення злочинів ураховують зазначені обставини. У своїх роботах, присвячених розслідуванню економічних правопорушень, зокрема бюджетних, науковці доводили необхідність проведення НСРД до початку допитів [78; 80]. В умовах карантинного режиму, обумовленого пандемією, проведення НСРД також виявилось ефективною процесуальною дією, що сприяла здобуттю доказової бази. Практичні приклади демонструють, що розслідування бюджетних кримінальних правопорушень не обходиться без

таких дій. Утім науковці доводять, що надзвичайні ситуації будь-якого характеру обумовлюють появу надзвичайних правових режимів [127], які вносять певні корективи в досудове розслідування та потребують обговорення задля відповідності сучасним вимогам слідчо-судової практики.

Регулювання порядку проведення НСРД у кримінальних провадженнях визначено низкою нормативних актів. Передусім це КПК України, у який останніми роками було внесено суттєві зміни, а саме доповнено новим розділом IX-1, який регулює особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції. Зокрема, ст. 615 КПК України «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» розширила повноваження прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення низки питань щодо НСРД, зокрема про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246–248 і 250 КПК України) [87; 88]. Інструкція про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні (наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114) визначає поняття негласних слідчих (розшукових) дій, порядок засекречування та розсекречування матеріальних носіїв інформації щодо проведення НСРД тощо.

Особами, які проводять НСРД, є слідчий, який був призначений для ведення конкретного кримінального провадження, а також оперативні співробітники, які виконують цю процедурну дію відповідно до доручення слідчого чи прокурора, наприклад, оперуповноважені ДСР, Департаменту карного розшуку тощо. Проте такі НСРД, як контроль за особою через аудіо- та відеоспостереження, вилучення інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, визначення місцезнаходження радіоелектронних пристроїв та аудіо-, відеоспостереження на певному місці, фактично здійснюють співробітники оперативно-технічного відділу управління СБУ

або НП в області. Ці оперативні уповноважені володіють фаховими знаннями у сфері технічних засобів і встановлюють відповідне обладнання для ведення такого контролю за певною особою чи місцем.

Попри те, що підстави й особливості проведення НСРД врегульовано на законодавчому рівні, є проблеми, які виникають під час їх застосування, серед яких специфіка під час дії надзвичайних ситуацій.

Аналізуючи викриті факти протиправної діяльності на прикладі всесвітньої пандемії, доходимо висновку, що деякі правопорушення за кваліфікацією не належать до тяжких та особливо тяжких. Вагома частина із загальної кількості протиправних дій пов'язані з підробленням медичної документації (довідок, результатів лабораторних досліджень, сертифікатів, медичних карток хворих, лікарняних тощо). Такі дії мають ознаки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 358 КК України (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів) або ст. 366 (Службове підроблення), які не належать до тяжких та особливо тяжких, хоча в більшості випадків їх вчиняють у співучасті (ст. 27 КК України) у складі організованої групи (ст. 28 КК України). У цих випадках проведення низки НСРД не дозволено законодавством, але застосування яких надало б можливість задокументувати іншу злочинну діяльність, наприклад, факти неправомірної вигоди (ст. 368, 368-5, 369 КК України).

Другим проблемним питанням є якісне підготування клопотань на отримання ухвали слідчого судді Апеляційного суду щодо дозволу на проведення НСРД, які вимагають відповідного рішення.

Науковці також вважають це питання дискусійним і таким, що потребує подальшого вирішення на законодавчому рівні, а саме уточнення підстав і порядку прийняття рішення слідчим суддею про дозвіл чи відмову в проведенні негласних слідчих дій слідчому, прокурору, уточнення участі та взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в процесі проведення негласних слідчих дій [120, с. 167].

Слідчий суддя під час ознайомлення з клопотанням і матеріалами наглядової справи, що обґрунтовують необхідність проведення НСРД, відповідно до ст. 248 КПК України «Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії», у деяких випадках відмовляє в наданні відповідного дозволу й у задоволенні клопотання загалом. Серед причин такої відмови можна зазначити, на перший погляд, неважливі деталі, як помилки в даних про фігуранта (помилки в даті народження, описки в прізвищі тощо), але найчастіше слідчий суддя відмовляє з причини недоведення слідчим обґрунтування необхідності проведення НСРД, оскільки зазначені негласні дії проводять у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (п. 2. ст. 246 КПК України).

Слід зауважити, що сторона захисту акцентує увагу на недотриманні працівниками правоохоронних органів порядку, визначеного в ст. 104–106, 252 КПК України, під час оформлення протоколів, складених за результатами проведення НСРД; на належне оформлення та долучення додатків до протоколів, складених за результатами проведення НСРД [64, с. 216]. За зазначених обставин тільки фахова підготовка слідчого є запорукою якісного збору матеріалів щодо обґрунтування застосування певного виду НСРД, яким бudo досягнуто очікуваних результатів у досудовому розслідуванні.

Продовжуючи тему відмови в задоволенні клопотання про проведення НСРД, слушно зосереджує увагу на окремих помилках Д. Б. Сергєєва. Зокрема, у клопотаннях про дозвіл на обстеження житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) не зазначають відомості, які підтверджували б фактичне використання особою зазначеного в клопотанні житла або іншого володіння. Вчена акцентує, що в клопотанні, а також у матеріалах кримінального провадження іноді спостерігається відсутність будь-яких об'єктивних даних про належність особі та використання нею зазначеного слідчим, прокурором абонентського номера мобільного телефону. Водночас

не завжди вжито необхідних заходів щодо підтвердження даних про користування особою саме зазначеним у клопотанні абонентським номером, не зазначають інформацію, що знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікації про зв'язок абонента, надання телекомунікаційних послуг, зокрема отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо [119; 183].

Наступним проблемним питанням є неконтрольований витік інформації, насамперед секретної. На етапах первинного збору матеріалів, направлення матеріалів до слідчих підрозділів, згідно зі ст. 214 КПК України, реєстрації матеріалів; внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; направлення матеріалів кримінального провадження на перевірку до органів прокуратури, проведення низки слідчих (розшукових) дій щодо кримінального провадження, зокрема тимчасового доступу до речей і документів, обшуків; запитів до суб'єктів господарювання різних форм власності (лікарень, підприємств, організацій), проведення допитів свідків, постає висока ймовірність того, що інформація про коло підозрюваних стане відома правопорушникам. Зазначене ставить під сумнів доцільність проведення НСРД та очікуваний результат їх проведення, передусім якщо потенційний фігурант обізнаний про методи проведення досудового розслідування, оперативних заходів або раніше притягувався до кримінальної відповідальності.

На наш погляд, суттєві складнощі виникають і після проведення НСРД, зокрема вчасне оформлення матеріалів проведених негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до п. 1 ст. 252 КПК України «Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій», за результатами проведення НСРД складають протокол, до якого в разі необхідності долучають додатки. Протоколи про проведення НСРД з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених НСРД передають прокурору [53]. Наприклад, оперативні підрозділи за дорученням слідчого організовують проведення НСРД, передбачені ст. 263 КПК України

«Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» протягом тривалого часу, який обумовлено ухвалою слідчого судді. Утім, відповідно до п. 1 ст. 249 КПК України, дозвіл на проведення НСРД не може перевищувати два місяці. Після закінчення заходу, часу для складання протоколу та направлення матеріалів прокурору в строк двадцять чотири години з моменту припинення НСРД зазвичай недостатньо, на що вказують практичні співробітники під час проведеного нами інтерв'ювання.

З другого боку, вчені акцентують на несвоєчасності подання клопотання про проведення деяких НСРД, наприклад, установленні місцезнаходження радіоелектронного засобу слідчим, прокурором. Таке клопотання здебільшого надходить не раніше ніж через місяць після вчинення кримінального правопорушення. Тому, на думку слідчих суддів Апеляційного суду м. Києва, у разі звернення з клопотанням у якомога стисліший термін після вчинення кримінального правопорушення слідчий суддя може розглянути клопотання про надання дозволу на проведення НСРД на підставі протоколу допиту потерпілого й матеріалів, що підтверджують належність окремого мобільного термінала підозрюваній особі. У разі звернення з клопотанням через тривалий проміжок часу слідчий, прокурор повинні дотримуватися вимог п. 8 ч. 2 ст. 248 КПК України, а саме зазначати в клопотанні відомості залежно від виду НСРД про ідентифікаційні ознаки, які дають змогу унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання та посилатися на трафік з підтвердженням того, що конкретна SIM карта працювала з конкретним мобільним терміналом (IMEI), а також п. 7 ч. 2 ст. 248 КПК України – обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб, тобто клопотання має містити дані про те, якими гласними й негласними слідчими (розшуковими) діями слідчий намагався встановити місцезнаходження термінала мобільного зв'язку [119, с. 184].

Нині, в умовах воєнного стану з метою забезпечення учасників слідчої (розшукової) дії, оперативності її проведення законодавець в абзаці 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачив виняток з ч. 1 ст. 106 КПК України щодо складання слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, протоколу під час її проведення або безпосередньо після її закінчення, і можливість технічної фіксації процесуальних дій доступними технічними засобами з подальшим складанням протоколу процесуальної дії не пізніше ніж за 72 год з моменту її завершення, у випадках, коли немає можливості складання процесуальних документів про перебіг і результати слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій (з контексту норми – безпосередньо під час їх проведення або одразу після них). Законодавець у коментованій нормі не визначає форму фіксування технічними засобами (фото-, аудіо-, відеофіксація тощо), а підкреслює саме доступність технічних засобів, які створюють умови для збереження інформації, що може мати значення для кримінального провадження та яка дасть змогу належно скласти протокол огляду місця події. Крім того, використання такого доступного способу фіксації поширюється не тільки на слідчі (розшукові) дії, а загалом на процесуальні дії, зокрема НСРД [25, с. 15; 63].

Складність проведення окремих видів НСРД зумовлена технічними можливостями підрозділів, які безпосередньо їх виконують. Зокрема, наявність паролів і процедури ідентифікації користувачів у більшості випадків не дає змоги отримати доступ до електронних інформаційних систем. Під час проведеного нами опитування майже всі співробітники одноголосно стверджували, що технічні можливості не дозволяють у повному обсязі виконати поставлене завдання, через що є ризик втрати результатів попередньо проведеної роботи. Також вони зазначили і про складні психологічні умови проведення таких дій. Науковці, що досліджували психологічний аспект проведення НСРД, зауважують, що виконавець цих дій нерідко опиняється в подвійному психологічному стані, а саме: з одного боку, він відчуває впевненість в успішному виконанні завдань

негласної розшукової дії, а з другого – негласне застосування зазначених засобів спричиняє його хвилювання, викликає страх з приводу можливого викриття техніки тощо. Переборювання цього стану потребує певних навичок і відповідного досвіду роботи [7].

На жаль, слід визнати, що такі проблеми щодо проведення НСРД повторюються. Тому необхідно вжити дієвих заходів задля підвищення якості організації та проведення НСРД практичними співробітниками, які отримали в них позитивні відгуки під час опитування, зокрема: додаткові заняття в межах службової підготовки, проведення науково-практичних семінарів, конференцій, запровадження інституту «наставництва» задля своєчасної допомоги досвідчених колег молодим працівникам тощо.

Аргументованою є позиція вчених, які вважають НСРД незамінним інструментом підвищення рівня правопорядку та боротьби зі злочинністю. Однак такий інструмент слід розглядати всебічно, ураховуючи, що, попри позитивні аспекти запровадження інституту НСРД, останні можуть суттєво обмежувати й навіть порушувати права, свободи та законні інтереси людини і громадянина. Серед таких А. А. Коваль виокремлює порушення права на захист особи, щодо якої проводили відповідні НСРД, несвоєчасне повідомлення осіб, щодо яких проводили НСРД, проведення НСРД неуповноваженою особою, і як результат – відсутність у справі доручення слідчого оперативному підрозділу на проведення НСРД у випадку, коли її проводять саме співробітники оперативних підрозділів [49].

У зазначеному переліку важливе місце посідають провокації під час проведення НСРД. У таких випадках нерідко особисті права та свободи громадян обмежують шляхом здійснення психологічного впливу на певну особу, тобто спонукання її до прийняття певного рішення або ж до організації особистої поведінки в доцільному й виправданому напрямі в досудовому слідстві. Значущим є пізнання та врахування психології особистості людини, на яку спрямовано психологічний вплив, та її зворотного ставлення до нього [7]. Якщо правоохоронці з метою штучного

підвищення показників боротьби зі злочинністю спеціально залучають для цього підготовлену особу, яка надалі під їхнім контролем активними діями провокує «злочинця» до вчинення кримінального правопорушення, то докази на підтвердження винуватості, здобуті в процесі такої провокації, суд зобов'язаний визнати як недопустимі, а особу обвинуваченого – виправдати, зазначає М. А. Погорецький. Водночас, коли представники правоохоронних органів обмежилися пасивним спостереженням за злочинною поведінкою особи і в процесі проведення негласних слідчих дій здійснювали судовий контроль за дотриманням прав та свобод особи, отримані докази будуть відповідати критеріям допустимості [76, с. 41]. Докази, отримані внаслідок проведення НСРД, слушно зазначає В. Дрозд, можуть бути визнані допустимими тільки за загальними критеріями: 1) дотримання процесуальної форми отриманих доказів; 2) збирання доказів належним суб'єктом кримінального процесу; 3) належне джерело отримання доказів; 4) належний спосіб отримання доказів [34].

Зокрема, Любашівський районний суд Одеської області, розглянувши у відкритому судовому засіданні кримінальне провадження № 42013170510000002, дослідив докази, надані прокурором, стороною захисту, і вирішив, що обвинувачення в судовому засіданні прокурором не доведене з огляду на те, що, відповідно до ст. 271 КПК України, провокація особи на вчинення злочину заборонена. Суд вирішив, що якби ОСОБА_5 за вказівкою прокурора, розуміючи протиправність своїх дій, не звернувся до ОСОБА_3, то останній і не вчинив би злочину. Тому така постанова судом не може бути прийнята як належний доказ, оскільки вона винесена з порушенням чинного законодавства [136].

Вивчаючи зарубіжний досвід нормативного регулювання НСРД, А. М. Кислий, Р. А. Чайка, М. М. Денисенко, зазначають, що правові механізми, які регламентують негласну розшукову діяльність, можуть бути достатньо різноманітними. Зазвичай вони спираються на відповідні національні правові інститути, враховують правові та культурні традиції

певного суспільства. Незмінною рисою системи регламентації негласної слідчої та розшукової діяльності в розвинених країнах є судовий контроль за її провадженням. Зауважимо, що певні обмеження прав і свобод, які застосовуються в розвинених країнах у періоди підвищення терористичних або інших загроз, мають тимчасовий характер. Після ліквідації небезпечних факторів вказані обмеження скасовуються [41, с. 71].

Крім зазначених вище проблем організації та проведення НСРД, слід визнати, що в період пандемії, на жаль, вони повторюються, але процесуальні дії дають змогу правоохоронним органам отримати позитивні результати для розслідування правопорушення. Тому необхідно вжити заходів задля підвищення якості підготовки практичних співробітників до проведення НСРД, які отримали в них позитивні відгуки під час опитування, зокрема: додаткові заняття в межах службової підготовки – 46,8 %, проведення науково-практичних семінарів, конференцій – 36,9 %, запровадження інституту «наставництва» задля своєчасної допомоги досвідчених колег молодим працівникам – 38,4 %, інше – 14 % (додаток В).

У період пандемії фігуранти кримінального правопорушення здебільшого ведуть закритий спосіб життя, перебуваючи переважно в публічно недоступних місцях за місцем мешкання, роботи, уникаючи особистих зустрічей із фігурантами, спілкуючись з використанням електронних комунікаційних мереж й електронних інформаційних систем. Тому, обираючи тактику документування протиправної діяльності в цей час, слід надавати переваги проведенню НСРД, передбачених:

– ст. 260 КПК України «Аудіо-, відеоконтроль особи» – є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводять без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування). Ураховуючи те, що в період пандемії фігуранти розробки, ймовірно, перебувають у конкретних місцях, де, спілкуючись зі

співучасниками, обговорюють деталі протиправної діяльності, то саме цей вид НСРД може бути найрезультативнішим.

Зокрема, протягом досудового розслідування в кримінальному провадженні № 42020101070000260 від 8 грудня 2020 року саме завдяки застосуванню комплексу НСРД, передбаченого ст. 260 КПК України, вдалося задокументувати протиправну діяльність особи, яка в службовому кабінеті намагалася передати неправомірну вигоду в сумі 124,4 тис. грн директорові Департаменту охорони здоров'я Житомирської ОДА за сприяння у виділенні коштів у сумі 1 244 218 грн із субвенції, передбаченої постановою КМУ від 11 листопада 2020 року № 1099 «Про виділення коштів для забезпечення здійснення деяких заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» для комунального некомерційного підприємства «Коростенська ЦМЛ». Згодом особу визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України [22].

Нагадаємо, що проведення НСРД «Аудіо-, відеоконтроль особи» переважно проводять у публічно недоступних місцях, тому обов'язково додатково треба отримати ухвалу слідчого судді на НСРД «Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи», яке передбачено ст. 267 КПК України.

Відповідно до цієї статті, публічно недоступним є місце, до якого неможливо ввійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб.

Водночас така ухвала слідчого судді не потрібна, якщо НСРД «Аудіо-, відеоконтроль особи» проводять у приміщеннях, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затриманням, взяттям під варту тощо), оскільки вони мають статус публічно доступних;

– ст. 263 КПК України «Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж» – є різновидом втручання у приватне спілкування, що проводять без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає в проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яку передає особа та яка має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні та фіксації різних видів сигналів, що передають каналами зв'язку. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладено на уповноважені підрозділи органів НП, БЕБ України, НАБУ, ДБР й органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, уживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді).

Слід констатувати, що зазначений вид НСРД останніми роками в більшості випадків не дає змоги отримати очікувані результати в документуванні протиправної діяльності. Фігуранти здебільшого усвідомлюють факт наявності технічної можливості правоохоронних органів провести такий вид НСРД, тому уникають спілкування з використанням електронних комунікаційних мереж;

– ст. 264 КПК України «Зняття інформації з електронних інформаційних систем» – пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування. Не потребує дозволу

слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Саме під час проведення цього виду НСРД вдається отримати цінну інформацію про протиправну діяльність та докази в «безнадійних» кримінальних провадженнях, дозволяє розплутати найскладніші протиправні схеми, відтворити динаміку протиправних дій і встановити коло причетних та обізнаних осіб. Майже кожна сучасна людина щодня контактує в соціумі за допомогою електронних інформаційних систем. Це нагальна потреба в умовах сьогодення. Іноді правопорушники навіть хизуються, викладаючи в соціальні мережі фотознімки або відео вчинених кримінальних правопорушень.

У період пандемії фігуранти, усвідомлюючи, що спілкування з використанням електронних інформаційних систем є найбільш захищеним видом зв'язку, спілкуються зі співучасниками, розробляють протиправні плани, контролюють стадії виконання протиправних наказів тощо.

Складність проведення зазначеного виду НСРД зумовлена технічними можливостями підрозділів, які їх виконують. Наявність паролів і процедури ідентифікації користувачів у більшості випадків взагалі не дозволяє отримати доступ до електронних інформаційних систем. Однак зазначений вид НСРД є одним із найінформативніших і найкорисніших для викриття та документування протиправної діяльності.

Зокрема, у вересні 2021 року слідчий слідчого управління ГУНП до ЄРДР вніс матеріали правоохоронних органів щодо групи осіб, до складу якої увійшли: керівник комунального підприємства та керівники кількох суб'єктів господарювання. Зазначена група осіб планувала вчинити привласнення бюджетних коштів, наданих зі стабілізаційного фонду для проведення заходів, спрямованих на ліквідацію наслідків пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

У зазначених матеріалах правоохоронних органів ішлося про факти протиправної діяльності, але без отримання доказів довести винуватість кожного члена групи не видавалося можливим. Ураховуючи зазначене, було вирішено провести комплекс НСРД, зокрема передбачених ст. 264 КПК України. І саме проведенням негласної дії – зняття інформації з електронних інформаційних систем безпосередньо зі смартфонів фігурантів, у месенджері вдалося зафіксувати докази планування та вчинення протиправних дій щодо постачання дефіцитних на той час виробів медичного призначення (рукавички гумові, маски медичні, засоби дезінфекції) та медичного обладнання (апарати ШВЛ, кисневі концентратори) за ціною, яка значно перевищує ринкову.

Згодом під час проведених обшуків вилучено документи, що стали незаперечним доказом протиправних дій фігурантів;

– ст. 261 КПК України «Накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома» – проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Кореспонденцією, передбаченою цією статтею, є листи всіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами;

– ст. 262 КПК України «Огляд і виїмка кореспонденції» – проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У разі виявлення в кореспонденції речей (зокрема речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. У разі необхідності особа, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може прийняти рішення про нанесення на виявлені речі й документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і

речовин, що становлять загрозу для довколишніх чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги).

На практиці НСРД за ст. 261 та 262 КПК України проводять нечасто. Вважаємо, що це обумовлено насамперед специфікою протиправної діяльності, де предметом кримінальних правопорушень є в більшості випадків кошти, а спілкування між правопорушниками відбувається в інші способи. Але саме ці НСРД можуть надати слідству корисну інформацію та докази протиправної діяльності;

– ст. 269 КПК України «Спостереження за особою, річчю або місцем»
– для пошуку, фіксації та перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця в публічно доступних місцях можуть проводити візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження. Спостереження за особою проводять на підставі ухвали слідчого судді. Кодекс не вимагає винесення ухвали слідчого судді як підстави проведення спостереження за річчю або місцем.

На практиці зазначений вид НСРД доцільно проводити насамперед для встановлення місць зберігання майна або грошових коштів, здобутих протиправним шляхом, документів, які свідчать про протиправну діяльність, встановлення співучасників і свідків, часто застосовують комбіновано в комплексі з іншими НСРД.

Протягом досудового розслідування в межах кримінального провадження, зареєстрованого за ознаками ч. 5 ст. 191 КК України (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), відносно групи осіб з числа посадовців органів влади, керівника підприємства охорони здоров'я та суб'єктів господарювання, яка протягом 2021–2022 років здійснила привласнення бюджетних коштів у сумі понад 1 млн грн за постачання виробів медичного

призначення в період пандемії за завищеною ціною. Для встановлення місця зберігання коштів, отриманих протиправним шляхом, щодо кількох фігурантів проводили НСРД за ст. 269 КПК України, унаслідок чого було встановлено нерухоме майно, фактично належне одному з фігурантів, яке придбано за привласненні кошти;

– ст. 269-1 «Моніторинг банківських рахунків» – проводиться за наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює протиправні дії з використанням банківського рахунку або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності НАБУ, БЕБ України. Згідно з ухвалою слідчого судді про моніторинг банківських рахунків, банк зобов'язаний надавати НАБУ, БЕБ України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках.

Вважаємо, що можливість застосування зазначеного НСРД органами НП сприяло б збільшенню кількості успішних результатів проведення досудових розслідувань, оскільки завчасне попередження кримінального правопорушення є запорукою недопущення його наслідків і заподіяння шкоди. Тому доцільно ретельніше дослідити цей вид НСРД з розробленням відповідної законотворчої ініціативи;

– ст. 270 КПК України «Аудіо-, відеоконтроль місця» – може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину й полягає в здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови та поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. Аудіо-, відеоконтроль місця проводять на підставі ухвали слідчого судді.

Вважаємо, що зазначений вид НСРД в період пандемії найефективніший для розслідування кримінальних правопорушень, що

пов'язані з отриманням, зберіганням, розподілом і використанням гуманітарної чи благодійної допомоги. Часто зазначена допомога надходить до лікарень без відповідних документів бухгалтерського обліку. Застосовуючи зазначений вид негласних дій, вдається зафіксувати й попередити факти протиправної діяльності, що пов'язані з крадіжками гуманітарної та благодійної допомоги;

– ст. 268 «Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу)» – окремою дією проводиться вкрай зрідка, що зумовлено таким елементом криміналістичної характеристики, як особа правопорушника. Тобто суб'єкти вчинення бюджетних правопорушень, у зв'язку зі специфікою їх діяльності, переважно мають встановлене місце перебування. Утім практика засвідчує, що трапляються випадки тривалого зникнення фігурантів.

Однак у близько 60 % випадків застосовують цю НСРД спільно з іншими, оскільки процесуальне законодавство передбачає, що установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) є негласною слідчою (розшуковою) дією, що полягає в застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку – даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень, які передають, якщо внаслідок проведення такої НСРД можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження, то разом зі ст. 263 КПК можливі відбір і фіксація змісту такої інформації, яку передає особа та яка має значення для досудового розслідування [136, с. 60].

Важливо зауважити, що факт і методи проведення таких дій є державною таємницею і підлягають захисту від несанкціонованого розголошення.

Отже, проведення негласних слідчих (розшукових) дій у провадженнях про бюджетні правопорушення в галузі охорони здоров'я в період пандемії передбачає певні особливості й вимоги, які визначені законодавством України. Санітарні обмеження призвели до поширення дистанційної форми роботи, яка стала прийнятною і після відміни карантину, що впливає на документування протиправної діяльності, тому надано перевагу проведенню таких НСРД окремо чи в поєднанні, про які зазначили й практичні працівники під час опитування: аудіо-, відеоконтроль особи (30,4 %), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (93,1 %), зняття інформації з електронних інформаційних систем (83,3 %), накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома (5,4 %), огляд і виїмка кореспонденції (3,3%), спостереження за особою, реччю або місцем (53,6 %), моніторинг банківських рахунків (11,1 %), аудіо-, відеоконтроль місця (54,2 %), установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (3,1 %) (додаток В). Своєчасне та вміле проведення таких дій у більшості випадків сприяє якнайшвидшому викриттю правопорушень, запобіганню настанню тяжких наслідків від нього, встановленню певних фактів протиправної діяльності, з'ясуванню повного кола фігурантів у провадженні, ролі кожного в протиправній діяльності, ієрархії в злочинній організації або в організованих злочинних групах, документуванню протиправних дій фігурантів.

3.3. Проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань

У будь-яких умовах правопорушення, пов'язані з використанням державних коштів, привертати увагу правопорушників, а в умовах дії надзвичайних правових режимів, коли спрощено законодавчий супровід, з'являлися нові способи. Протиправні посягання на бюджетні кошти

полягали в привласненні, розтраті бюджетних коштів або заволодінні ними, нецільовому використанні, підробленні медичної документації у вигляді результатів ПЛР тестів, свідоцтв про вакцинацію, втручанні в мережі, зловживанні службовим становищем, службовій недбалості тощо. Зрозуміло, що для викриття та розслідування таких правопорушень правоохоронцям необхідні специфічні та поглиблені знання в різних напрямках науки й техніки. Тому у формуванні доказової бази вагоме місце відведено спеціальним знанням. Порушену тематику неодноразово досліджували вчені, однак, попри численні дискусії стосовно визначень, форм, видів спеціальних знань, наукова спільнота акцентує, що використання спеціальних знань необхідно для розслідування кримінальних правопорушень і суттєво підвищує якість проведеного досудового розслідування.

Спеціальні знання і різних формах їх використання під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, також потребують окремого висвітлення задля урахування їх специфіки та відповідності потребам слідчо-судової практики.

Тематику використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень висвітлювали у своїх працях знані вчені-криміналісти, зокрема: О. М. Бандурка, В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, В. К. Лисиченко, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовський, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, Д. Б. Сергєєва, Р. Л. Степанюк, І. Я. Фрідман, П. В. Цимбал, В. Ю. Шепітько, В. І. Шиканов, О. Р. Шляхов, М. Г. Щербаковський та ін.

Видатний український криміналіст М. В. Салтевський спеціальними знаннями вважав постійно вдосконалювані набуті знання, уміння, навички, які використовують у будь-якій галузі людської діяльності, отримані в процесі спеціальної освіти, досвіду та практичної діяльності (за винятком

професійних знань осіб, що здійснюють розслідування), необхідні для швидкого й повного розкриття і розслідування кримінального правопорушення, а також розгляду справи в суді [115].

Попри наукові дискусії щодо форм використання спеціальних знань, поділяємо позицію вчених, які акцентують увагу на тому, що процесуальними слід вважати такі форми, які безпосередньо передбачені законом, а саме: а) участь спеціаліста в кримінальному провадженні; б) проведення судових експертиз. Непроцесуальними слід вважати спеціальні знання не за межами кримінального процесу, а ті, що прямо не передбачені законом. Такими формами є: а) відомчі розслідування, перевірки технічного стану; б) проведення досліджень об'єктів безпосередньо на місці події; в) консультаційно-довідкова допомога; г) надання технічної допомоги в підготовці технічних засобів, виконанні трудомістких робіт; д) використання допомоги обізнаних осіб під час проведення оперативно-розшукових заходів [74, с. 15].

Серед зазначених форм використання спеціальних знань у науковій літературі під час розслідування правопорушень увагу зосереджують саме на судових експертизах. Утім спеціальні знання використовують у різних формах, їх розглядають криміналісти за різноманітними підставами, що постійно видозмінюються. Раніше радянські вчені виокремлювали лише дві законодавчо врегульовані форми використання спеціальних знань: участь спеціаліста в слідчих діях і проведення експертизи [51]. Українські науковці поділяють форми спеціальних знань на ті, які передбачені законодавством безпосередньо й опосередковано, або непроцесуальні та процесуальні форми. М. Г. Щербаковський, О. А. Кравченко класифікують процесуальні форми за ознакою обов'язкового та факультативного застосування під час проведення процесуальних дій. Процесуальні форми використання спеціальних пізнань поділяють за характером дій, під час проведення яких їх використовують, на слідчі та інші процесуальні дії [156]. Своєю чергою В. В. Семенов диференціює такі форми: залучення спеціаліста під час проведення слідчих

(розшукових) дій, призначення судових експертиз, довідково-консультаційна форма, здійснення ревізійної перевірки [117, с. 13].

Передбачено й розподіл лише на три процесуальні форми використання цих знань у досудовому слідстві залежно від суб'єктів, які ними володіють: слідчого, спеціаліста й експерта. Та попри визнання окремими науковцями оптимальним такого підходу, вони не відмовляються від проведення ревізій, допиту експертів, ревізорів та інших обізнаних осіб, що виходить за межі такого розподілу [151].

В умовах сьогодення науковці дедалі частіше надають перевагу ширшому підходу. Зокрема, Г. С. Бідняк акцентує на наявності таких форм використання спеціальних знань під час розслідування правопорушень, як:

- призначення судових експертиз;
- довідково-консультаційна форма;
- ревізії та перевірки за обліками;
- залучення спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій;
- допит експерта;
- присутність слідчого під час проведення експертизи.

Звісно, у період стрімкого розвитку технологій інформацію, необхідну для документування правопорушення, доречно отримувати внаслідок перевірки за різноманітними обліками. Присутність слідчого під час проведення експертиз не надто поширена форма використання спеціальних знань. Утім ми не поділяємо підхід науковців, які вважають, що слідчий унаслідок таких дій має можливість отримати інформацію про проміжні результати, надати експерту додаткову інформацію, що дає змогу запобігти призначенню додаткових експертиз і допиту експерта надалі [12, с. 141].

На нашу думку, цей перелік потребує доповнення письмовим поясненням спеціаліста як формою використання спеціальних знань. Учені П. Є. Антонюк і В. В. Пяковський доводять роль письмового пояснення спеціаліста в системі процесуальних джерел доказів на досудовому розслідуванні, розглядаючи письмове пояснення спеціаліста як додаток до

протоколу, передбачений ст. 105 КПК України, що є єдиною процесуальною формою викладення пояснень спеціаліста, якого залучають до проведення процесуальної дії як обов'язкового учасника, щодо технології застосування ним: його професійних знань і навичок для виявлення та вилучення криміналістично значущої (доказової) інформації; обрання наукових методів пізнання об'єктивної дійсності, послідовності та результатів їх застосування; властивостей і характеристик виявленої слідової інформації тощо [5, с. 337].

Найефективнішими формами використання їх саме під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушеннями бюджетного законодавства, Р. Л. Степанюк вважає:

- а) отримання консультацій обізнаних осіб із різних питань;
- б) проведення ревізії;
- в) призначення експертиз;
- г) залучення спеціаліста для участі в проведенні окремих слідчих дій [123, с. 105].

Автори акцентують увагу на такій важливій для розслідування бюджетних правопорушень формі використання спеціальних знань, як ревізія. Проте останніми роками порядок її проведення зазнає змін, які слід детальніше розглянути. Ідеться про колізії окремих норм у законодавстві, які не дозволяють слідчому самостійно призначати проведення позапланових ревізій. Зокрема, ч. 2 ст. 93 КПК України передбачає, що збирання доказів можливе за допомогою витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок, а ч. 2 ст. 89 КПК України визначає акти перевірок як джерело доказів. Проте в ухвалі Верховного Суду України зазначено, що з 15 липня 2015 року прокурор і слідчий не мають повноважень «призначати ревізії і перевірки», оскільки пп. 12 п. 5 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про прокуратуру» з переліку повноважень прокурора (у ст. 36 КПК) і слідчого (у ст. 40 КПК) зазначене повноваження було виключено. Ці положення процесуального закону також не дають повноважень слідчому судді надавати дозвіл на призначення перевірки. Учені порушували це

дискусійне питання, намагалися запропонувати практичні його рішення. Видається слушною позиція К. О. Чаплинського, В. А. Бідняк і Г. С. Бідняк, які пропонують внести відповідні зміни в ст. 93 КПК України й замінити фразу «витребування та отримання висновків ревізій та актів перевірок» на «призначення інспектування у формі ревізії». По-друге, правоохоронним органам використовувати акти планової ревізійної перевірки, задля чого заздалегідь звертатися до органу державного фінансового контролю з пропозиціями про включення до плану перевірок певної установи. Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у галузі охорони здоров'я, крім ревізії, акцентовано увагу на використанні інших форм державного фінансового контролю в процесі розслідування кримінальних правопорушень, як: моніторинг, фінансовий аудит, перевірка закупівель і моніторинг закупівлі [10, с. 106].

На наш погляд, виокремлення їх як форми використання спеціальних знань цілком обґрунтовано, оскільки їх постійно використовують поряд з ревізією, але вони мають інші завдання. Здебільшого вони мають надати підприємствам інформацію щодо правильності ведення бухгалтерського обліку й достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю та можуть бути використані як непрямі докази.

Відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [108], державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю та полягає в перевірці й аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінку викладають у звіті.

Інспектування здійснює орган державного фінансового контролю у формі ревізії та полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка має забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладають в акті.

Перевірку закупівель у замовників проводять за місцезнаходженням юридичної особи, яку перевіряють, чи за місцем розташування об'єкта права власності, щодо якого проводять перевірку, і полягає в документальному та фактичному аналізі дотримання замовником законодавства про закупівлі. Результати перевірки закупівель викладають в акті перевірки закупівель. Моніторинг закупівлі здійснюють за місцезнаходженням органу державного фінансового контролю.

На підставі аналізу результатів опитування досвідчених слідчих й оперуповноважених, які обслуговують зазначений напрям, було встановлено, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, у 76 % випадків використовували ревізії (інспектування), у 12 % – моніторинг закупівлі, у 9 % – перевірку закупівель, у 3 % – фінансовий аудит [10, с. 107].

Наведемо один із прикладів власної практики. У період пандемії 2021 року з обласного бюджету було виділено кошти на проведення заходів, спрямованих на боротьбу з коронавірусними інфекціями комунальному підприємству. Керівник зазначеної установи у змові із суб'єктом господарювання вирішили привласнити частину отриманих коштів шляхом закупівлі засобів дезінфекції, вартість яких штучно завищена. Закупівлю було здійснено за спрощеною процедурою в одного виконавця, який пропонував завищену ціну. Шляхом направлення запиту правоохоронцями до Держаудитслужби щодо проведення моніторингу зазначених закупівель було встановлено факт порушення публічної закупівлі, зокрема значно завищену ціну на засоби дезінфекції. Після отримання матеріалів

моніторингу було зареєстровано кримінальне провадження та проведено досудове розслідування. За його результатами було викрито факт привласнення частини коштів, наданих на закупівлю засобів дезінфекції, чим завдано збитків обласному бюджету у великих розмірах.

Про користь використання зазначених форм (державного фінансового аудиту, перевірки закупівель і моніторингу закупівлі) свідчить дискусійна ситуація з інвентаризацією, яка дає змогу виявити та зафіксувати розкрадання, крадіжки, привласнення, розтрата, нецільового використання матеріальних цінностей, порушення порядку їх зберігання і використання, що призвело до матеріальної шкоди. За результатами аналізу норм КПК України, слідчий не має права вимагати призначення інвентаризації самотійно, а також звертатися до суду з клопотанням про її призначення. Утім під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряють і документально підтверджують їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання й оцінку. У процесі інвентаризації забезпечують:

- 1) виявлення фактичної наявності активів і перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів;
- 2) установлення лишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку;
- 3) виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість і споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;
- 4) виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання.

На думку О. В. Курмана, єдина можливість призначити й провести інвентаризацію для слідчого – це поставити таке завдання ревізору, попередньо узгодивши з ним необхідність застосування цього методу фактичного контролю [55].

Будь-яка форма використання спеціальних знань не оминає усних чи письмових роз'яснень фахівців. За консультаціями до осіб, які володіють спеціальними знаннями в різних галузях, слідчі переважно звертаються для:

а) роз'яснення положень нормативних актів, що стосуються бюджетної сфери (з цією метою доцільно звертатися до фахівців у галузі фінансового права);

б) ознайомлення зі спеціальними питаннями – особливостями порядку виділення та використання бюджетних коштів, бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності в державному органі чи установі (надати таку консультативну допомогу можуть ревізори, які проводили ревізію, а також службові особи Державної казначейської служби України чи фінансових органів);

в) консультації стосовно акта ревізії та допомоги в оцінюванні висновків ревізорів;

г) одержання додаткових відомостей у галузі будівництва (якщо правопорушники використовували бюджетні кошти для фінансування витрат на будівництво), банківської справи (під час розслідування фактів порушень бюджетного законодавства з кредитними коштами) тощо;

д) допомоги в підготовці до окремих слідчих дій (для консультації залучають різних спеціалістів, зокрема, інженерів, економістів, бухгалтерів, криміналістів). Наприклад, під час вирішення питання призначення ревізії або судово-бухгалтерської експертизи фахівець у галузі бухгалтерського обліку може надати допомогу слідчому в правильному формулюванні запитань ревізору чи експерту. Крім того, спеціаліст іноді може підказати слідчому послідовність проведення слідчих дій у справі й допомогти обрати тактичні прийоми, які доцільно застосувати під час проведення певної слідчої дії [151].

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, як і інших правопорушень у бюджетній сфері, потребують таких процесуальних дій, як

тимчасовий доступ до речей та документів, обшук, огляд, допит, під час проведення яких М. А. Погорецький, О. О. Вакулик, Д. Б. Сергєєва радять залучати спеціаліста. Наприклад, уже на підготовчому етапі допиту визначають місце та час проведення, вирішують питання щодо участі бухгалтера, економіста, здійснюють такі організаційні заходи, як підготовка робочого місця, відповідних технічних засобів тощо [78]. За таких умов слідчому буде простіше провести слідчу (розшукову) дію чи то в конфліктній ситуації, чи безконфліктній. Допомога спеціаліста важлива й на подальших етапах процесуальних дій. Спільно з фахівцями економічних спеціальностей залучають спеціалістів-криміналістів (для фіксації перебігу процесуальних дій), медиків (для роз'яснення специфічної термінології), почеркознавців і будівельників (для відібрання документів, що мають значення) тощо.

Важливо привернути увагу до участі спеціалістів під час проведення тимчасового доступу до речей та документів. Слушно зазначають науковці, що під час проведення цього заходу заклад, установа чи організація надають тільки ті документи, які зазначені в ухвалі суду, спеціаліст може оцінити лише їх і вчасно зорієнтувати слідчого, на відміну від обшуку, де слідчий може розширити цей перелік та наголосити на вилученні іншої необхідної документації [10].

Після отримання необхідних речей та документів важливо якомога швидше направити їх в експертні установи. Уповноважені особи звертаються як до експертів, що здійснюють судово-експертну діяльність в державних спеціалізованих установах, так і до судових експертів, які не є працівниками зазначених установ, але їх діяльність регламентована законодавством, зокрема, Законом України «Про судову експертизу». Останні проводять дослідження в стисліші строки, утім мають обмежений спектр послуг. Тому в більшості випадків перевага на боці державних спеціалізованих установ. До них належать:

- науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

- науково-дослідні установи судових експертиз,
- судово-медичні установи Міністерства охорони здоров'я України;
- судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;
- Експертна служба МВС України, представлена науково-дослідними експертно-криміналістичними центрами в областях і Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром;
- Експертна служба Міністерства оборони України;
- Експертна служба СБУ;
- Експертна служба Державної прикордонної служби України [112].

З приводу призначення судових експертиз В. М. Глібко зауважує, що це лабораторні дослідження об'єктів з метою встановлення їхнього фактичного стану; можливості проведення певних дій; обставин, за яких були проведені дії; невидимих слідів зашифрованого змісту; групової належності об'єктів або їх тотожності [24]. У контексті нашого дослідження використовують не всі види експертиз, а лише окремі з них.

Ми вже висвітлювали аналіз робіт попередників і матеріалів кримінальних проваджень за зазначеною категорією кримінальних проваджень, відповідно до якого надали перелік судових експертиз, які переважно призначають під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, зокрема: економічна – 98 %; почеркознавча – 87 %; технічна експертиза документів – 71 %; комп'ютерно-технічна – 31 %; телекомунікаційна – 34 %; товарознавча – 32 %; відео- та звукозапису – 19 %; судово-медична – 22 %; судово-біологічна – 21 %; трасологічна (дактилоскопічні дослідження та інші) – 21 %; матеріалів, речовин і виробів – 24 %; будівельно-технічна – 25 %; оціночно-будівельна – 23 %; інші – 15 % [157, с. 232].

На криміналістичні експертизи припадає вагомий відсоток, проте вирішальне значення має економічна експертиза, яку проводять за

експертними спеціальностями бухгалтерського й податкового обліку, фінансово-господарської діяльності, фінансово-кредитних операцій. Для нас важливо встановити спричинені збитки, які мають певні відмінності в юридичному й економічному аспектах. Зокрема, О. В. Аніщенко, О. Л. Данильченко зазначають, що сутність збитків як економічного явища полягає в тому, що суб'єкт господарювання зазнає додаткових майнових втрат та (або) не отримує доходи, порівняно з витратами й доходами, що здійснюють та отримують в умовах оптимального розвитку господарської операції. Водночас можуть бути збитки у формі додаткових витрат і неодержаних доходів [3].

Також у разі вчинення правопорушень групою осіб слід встановити не тільки загальні збитки, а й окремо спричинені кожним співучасником. Без висновку судового експерта це довести неможливо, тому визначальну роль поряд з іншими судовими експертизами в процесі розслідування зазначених кримінальних правопорушень відводимо саме економічній.

Нерідко комплексний підхід використання спеціальних знань у вигляді призначення судових експертиз надає максимальний результат. Тому паралельно з економічною призначають технічну експертизу документів і почеркознавчу експертизу. За зазначеною категорією кримінальних проваджень об'єктами почеркознавчої експертизи здебільшого є підписи та стислі записи. Науковці достатньо спрямували увагу на рекомендації щодо збору необхідного порівняльного матеріалу. Але випадки з практики засвідчують, що призначити почеркознавчу експертизу з першої спроби вдається лише в 17 % випадків, решта матеріалів спочатку потребує доопрацювання, про що судові експерти повідомляли в офіційних листах з конкретними вимогами щодо зразків почерку й підписів, з яких 9 % повертали особі, яка призначила експертизу, без виконання.

Тому, крім виконання загальних вимог щодо відбору порівняльних зразків почерку й підписів, зокрема підготовки експериментальних, вільних

та умовно-вільних зразків, найрезультативнішим буде звернення до судового експерта за консультацією напередодні.

Слушно зазначають П. Є. Антонюк, А. О. Антощук, Р. В. Куций з приводу отримання зразків для експертизи, яке має починатися з підготовки до проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Підготовка до отримання зразків для експертизи передбачає: 1. Визначення мети слідчої (розшукової) дії та виду зразків, які планують отримати. Ця стадія охоплює визначення виду експертизи, проведення якої планують, завдань експертизи та конкретних задач, що ставлять на вирішення експерта. 2. Отримання консультації експерта з відповідної експертної спеціальності щодо виду й обсягу необхідних зразків для виконання завдань експертизи з метою отримання об'єктивних фактичних даних про об'єкт експертизи. Якщо отримання зразків для експертизи передбачає застосування технічних засобів або спеціальних знань, слідчий повинен з'ясувати під час консультації, які саме технічні засоби можуть бути використані та якого спеціаліста необхідно залучати. 3. Визначення місця знаходження речей і документів, зразки з яких планують отримати, та їх володільця, а також відсутність законних обмежень щодо отримання доступу до них. 4. Визначення обсягу отримання зразків для експертизи як слідчої (розшукової) дії: достатньо буде отримати копії (або відбитки) речей і документів чи необхідно буде проводити їх тимчасове вилучення. 5. Визначення відповідного процесуального статусу особи: підозрюваний, свідок чи потерпілий. 6. Забезпечення кримінальної процесуальної можливості отримання зразків для експертизи 7. Визначення кола учасників отримання зразків для експертизи. Учасники отримання зразків для експертизи є обов'язкові й факультативні [4, с. 239]. Цілком поділяємо виокремлення таких стадій підготовки до отримання зразків, вважаємо, що такий поетапний виклад рекомендацій суттєво поліпшить якість відібраного матеріалу, проте щодо отримання зразків для почеркознавчих досліджень слід внести уточнення, що на експертизу обов'язково надають тільки оригінали документів, а не копії. Недотримання

всіх перелічених рекомендацій може стати причиною експертної помилки, що негативно позначиться і на процесі розслідування.

Результати аналізу практики експертних підрозділів МВС України та Міністерства юстиції України засвідчують, що помилкові висновки почеркознавчих експертиз трапляються доволі часто. Можливість виникнення помилок залежить від різних причин. Насамперед це складність об'єкта дослідження – почерку, який формується під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, а також складність завдань, які вирішує експерт (тексти, виконані навмисно зміненим почерком, у незвичайних умовах; стислі тексти й підписи тощо). Правильне виконання поставлених експерту завдань залежить від його інтелекту, зацікавленості, бажання займатися почеркознавчими дослідженнями, ставлення до роботи, досвіду, особистісних рис, умов роботи [116, с. 121]. Якщо висновок експерта різниться з іншими доказами, можна призначити повторну експертизу в ту саму чи іншу експертну установу.

Під час призначення та проведення технічної експертизи документів за зазначеною категорією кримінальних правопорушень слідчого не стільки цікавить спосіб друку документів, скільки відбиток печатки або штампа, якими скріплено рукописи з бланком. Водночас першочерговими стають такі типові питання:

- яким способом нанесено відбиток печатки в документі?
- чи нанесено відбиток печатки в досліджуваному документі кліше наданої печатки?
- чи нанесено відбиток печатки в наданому документі печаткою, експериментальні та вільні зразки відбитків якої надані для порівняльного дослідження?
- чи нанесено відбиток печатки в наданих документах одним і тим самим кліше печатки (за відсутністю порівняльного матеріалу) [12].

Також дедалі частіше постає необхідність не тільки у визначенні способу друку документа, а й ідентифікації друкувальних пристроїв, зокрема принтерів.

Розглянемо приклад з Єдиного державного реєстру судових рішень. З метою досягнення обумовленої домовленості ОСОБА_1, перебуваючи в приміщенні службового кабінету № 46 за місцем роботи, надав через мережу Інтернет не встановленій досудовим розслідуванням особі наявний у нього фотознімок відтиску оригіналу печатки відокремленого підрозділу діагностичного центру, що в м. Рогатин, і вказав її розміри, які було використано під час виготовлення печатки. Надалі не встановлена досудовим розслідуванням особа за пособництвом ОСОБА_1 виготовила та передала останньому за допомогою служби доставки «Нова пошта» завідомо підроблену печатку, за що він сплатив грошові кошти в сумі 450 грн.

17 березня 2021 року ОСОБА_1, перебуваючи в приміщенні зазначеного вище службового кабінету № 46 за місцем роботи, за допомогою технічних засобів – персонального комп'ютера марки «Acer», моделі «Veriton X275», серійний номер DTVAMMD001207010AF9203 та невстановленого досудовим розслідуванням периферійного друкувального пристрою (принтера), діючи умисно, з корисливих мотивів, повторно виготовив результати аналізу молекулярно-генетичного дослідження методом полімерної ланцюгової реакції (COVID-19) на ім'я ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5, які біологічні зразки на предмет виявлення РНК вірусу SARS-CoV-2 не здавали, до яких вніс неправдиві відомості щодо результату дослідження «не виявлено/negative», які видані відокремленим підрозділом діагностичного центру в м. Рогатин, після чого підписав і завірив відтиском завідомо підробленої печатки зазначеного підрозділу. З огляду на зазначене, проведення експертних досліджень підписів, печатки, відбитків печатки на бланках і дослідження принтера гарантує отримання доказів у кримінальному провадженні [23].

Якщо предметом дослідження попередніх видів судових експертиз був документ як матеріальний носій інформації, тобто папір, на якому міститься інформація, що потребує перевірки, то в реаліях сьогодення неможливо навіть уявити вчинення такого правопорушення без електронних документів. Майже щодо кожного правопорушення призначають комп'ютерно-технічні експертизи для дослідження як комп'ютерної техніки, так і програмних продуктів. Об'єктами дослідження часто є жорсткі диски, телефони тощо.

Активно використовують і телекомунікаційну експертизу, тобто дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) і засобів. Призначають для встановлення фактів і способів передачі або отримання інформації в телекомунікаційних системах; встановлення фактів та способів доступу до систем, ресурсів й інформації у сфері телекомунікацій; визначення якості надання телекомунікаційних послуг на рівні їх споживання; встановлення конфігурації та робочого стану телекомунікаційних систем і засобів; встановлення типу, марки, моделі й інших класифікаційних категорій телекомунікаційних систем і засобів; дослідження алгоритмів обробки інформації та її захисту у сфері телекомунікацій [99].

Також серед інженерно-технічних експертиз має значення будівельно-технічна за необхідності дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів. Оціночно-будівельна – для визначення оціночної вартості будівельних об'єктів і споруд.

Основними завданнями товарознавчої експертизи є визначення: вартості товарної продукції; належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері; характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності; змін показників якості товарної продукції; способу виробництва товарної продукції (промисловий чи саморобний), підприємства-виробника, країни-виробника; відповідності упакування й транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил [10, с. 141].

З-поміж об'єктів товарознавчої експертизи, яку проводять в експертних установах за зазначеною категорією проваджень, окрім медичних товарів та обладнання, можуть досліджувати будівельні, меблеві, канцелярські товари, одяг, взуття, обчислювальну техніку тощо. У разі неможливості надати об'єкти в експертну установу, їх дослідження здійснюють за місцезнаходженням.

Практика засвідчує, що можливо вирішити й питання про вартість майна, якого бракує. У цих випадках особа або орган, які призначили експертизу, повинні зазначити, на підставі яких матеріалів справи, що містять відомості про об'єкти, яких бракує, слід провадити експертизу (рахунки, товарно-транспортні накладні, описи в позовних заявах, протоколах допиту потерпілих тощо), і надати експертові ці матеріали (їхні копії) або зазначити ці відомості в постанові (ухвалі) про призначення експертизи [99].

Особа, що призначає експертизу, повинна зазначити, станом на який час слід вирішувати питання щодо вартості майна.

Поділяємо наукову позицію вчених, які вважають, що судову експертизу призначають незалежно від того, чи володіють слідчий, прокурор, суддя спеціальними знаннями, призначаючи експертизу, оскільки фактичні дані, отримані шляхом експертного дослідження, не можуть бути відображені в жодному процесуальному документі, крім висновку експерта. Навіть коли слідчий робить певний умовивід завдяки наявним ознакам, що видимі неозброєним оком, без оцінки експерта, його наукового тлумачення на основі спеціальних знань вони не можуть бути обґрунтовані й виконувати роль доказу [12, с. 133; 137, с. 242].

Отже, спеціальні знання суттєво позначаються на перебігу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі дисертації досліджено питання щодо особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

Після режиму карантинних обмежень поширеним стало використання альтернативних інструментів проведення слідчих (розшукових) дій: проведення окремих слідчих (розшукових) дій дистанційно, а також розгляд питань, віднесених до компетенції слідчих суддів, у відеорежимі.

Визначено особливий порядок проведення окремих процесуальних дій після повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України, що використовують в умовах сьогодення. Відповідно до абзацу 3 ч. 1 ст. 615 КПК України, під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводять без залучення понятих. У такому разі перебіг і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксують доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Здебільшого після проведення обшуку постає необхідність у проведенні огляду речей та документів, про що слідчий складає окремий протокол. Окреслено підготовчий етап огляду документів, що передбачає: розподіл документів за групами; вивчення порядку оформлення, виготовлення, обліку за необхідності з консультацією спеціалістів; підготовка технічного обладнання, визначення кола осіб під час проведення огляду.

На підставі аналізу здобутків криміналістів і результатів опитування практичних співробітників здійснено спробу визначити перелік документів у

провадженнях з досліджуваних кримінальних правопорушень, які підлягають вилученню під час обшуку, також особливості їх огляду. Це договори, додаткові угоди, специфікації, проектно-кошторисна документація (відомості ресурсів, проект, кошторис), фінансове зобов'язання, акти приймання-передачі виконаних робіт, акти введення в експлуатацію обладнання, накладні, рахунки, платіжні доручення, кошторис розпорядника, план закупівель тощо, які оформлюють заклад охорони здоров'я та постачальник або виконавець. В умовах пандемії цей перелік доповнено такими документами: чернетки, журнали обліку процедур, журнали обліку померлих, журнали обліку направлень хворих на санаторне лікування, путівки на лікування, різноманітні зошити обліку, видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, а також медична документація, яка підтверджує «ковід-безпечність»: свідоцтва про вакцинацію, довідки про результати ПЛР тестів, записи щодо осіб, які пройшли вакцинацію, але фактично її не проходили, тощо. Це паперові бланки, які виконані на звичайному папері й роздруковані за допомогою копіювально-розмножувальної техніки, але мають відповідні вимоги до заповнення. Під час огляду увагу зосереджують на таких реквізитах: інформація про вид щеплення, кількість доз щеплення, підпис лікаря та відбиток печатки установи охорони здоров'я.

Акцентовано увагу на тактичних ситуаціях і комбінаціях під час проведення допиту підозрюваного. Визначено колізії в законодавстві, що дозволяють підозрюваному, свідкам відмовлятися від свідчень без законних на те підстав. Висвітлено питання підтримання санітарного режиму під час проведення процесуальних дій та зазначено його вплив на збереження слідової інформації на предметах, документах, медичному обладнанні тощо.

Окреслено правові підстави й особливості проведення НСРД під час пандемії, а також проблеми, які виникають в процесі їх застосування. Акцентовано на неможливості проведення НСРД у кримінальних правопорушеннях, що не належать до тяжких та особливо тяжких, але в

більшості випадків їх вчиняють у співучасті або в складі організованої групи, а проведення низки НСРД надало б можливість задокументувати іншу протиправну діяльність. Зауважено про необхідність фахової підготовки слідчого під час складання клопотань на отримання ухвали слідчого судді Апеляційного суду щодо дозволу на проведення НСРД. Помилки в даних про фігуранта (помилки в даті народження, описки в прізвищі тощо), необґрунтування слідчим необхідності проведення НСРД й інші негативні фактори призводять до відмови слідчим суддею в їх проведенні.

Задля підвищення рівня професійності практичних співробітників, які безпосередньо здійснюють проведення НСРД, запропоновано низку заходів наукового та практичного спрямування.

Увагу зосереджено на спеціальних знаннях, зокрема їх характеристиці загалом і специфіці використання під час розслідування правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. Висвітлено форми використання спеціальних знань, їх класифікації в різні часи розвитку криміналістичної науки. Аргументовано важливе значення міжвідомчих перевірок, таких як інспектування, моніторинг, фінансовий аудит, перевірка закупівель. Також проаналізовано аспекти консультативної форми використання спеціальних знань й участі спеціаліста під час проведення деяких процесуальних дій за зазначеною категорією кримінальних проваджень.

Виокремлено види судових експертиз, які здебільшого призначають під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, серед яких: економічна, почеркознавча, технічна експертиза документів, комп'ютерно-технічна, телекомунікаційна, товарознавча, відео- та звукозапису, судово-медична тощо. Усі зазначені досягнення підтверджено статистичними даними та практичними прикладами.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичний аналіз і запропоновано розв'язання наукового завдання з розроблення та наукового обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки:

1. На підставі ґрунтовного вивчення праць учених, зокрема П. Є. Антонюк, В. А. Бідняка, В. І. Василичука, А. Ф. Волобуєва, О. О. Дудорова, В. А. Журавля, Г. А. Матусовського, А. М. Меденцева, В. А. Лилик, М. А. Погорецького, Г. К. Тетерятник, О. В. Тихинової, В. В. Тіщенко, Д. Б. Сергєєвої, Л. П. Скалозуба, Р. Л. Степанюка, А. Ю. Спусканюка, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, П. В. Цимбала, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та інших констатовано, що проблематику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, на монографічному рівні раніше не досліджували. Водночас встановлено, що працівники правоохоронних органів потребують додаткових ресурсів для боротьби з порушеннями законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, які відповідали б потребам слідчо-судової практики, а саме: викладання спецкурсу з особливостей розслідування бюджетних правопорушень в умовах дії надзвичайних правових режимів (48,4 %); проведення науково-практичних семінарів (67,3 %); підготовки навчальної літератури з цієї тематики (64,6 %); розроблення методичних матеріалів (65,8 %); розгляду зазначених питань під час навчальних занять з підвищення кваліфікації (29,1 %); тренінгів за цією тематикою (29,5 %).

Сучасний стан державної фінансової та законодавчої підтримки галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, спрямованої на боротьбу з

коронавірусними інфекціями, полягає у виділенні коштів за Програмами медичних гарантій, спрямованих на медичну допомогу пацієнтам з COVID-19, проведенні вакцинації населення від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, міжбюджетних трансферах, кредитах (позиках) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проєктів «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні», «Додаткове фінансування проєкту “Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні”». Акцент державного фінансування після скасування карантину зберігається на Програмі медичних гарантій «Готовність закладу охорони здоров'я до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях».

Аналіз кримінальних проваджень засвідчив, що в період дії зазначеного правового режиму переважно вчиняли правопорушення за статтями КК України, які умовно поділено на дві групи. До першої включено нетяжкі кримінальні правопорушення, які в досліджуваній період вирізнялися своєю чисельністю. Другу групу становили тяжкі й особливо тяжкі злочини, які спричиняють збитки державі у великих і надвеликих сумах. Переважно класифікаційний склад кримінальних правопорушень передбачено в декількох статтях у сукупності, таких як ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» і ст. 366 «Службове підроблення» або ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» і ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» тощо.

Також досліджувані кримінальні правопорушення відрізняються за метою вчинення, зокрема мають на меті заволодіння державними коштами суб'єктів господарювання медичної галузі, донорів або мають іншу мету, але водночас посягають на державні кошти.

2. Предмет протиправного посягання в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, визначено як державне майно, зокрема державні кошти й кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги.

Обстановку кримінальних правопорушень, що становлять об'єкт дослідження, розглянуто як галузі діяльності та місце цієї діяльності. За місцем діяльності такі кримінальні правопорушення вчиняють у закладах охорони здоров'я, що є суб'єктами господарювання державної власності (державні заклади); комунальної власності (комунальні підприємства й комунальні некомерційні підприємства) та приватної (товариство з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства). Особливе значення нормативно-правової складової як елементу обстановки вчинення зазначених правопорушень відображено в низці нормативно-правових актів щодо спрощення процедури закупівлі товарів, спрямованих на боротьбу з коронавірусними інфекціями, зокрема: постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 225 «Деякі питання закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на території України», від 28 лютого 2022 року № 169 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану», від 29 вересня 2021 року № 1027 «Про виділення коштів для забезпечення централізованою подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2», від 5 березня 2022 року № 202 «Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги» тощо.

3. Під час вчинення кримінальних правопорушень, основною метою яких є заволодіння державними коштами, таких як привласнення, розтрата,

заволодіння майном, нецільове використання та інших, правопорушниками переважно є: медичні представники закладу охорони здоров'я (керівники комунальних підприємств та їх заступники), немедичні представники закладу охорони здоров'я (бухгалтери, голова та члени тендерного комітету тощо); особа виконавця (постачальник); представники державних контролюючих органів (Антимонопольний комітет України, Державна служба лікарських засобів тощо); представники органів влади й місцевого самоврядування (керівники об'єднаних територіальних громад, міст обласного значення, районів тощо); представники головних розпорядників і розпорядників нижчого рівня (керівники департаментів та управлінь охорони здоров'я). У більшості випадків протиправні дії вчиняють у співучасті – групою осіб за попередньою змовою або організованою групою.

Під час вчинення кримінальних правопорушень, що мають іншу мету, але водночас посягають на державне майно, таких як фальсифікація «ковід-документації», серед правопорушників визначено медичний персонал і працівників, які не є медичними працівниками, але мають доступ до електронної системи охорони здоров'я «eHealth», а також особи, які не мають відношення до сфери охорони здоров'я, але діють у змові з лікарями, медичними сестрами.

4. До типових способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, належать такі: підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність», і внесення до електронної бази неправдивих відомостей; підроблення засобів для дезінфекції, закупівля кисню, не призначеного для медичного використання; завищення вартості медичного обладнання (ШВЛ, КТ), передплата за товар медичного призначення, який фактично не поставлено; завищення вартості робіт під час будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж; закупівля концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах

пандемії; привласнення гуманітарної допомоги; імітація реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення.

Підготовку до вчинення кримінального правопорушення потрактовано як розумову діяльність у вигляді вивчення законодавчих актів, а також придбання спеціального обладнання, виготовлення фальсифікованих документів, зразків справжніх бланків, печаток, підшукування клієнтів тощо. Способами приховування протиправної діяльності є знищення предметів-слідоносіїв (44,2 %), неоформлення необхідних документів (22,1 %), підміна документів (27,7 %), інше (6,1 %). Доведено, що обізнаність щодо зазначених способів вчинення кримінальних правопорушень може бути корисною для слідчо-судової практики й під час дії інших надзвичайних правових режимів.

Слідова картина досліджуваних правопорушень представлена сукупністю матеріальних, електронних та ідеальних слідів. Серед матеріальних слідів першочергове значення мають документи, вид і форма яких визначені способом вчинення правопорушення. Виокремлено дві групи фальсифікованих медичних документів: це справжні бланки, у які вносили недостовірні дані, тобто інтелектуальна підробка, і повністю підроблені документи, які виготовляли за допомогою програмного забезпечення та роздруковували з використанням кольорових принтерів.

Електронні сліди, які під час карантинних обмежень активно поширилися у зв'язку з переведенням різних сфер суспільних відносин у площину «дистанційного формату», який забезпечують за допомогою технічних засобів, залишаються як унаслідок висвітлення особистого життя в Інстаграм, Твіттер, використання месенджерів, так і під час робочої діяльності, наприклад, на платформах публічного доступу Prozorro.

5. Особливості відкриття кримінального провадження обумовлені видом надходження первинної інформації про вчинення правопорушень, що залежить від способу його вчинення. У разі виявлення привласнення, розтрата або розкрадання бюджетних коштів, виділених за програмою державних гарантій «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19»,

«Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2», «Готовність до надання медичної допомоги» та інших правопорушень, основною метою яких є заволодіння державними коштами, – рапорт працівника оперативного підрозділу зі стислим викладенням обставин правопорушення, зокрема із зазначенням причетних осіб, попередньо встановленої суми спричинених збитків, складом правопорушення, а також матеріалів попередньої перевірки. Заяви про правопорушення від пацієнтів закладів охорони здоров'я, їхніх родичів чи інших громадян у більшості випадків надходили в письмовому вигляді до відділу поліції, на електронну адресу правоохоронного органу, а також спостерігалися випадки усної форми таких повідомлень під час дзвінків на гарячу лінію. В умовах пандемії випадки самотійного виявлення ознак правопорушення слідчим траплялися зрідка, що зумовлено специфікою механізму вчинення правопорушень.

Перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні за фактами вчинення досліджуваних правопорушень у період пандемії, визначено як: подія кримінального правопорушення зі встановленням часу вчинення правопорушення, пов'язаного із заволодінням державними коштами; обставини, що обумовили вибір правопорушниками конкретних способів вчинення кримінального правопорушення; винуватість медичного персоналу й інших причетних осіб у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; збитки, спричинені кримінальним правопорушенням; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, майно тощо, які підлягають

спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення або є предметом кримінального правопорушення тощо.

6. На початковому етапі досудового розслідування за цією категорією кримінальних правопорушень доцільно виокремити такі слідчі ситуації, що обумовлюють подальші дії слідчого: 1) кримінальне провадження відкривають на підставі матеріалів оперативних підрозділів Національної поліції України, Служби безпеки України, – ситуація є найсприятливішою для розслідування; 2) кримінальне провадження відкривають за матеріалами перевірок органами державного фінансового контролю; 3) кримінальне провадження відкривають на підставі заяви про протиправні дії, що пов'язані зі зловживаннями в період пандемії, зокрема від пацієнтів, які перенесли коронавірусну хворобу або їх родичів; 4) кримінальне провадження відкривають унаслідок звернення Держлікслужби з матеріалами перевірок до правоохоронних органів; 5) кримінальне провадження відкривають на підставі заяви громадських організацій, діяльність яких спрямована на виконання завдань з підтримки здорового суспільства, про правопорушення до правоохоронних органів; 6) виявлення факту кримінального правопорушення слідчим самотійно.

Типові версії початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, сформовано так: а) вчинено заволодіння державним майном, зокрема державними коштами й коштами суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; б) вчинено кримінальне правопорушення, основною метою якого не було заволодіння державним майном, зокрема державними коштами й коштами суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; в) вчинено інше кримінальне правопорушення, не пов'язане з посяганням на державне майно, зокрема на державні кошти та кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги; г) діяння не містить ознак кримінального правопорушення.

7. Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, першочергово проводять слідчі (розшукові) дії в такій послідовності: 1) обшук, 2) огляд, 3) проведення судових експертиз, 4) допит та інші. Водночас таку послідовність може бути змінено залежно від кваліфікації кримінальних правопорушень досліджуваної категорії. Акцентовано на процесуальних вимогах щодо проведення обшуку, місцях та особливостях його проведення під час добровільної відмови особи, у якій проводять обшук, віддати предмети пошуку, а також пропозиції щодо подолання зазначеної ситуації шляхом проведення тимчасового доступу до речей і документів.

Предметами огляду та/або пошуку за зазначеними кримінальними правопорушеннями можуть бути: документи, копіювально-розмножувальна техніка, фотополімерні печатки, системні блоки, сервери, ноутбуки, флешнакопичувачі, мобільні телефони, інше обладнання, яке могли використовувати для їх виготовлення, будівельні споруди, специфічне обладнання медичного призначення, вироби медичного призначення та інші об'єкти, що можуть бути доказами в кримінальному провадженні.

З огляду на слідчу практику розслідування зазначених правопорушень останніми роками, встановлено перелік документів, які використовують під час вчинення зазначених правопорушень, вагомий відсоток яких становить фальсифікована «ковід-документація» (свідоцтва про вакцинацію, довідки про результати ПЛР тестів, записи щодо осіб, які отримали щеплення), а також інші фальсифіковані медичні документи (проектно-кошторисна документація, журнали обліку процедур, журнали обліку померлих, журнали обліку направлень хворих на санаторне лікування, накладні тощо). Рекомендовано проведення огляду зазначених документів у різних режимах освітлення з використанням збільшувальних засобів, зосереджувати увагу на графі з підписами медичних працівників, дати, відбитки печаток установи охорони здоров'я, взаєморозміщення штрихів бланків і реквізитів, інформації про вид щеплення, кількість доз щеплення тощо. Сформовано низку

рекомендацій, урахування яких позитивно позначиться на проведенні огляду документів, а саме: приведення національних стандартів виготовлення документів до міжнародних; введення більш суворих вимог до виготовлення бланків документів; забезпечення правоохоронцям відповідного навчання щодо виготовлення та заповнення документів; використання спеціального обладнання задля виявлення змін у початковому змісті; забезпечення взаємодії відомств, служб, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з «ковід-документацією», правоохоронними органами.

Під час проведення допиту підозрюваного в безконфліктних і конфліктних ситуаціях увагу зосереджено на низці факторів, що дають змогу підозрюваному, свідкам відмовлятися від показань без законних на те підстав, зокрема використовуючи санітарні обмеження під час або після уявної хвороби. Акцентовано на ступені деталізації питань під час допиту свідків задля уникнення неоднозначного трактування, наведено перелік типових питань.

Ураховано міжнародні рекомендації щодо поширення використання альтернативних інструментів проведення слідчих (розшукових) дій під час карантинного режиму, таких як: можливість проведення процесуальних дій дистанційно, а також розгляд питань, віднесених до компетенції слідчих суддів, у режимі відеоконференції. Забезпечення санітарної безпеки під час обшуків та оглядів з боку правоохоронних органів вирішено не тільки використанням засобів індивідуального захисту, які сприяють збереженню криміналістично значущої інформації, а й вакцинацією, обов'язковим медичним оглядом.

8. Поширення дистанційної форми діяльності, зумовлене надзвичайною ситуацією, пов'язаною з карантинними обмеженнями, зумовило активізацію використання електронних комунікаційних мереж й електронних інформаційних систем і суттєво вплинуло на документування протиправної діяльності. Тому обґрунтовано ефективність проведення таких НСРД, які забезпечують збирання цифрових (електронних) слідів, що залишаються

внаслідок протиправної діяльності: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома, огляд і виїмка кореспонденції, спостереження за особою, річчю або місцем, моніторинг банківських рахунків, аудіо-, відеоконтроль місця, установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). Аргументовано доцільність одночасного проведення окремих НСРД.

Проблемні питання, які виникають під час оформлення або проведення НСРД, пов'язані з: неконтрольованим витоком інформації, насамперед секретної; непрофесійною підготовкою клопотань на отримання ухвали слідчого судді Апеляційного суду щодо дозволу на проведення НСРД; кваліфікацією протиправних дій, які не належать до тяжких та особливо тяжких злочинів, хоча в більшості випадків їх вчиняють у співучасті або в складі організованої групи; технічним забезпеченням підрозділів, які безпосередньо виконують завдання щодо НСРД; своєчасним оформленням матеріалів проведених НСРД тощо. Запропоновано шляхи їх вирішення, а саме: додаткові заняття для практичних співробітників у межах службової підготовки, проведення науково-практичних семінарів, конференцій, запровадження інституту «наставництва» задля своєчасної допомоги досвідчених колег молодим працівникам, преміювання тощо.

9. За результатами вивчення практики досудового розслідування та судового слідства кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, висвітлено порядок проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, що становлять об'єкт дослідження. Типовими формами використання спеціальних знань є: залучення спеціалістів для проведення слідчих (розшукових) дій, залучення експертів для проведення судових експертиз, консультація фахівців, зокрема з бухгалтерського обліку, проведення ревізій та інших відомчих перевірок (фінансового аудиту, перевірки закупівель,

моніторингу закупівлі). Важливу роль відіграють висновки експертів з різних експертних спеціальностей: економічної експертизи, яку призначають майже усіх випадках, почеркознавчої, технічної експертизи документів, комп'ютерно-технічної, телекомунікаційної, матеріалів відео- та звукозапису, товарознавчої експертизи та інших, які слід призначати комплексно, якомога швидше після отримання об'єктів у межах інших процесуальних дій, за можливості із завчасною консультацією судового експерта. Окреслено особливості підготовки до проведення експертиз: збору необхідних порівняльних матеріалів (зразків), формулювання переліку питань для вирішення експертові, що в сукупності з іншими діями дасть змогу скоротити термін проведення експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна А. С. Огляд документів при розслідуванні злочинів у сфері оподаткування. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 18–20.
2. Андрущенко Г. С. Становлення та розвиток бюджетного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 2.00.07. Київ, 2018. 230 с.
3. Аніщенко О. В., Данильченко О. Л. Збитки як предмет судової економічної експертизи у кримінальному провадженні. *Судова економічна експертиза*. 2019. № 20. С. 367–377.
4. Антонюк П. Є., Антошук А. О., Куций Р. В. Тактика отримання зразків для експертизи в кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 281–289.
5. Антонюк П. Є., Пясковський В. В. Письмове пояснення спеціаліста в системі процесуальних джерел доказів на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. № 66. С. 332–341.
6. Антошук А. О., Горюшкіна А. І. Окремі аспекти доказування у кримінальному судочинстві в умовах війни. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Я. Ю. Конюшенко, В. В. Корольчук Ю. В. Сухомлин]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 15–17.
7. Бараненко Б. І. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ : навч.-практ. посіб. / [Б. І. Бараненко, О. Б. Бочковий, К. А. Гусєва та ін.]. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 416 с.

8. Бідняк В. А. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 265 с.

9. Бідняк В. А. Привласнення коштів з державного бюджету, що передбачені для фінансування медичних послуг за програмою медичних гарантій обслуговування населення: актуальні аспекти. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 2 груд. 2022 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 22–25.

10. Бідняк В. А., Бідняк Г. С., Чаплинський К. О. Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я : монографія. Одеса : Гельветика, 2021. 260 с.

11. Бідняк Г. С. Застосування спеціальних знань поліцейськими під час перевірки документів. *Науковий вісник приватного та публічного права*. 2019. Вип. 1. Т. 2. С. 130–133.

12. Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 170 с.

13. Бірюков В. В., Коваленко В. В., Бірюкова Т. П., Ковальов К. М. Криміналістичне документознавство : практ. посіб. / за заг. ред. В. В. Бірюкова. Київ : Паливода А. В., 2007. 332 с.

14. Благута Р. І. Криміналістика : підручник / [Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 3-тє вид., переробл. та доповн. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 948 с.

15. Бюджетний кодекс України : Закон України від 13 верес. 2023 р. № 2456-VI. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text).

16. Вакулик О. О., Несевра Д. Т. Тактико-психологічні основи проведення обшуку в приміщеннях. 2017. URL:

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=BYpIfEkAAAAJ&citation_for_view=BYpIfEkAAAAJ:eQOLeE2rZwMC.

17. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : монографія. 2-ге вид. Київ : Заграй, 2012. 344 с.

18. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва : монографія. Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. 336 с.

19. Волобуєв А. Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна в сфері підприємництва : навч. посіб. / за ред. О. М. Бандурки. Харків : Рубікон, 2000. 272 с.

20. Вимоги ПМГ 2022. Специфікації та умови закупівлі за Програмою медичних гарантій у 2022 році. *Національна служба здоров'я України* : [сайт]. URL: <https://contracting.nszu.gov.ua/kontraktuvannya/kontraktuvannya-2022/vimogi-pmg-2022>.

21. Вимоги ПМГ 2023. Погоджені специфікації та умови закупівлі за напрямами медичної допомоги, які надаватимуться за Програмою медичних гарантій у 2023 році. *Національна служба здоров'я України* : [сайт]. URL: <https://contracting.nszu.gov.ua/kontraktuvannya/kontraktuvannya-2023/vimogi-pmg-2023>.

22. Вирок Подільського районного суду міста від 17.03.2021 р. Справа № 758/3218/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105802658>.

23. Вирок Рогатинського районного суду Івано-Франківської області від 20 вересня 2021 року Справа № 349/960/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99702657>

24. Глібко В. М. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. ВНЗ / [В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2001. 576 с.

25. Гловюк І. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. Розділу IX-1 КПК України / [І. Гловюк, О., Дроздов Г. Тетерятник та ін.]. Вид. 2-ге. Дніпро–Львів–Одеса–Харків, 2022. 80 с.

26. Гуцалюк М. В., Антонюк П. Є. Щодо сутності електронної (цифрової) інформації як джерела доказів у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 1 (33). С. 37–49.

27. Дараган В. В. Протидія злочинам у сфері державних закупівель підрозділами Департаменту захисту економіки Національної поліції України : монографія. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 224 с.

28. Деякі питання закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на території України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 берез. 2020 р. № 225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2020-%D0%BF#Text>.

29. Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лют. 2022 р. № 169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>.

30. Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти : постанова Кабінету Міністрів України від 4 груд. 2019 р. № 1070. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070-2019-%D0%BF#Text>.

31. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : постанова Кабінету Міністрів України від 23 січ. 2015 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-%D0%BF#Text>.

32. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 5 берез. 2022 р. № 202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-%D0%BF#Text>.

33. Доліновський Ю. С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2018. 258 с.

34. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.32>.

35. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / переднє слово В. О. Навроцького. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.

36. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88>.

37. Європейська мережа інститутів судової експертизи ENFSI. URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/151021_enfsi_constitution.pdf.

38. Єфімов В. В., Дараган В. В., Мирошніченко Д. М., Бідняк В. А. Особливості проведення оперативними підрозділами ОВС моніторингу видатків бюджетних коштів та взаємодії із контролюючими органами з метою виявлення та документування фактів їх розкрадання та привласнення посадовими особами підприємств, установ та організацій різних форм власності : наук.-метод. рек. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. 85 с.

39. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 430 с.

40. Камишанський О. Ю. Особливості методики розслідування розкрадань бюджетних коштів на підприємствах вугільної промисловості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 281 с.

41. Кислий А. М., Чайка Р. А., Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Наукові праці МАУП*, 2016, 49(2), с. 65–73.

42. Кислий А. М., Федорчук Ю. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів під час проведення закупівель медичного обладнання та ліків. *Юридичний часопис Національної академії*. 2017. № 2 (14). С. 218–230.

43. Кичко Р. Обшук в умовах карантину. URL: <https://pravo.ua/obshuk-v-umovah-karantinu>.

44. Кікінчук В. В. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2014. 208 с.

45. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 : наказ Держспоживстандарту України від 11 жовт. 2010 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>.

46. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2007. 528 с.

47. Клінічна допомога при важкій гострій респіраторній інфекції: інструментарій. *World Health Organization*. 2020. URL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/WHO-2019-nCoV-SARI-toolkit-2022-1>.

48. Клінічний протокол діагностики та лікування коронавірусної інфекції COVID-19. *Одеський обласний центр громадського здоров'я*. URL: https://healthcenter.od.ua/wp-content/uploads/2020/04/protokol-likuvannya-covid-19-02.04.2020r._updated.pdf.

49. Коваль А. А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 264 с

50. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

51. Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань у радянському кримінальному процесі. Київ : НМК ВО, 1990. 88 с.

52. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
53. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
54. Курман О. В. Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 227 с.
55. Курман О. В. Використання спеціальних економічних знань на досудовому розслідуванні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 238–241. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264971/260949>.
56. Лилик В. А. Методика розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2019. 20 с.
57. Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д., Петряєв С. Ю. Криміналістика : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. : у 2 ч. Київ : Нац. тех. ун-т України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2017. Частина 2 : Криміналістична тактика. Методика розслідування. 474 с.
58. Марченко Л. Ю. Реалізація державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів : дис. ... д-ра філософії : 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків, 2021. 268 с.
59. Матусовський Г. А. Економічні злочини: криміналістичний аналіз. Харків : Консум, 1999. 480 с.
60. Меденцев А. М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 . Одеса, 2015. 216 с.
61. Методика дослідження підписів / уклад.: З. С. Меленевська, К. М. Ковальов, Н. Г. Шпакович. Київ, 2009. 21 с. (код державної реєстрації № 1.1.53 від 03.03.2010).
62. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / уклад. : К. М. Ковальов, О. О. Давидова, В. В. Коваленко, Т. В. Тимофєєва. Київ, 2007. 34 с.

63. Мирошніченко К., Погорєлова А. Окремі аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 595–597. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/143>.

64. Мохонько О. О. Щодо проблемних питань використання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій як доказів у кримінальному провадженні з урахуванням правових позицій Верховного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 216–219.

65. Мудрецька Г. В. Методика розслідування викрадень бюджетних коштів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2011. 20 с.

66. Назар Ю. С. Протидія порушенням бюджетного законодавства : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2021. 453 с.

67. Найдьон Я. Поняття та класифікація віртуальних слідів кіберзлочинів. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 304–307.

68. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: злочини проти власності / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Дакор, 2017. 448 с.

69. Нікітінський О. П. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 308 с.

70. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

71. Павлова Н. В. Проведення деяких слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства в умовах особливих правових режимів (епідемії, пандемії, воєнного стану тощо)]. *Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights»* («Пан'європейський університет» Словацької Республіки). 2023. № 5. С. 80-88.

72. Павлова Н. В., Птушкін Д. А., Чаплинський К. О. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням об'єктів нерухомого майна громадян : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 196 с.

73. Патик Л. Л. Техніко-криміналістичне дослідження підробленого паспорта громадянина України : підручник. Київ : Центр учб. літ., 2013. 142 с.

74. Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.

75. Писарчук І. В. Організаційно-правові основи діяльності оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 251 с.

76. Погорецький М. А. Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання правомірності. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 33–42.

77. Погорецький М. А., Баганець О. В. Обшук особи у кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Право України*. 2017. № 12. С. 62–73.

78. Погорецький М. А., Вакулік О. О., Сергєєва Д. Б. Розслідування економічних злочинів : навч. посіб. / за ред. М. А. Погорецького. Київ : Дакор, 2014. 176 с.

79. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Достовірність цифрових доказів: практика міжнародного кримінального суду. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 31 трав. 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. С. 181–182.

80. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 137–141.

81. Прасол В. П. Механізми публічного управління розвитком недержавного сектора охорони суспільного здоров'я в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2021. 200 с.

82. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

83. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

84. Про виділення коштів для забезпечення централізованою подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 29 верес. 2021 р. № 1027. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2021-%D0%BF#Text>.

85. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лют. 2015 р. № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>.

86. Про відміну на всій території України карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 27 черв. 2023 р. № 651. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vidminu-na-vsii-terytorii-ukrainy-karantynu-vstanovlenoho-z-metoiu-zapobihannia-poshyrenniu-na-terytorii-ukrainy-hostroi-respiratornoi-khvoroby-i270623-651>.

87. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1631-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text>.

88. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

89. Про внесення змін до Стандартів медичної допомоги «Коронавірусна хвороба (COVID-19)» : наказ МОЗ України від 4 лют. 2022 р. № 230. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0230282-22#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0230282-22#Text).

90. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 9 груд. 2020 р. № 1236. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1236-2020-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1236-2020-%D0%BF#Text).

91. Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15 груд. 2020 р. № 1082-IX. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text).

92. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 2 груд. 2021 р. № 1928-IX. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text).

93. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листоп. 2022 р. № 2710-IX. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20).

94. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19 жовт. 2017 р. № 2168-VIII. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19).

95. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-XII. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4004-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4004-12#Text).

96. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 9 серп. 2012 р. № 686. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12#Text).

97. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та

розслідуванні : наказ МВС України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

98. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

99. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

100. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій : наказ МВС України від 6 серп. 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>.

101. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт, послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 2022 р. № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>.

102. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE33194.html.

103. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами : постанова Кабінету Міністрів України від 20 квіт. 2006 р. № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF#Text>.

104. Про затвердження Технічного регламенту рухомого обладнання, що працює під тиском : постанова Кабінету Міністрів України від 4 лип. 2018 р. № 536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/536-2018-%D0%BF#Text>.

105. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1645-14#n71>.

106. Про лікарські засоби : Закон України від 5 лип. 2020 р. № 123/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

107. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

108. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>.

109. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

110. Про публічні закупівлі : Закон України від 19 квіт. 2020 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

111. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 верес. 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2573-20#Text>.

112. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

113. Проць І. М. Відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 10.03.16. Львів, 2016. 206 с.

114. Пясковський В. В. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 752 с.

115. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч. 2. 528 с.

116. Свобода Є. Ю., Меленевська З. С., Антонюк П. Є. Причини експертних помилок під час вирішення ідентифікаційних завдань у межах судово-почеркознавчих досліджень. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1 (25). С. 115–121.
117. Семенов В. В. Спеціальні знання при розслідуванні злочинів (зміст, організація, використання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 20 с.
118. Сергєєва Д. Б. Поняття та види слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України. *Право України*. 2013. № 11. С. 180–188.
119. Сергєєва Д. Б. Проблемні питання постановлення ухвали про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Вип. 1. С. 177–186.
120. Скрябін О. М. Проведення негласних слідчих дій: особливості правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 169–173. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.30>.
121. Спусканюк А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 250 с.
122. Статистична інформація Генерального прокуратура України. URL: <https://www.gp.gov.ua>.
123. Степанюк Р. Л. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у бюджетній сфері України. *Криміналістичний вісник*. 2012. № 17. С. 102–108.
124. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : НікаНова, 2012. 382 с.
125. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

126. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 475 с.
127. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Гельветика, 2021. 500 с.
128. Теплицький Б. Б., Шрамко О. М., Юсупов В. В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 68 с.
129. Технічні умови ВООЗ для кисневих концентраторів URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241509886>
130. Технічні специфікації та інструкції для пристроїв для кисневої терапії ВООЗ-ЮНІСЕФ URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241516914>
131. Тихонова О. В. Детермінація корупції в процесі виконання бюджету за видатками. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 159–160.
132. Урядовий портал. З 1 липня карантин, спричинений COVID-19, скасовано: щеплення залишаються рекомендованими, пункти вакцинації – працюватимуть. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-lypnia-karantyn-sprychynenyi-covid-19-skasovano-shcheplennia-zalyshaiutsia-rekomendovanymy-punkty-vaktsynatsii-pratsiuvatymut>.
133. Фармацевтична енциклопедія. Кисень медичний. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3486/kisen-medichnij>.
134. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією «ковід-документації». *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1. С. 98–104.

135. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НАВС, 2022. С. 50–52.

136. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Проблемні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в період надзвичайних ситуацій: організаційно-тактичні аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 496–509. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-496-509](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-496-509).

137. Харкевич Ю. І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 232–242. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/232-242>.

138. Харкевич Ю. І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5. Т. 3. С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.3.26>.

139. Харкевич Ю. І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матеріали Міжнар. мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, Україна – Ополе, Польща, 27–28 верес. 2023 р.). Тернопіль : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 147–149.

140. Харкевич Ю. І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар.

мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Львів, Україна – Ополе, Польща, 28–29 верес. 2023 р.). Львів : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 60–62.

141. Хижняк Є. С. Ідентифікація особистості злочинця за віртуальними слідами в мережі Інтернет. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 11. С. 217–221.

142. Хижняк Є. С. Тактичні прийоми проведення слідчого огляду документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 207–211.

143. Чернявський С. С. Розслідування нецільового використання бюджетних коштів : метод. рек. / [С. С. Чернявський, В. І. Василичук, А. А. Вознюк та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 88 с.

144. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 20 с.

145. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

146. Чорноус Ю. М. Актуальні питання розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні злочини. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 4. С. 93–101. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(4\).2020.267-281](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281).

147. Чорноус Ю. М., Васюта Ю. В. Психологічна й організаційно-тактична характеристика діяльності спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 113–121.

148. Чорноус Ю. М. Вплив міжнародних договорів та практики Європейського суду з прав людини на розвиток криміналістики в Україні. *Право України*. 2021. № 8. С. 77–90. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2021_8/pravo_2021_8_s5/.

149. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

150. Чорноус Ю. М., Лопата О. А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1 (25). С. 6–12.

151. Шаповал О. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у бюджетній сфері України. *Віче*. 2014. № 8. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4150/>.

152. Шевченко І. О. Розвиток державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм : дис. ... канд. юрид. наук : 08.00.08. Харків, 2018. 299 с.

153. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2008. 464 с.

154. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. Изд. 2-е, перераб. и доп. Харьков : Одиссей, 2005. 368 с.

155. Шумило М. Є., Тетерятник Г. К. Охорона прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру, на стадії досудового розслідування : монографія. Донецьк : ДЮІ МВС, 2012. 214 с.

156. Щербаковский М. Г., Кравченко А. А. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с.

157. Bidniak V. Types of expertise assigned in the investigation of crimes relating to illegal use of budget funds in the field of health care. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2019. Special Issue 1. P. 229–232.

158. Bidniak V. A. Traces of crimes related to illegal use of budget means in health protection sphere. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. No. 1. P. 43–47.

159. Bondarenko V., Okhrimenko I., Minenok A., Donets I., Danylchenko V., Khudiakova N., Okhrimenko S., Alexandrov D., Vakulyk O., Rozhnova T., Verbovskyi I., Horokhova L., Griban G., Bloshchynskyi I.,

Prontenko K. Professionally Important Psychophysiological Qualities of Patrol Police Officers. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9. No. 4. P. 62–71. URL: <http://ijaep.com/Journal/vol.9.4.pdf>.

160. Chaplynskyi K. Use of special knowledge in the investigation of crimes related to public funding in the field of health care : manual / [K. Chaplynskyi, O. Sydorov, V. Bidniak et al.]. Dnipro : Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, 2023. 198 p.

161. Chornous Yu., Pylypenko S., Vakulyk O., Bidniak H., Ostapchuk A. Current Challenges of International Cooperation In The Area Of Human Trafficking Countering. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol. 29. No. 8s. P. 2344–2353. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14709>.

162. Conducting searches under quarantine was discussed by experts within the Legal High School Discussions Hub. URL: <https://lhs.net.ua/ua-provedennia-obshukiv-v-umovakh-karantynu-obhovoriuvaly-eksperty-u-ramkakh-legal-high-school-discussions-hub-ru-provedenye-obyskov-v-uslovyakh-karantyna-obsuzhdaly-jeksperty-v-ramkakh-legal-high-sc> .

163. Forensic Awareness for Police First Responders. URL: https://leed.cepol.europa.eu/mod/scorm/player.php?a=140¤torg=articulate_rise&scoId=280&sesskey=5DP1GOZmrI&display=popup&mode=normal.

164. Kharkevych Yu. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue 1. P. 292–297. DOI: [10.31733/2078-3566-2022-5-292-297](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-5-292-297).

165. Kharkevych Yu. To the question of use of electronic space for falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 22 травня 2022 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 63–67.

166. Kharkevych Yu. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 3. P. 55–60. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/08/Vishegrad_03_2023.pdf.

167. Kysliy Anatoly M. Dmytro P. Kyslenko Yuriy, P. Tymoshenko, Iryna V. Kalinina, Dariia P. Hurina. Criminal provision of medical secret protection in COVID-2019. *Journal of interdisciplinary research AD ALTA*. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110116/papers/A_11.pdf

168. Peculiarities of the functioning of courts in the conditions of the COVID-19 pandemic : basic manual. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/483854.pdf>.

169. Pohoretskyi M., Serhieieva D., Toporetska Z. The proof of the event of a financial resources fraud in the banking sector: problematic issues. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2019. No. 28. P. 36–45.

170. Pravdiuk A., Gerasymenko L., Tykhonova O. Overcoming Cybercrime in Ukraine (Cyberterrorism). *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21. Issue 6. P. 181–186.

171. Vakulyk O. O., Andriichenko N. S., Reznik O. M., Volik V. V., Yanishevskaya K. International Aspect of a Legal Regulation in the Field of Financial Crime Counteraction by the Example of Special Services of Ukraine and the CIS Countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/international-aspect-of-a-legal-regulation-in-the-field-of-financial-crime-counteraction-by-the-example-of-special-services-of-ukr-7870.html>.

172. Vakulyk O., Stetsyk B., Serhieieva D., Luchko O., Makarov M. Normative content of the principle of immediacy of research of testimonies, things and documents during criminal procedural evidence. *Cuestiones Políticas*. 2022. Vol. 40. No. 72. P. 108–124. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/37736/41481>.

173. Vakulyk O. Peculiarities of the Forensic Examinations Appointment in the Investigation of Criminal Offenses Encroaching on the Economic Security of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 2. P. 167–172.

174. Vakulyk O., Petrenko P., Kuzmenko Iu., Pochtovyi M., Orlovskyi R. Cybersecurity as a component of the national security of the state. *Journal of security and sustainability*. 2020. Vol. 9. No. 3. DOI: 10.9770/jssi.2020.9.3(4).

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Харкевич Ю. І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5. Т. 3. С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.3.26>.
2. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1-2. С. 109-119 DOI <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/109-119>
3. Харкевич Ю. І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 232–242. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/232-242>.
4. Kharkevych Yu. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue 1. P. 292–297. DOI: [10.31733/2078-3566-2022-5-292-297](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-5-292-297).
5. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Проблемні питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в період надзвичайних ситуацій: організаційно-тактичні аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 496–509. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-496-509](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-496-509).

статті в наукових виданнях іноземних держав:

6. Kharkevych Yu. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 3. P. 55–60. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/08/Vishegrad_03_2023.pdf.

тези за результатами роботи науково-практичних конференцій:

7. Kharkevych Yu. To the question of use of electronic space for falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 22 трав. 2022 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 63–67.

8. Харкевич Ю. І., Вакулик О. О. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НАВС, 2022. С. 50–52.

9. Харкевич Ю. І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матеріали Міжнар. мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, Україна – Ополе, Польща, 27–28 верес. 2023 р.). Тернопіль : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 147–149.

10. Харкевич Ю. І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії* : матеріали Міжнар. мультидисциплін. наук. інтернет-конф. (Львів, Україна – Ополе, Польща, 28–29 верес. 2023 р.). Львів : Наук. спільнота ; WSZIA w Opolu, 2023. С. 60–62.

Додаток Б

Зведені дані
за результатами узагальнення вивчених кримінальних проваджень
за фактами вчинення кримінальних правопорушень у галузі охорони
здоров'я в період пандемії (325 кримінальних проваджень)

№	ПИТАННЯ	%
1	Склади кримінальних правопорушень за КК України: ст. 191 КК України ст. 358 КК України ст. 354 КК України ст. 362 КК України ст. 366 КК України ст. 325 КК України ст. 190 КК України ст. 199 КК України інші	 54,4 57,3 23,5 24,8 32,4 35,4 17,1 43,6 9,4
2	Типові сліди зазначених кримінальних правопорушень: документи медичне обладнання лікарські препарати засоби індивідуального захисту штампи, печатки комп'ютерна техніка	 100 37,7 33,9 39,8 58,1 67,2
3	Документи: свідоцтва про вакцинацію довідки ПЛР тестів протокол засідання тендерного комітету договори акти інше	 50,8 28,1 23,4 13,6 10,2 6,4
4	Фальсифіковані медичні документи: справжні бланки, у які вносили недостовірні дані повністю фальсифіковані документи	 66,6 33,4
5	Способи підготовки до вчинення кримінального правопорушення: вивчення законодавчих актів придбання спеціального обладнання виготовлення фальсифікованих документів придбання зразків справжніх бланків, печаток підшукування клієнтів інше	 89,3 54,1 48,2 23,4 67,3 12,1
6	Типові способи безпосереднього вчинення:	

	підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність» внесення до електронної бази неправдивих відомостей підроблення засобів для дезінфекції закупівля кисню, не призначеного для медичного використання завищення вартості медичного обладнання (ШВЛ, КТ) передплата за товар медичного призначення, який фактично не поставлено завищення вартості робіт під час будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж закупівля концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії привласнення гуманітарної допомоги імітація реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення інше	54,1 32,3 14,8 31,1 3 12,1 27,7 6,1 19,3 18,2 67,3 12,1
7	Приховування зазначених кримінальних правопорушень полягали у: знищенні предметів-слідоносіїв неоформлення документів підміна документів складно відповісти	44,2 22,1 27,7 6,1
8	Заяви про правопорушення від пацієнтів, їхніх родичів чи інших громадян надходили: в письмовому вигляді у відділ поліції на електронну адресу правоохоронного органу траплялися випадки усної форми під час дзвінків на гарячу лінію інше	56,2 23,7 16,1 4
9	Типові слідчі ситуації за досліджуваними складами кримінальних правопорушень: кримінальне провадження реєструють на підставі матеріалів оперативних підрозділів НП України, СБУ, які надійшли в порядку ст. 214 КПК України кримінальне провадження реєструють за матеріалами перевірок органами державного фінансового контролю заяви про протиправні дії, що пов'язані зі зловживаннями в період пандемії, зокрема від пацієнтів, які перенесли коронавірусну хворобу, або їхніх родичів Держлікслужба звертається з матеріалами перевірок до правоохоронних органів громадські організації, діяльність яких спрямована на виконання завдань з підтримки здорового суспільства, подають заяву про правопорушення до правоохоронних органів	50,3 10,2 23,3 4,1 5,4

	виявлення факту кримінального правопорушення слідчим самостійно	2,1
10	Під час документування протиправної діяльності надано перевагу проведенню таких НСРД: аудіо-, відеоконтроль особи зняття інформації з електронних комунікаційних мереж зняття інформації з електронних інформаційних систем накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома огляд і виїмка кореспонденції спостереження за особою, річчю або місцем моніторинг банківських рахунків аудіо-, відеоконтроль місця установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу)	30,4 93,1 83,3 5,4 3,3 53,6 11,1 54,2 3,1
11	Предмети огляду та/або пошуку: документи копіювально-розмножувальна техніка фотополімерні печатки системні блоки сервери ноутбуки флешнакопичувачі мобільні телефони кошти, отримані протиправним шляхом лікарські засоби засоби індивідуального захисту медичне обладнання інше обладнання	100 32,1 48,1 15,3 18,5 12,7 40,7 76,4 43,5 18,2 47,5 38,1 8,3
12	У процесі розслідування призначали такі судові експертизи: економічні експертизи почеркознавча технічна експертиза документів комп'ютерно-технічна телекомунікаційна товарознавча відео- та звукозапису судово-медична судово-біологічна трасологічна (дактилоскопічні дослідження та інші) матеріалів, речовин і виробів будівельно-технічна оціночно-будівельна інші	98,2 87,4 71,1 31,8 34,6 32,4 19,3 22 21 21 24 25 23 15

Додаток В

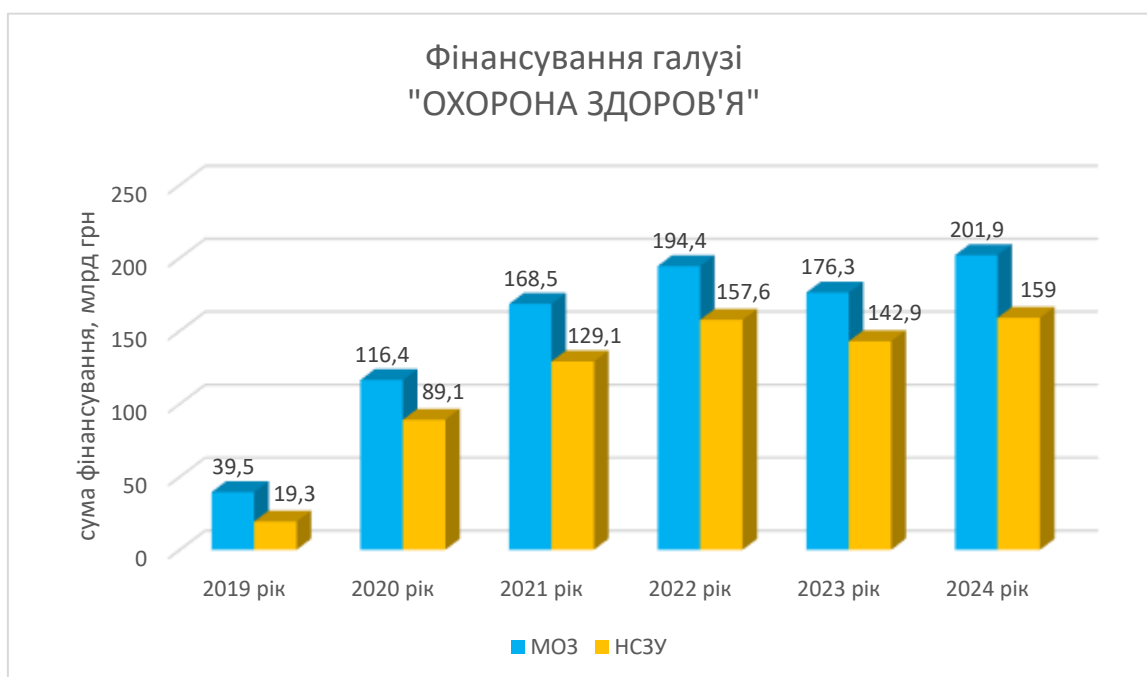
Результати анкетування 298 правоохоронців (детективів НАБУ, БЕБ, прокурорів, слідчих органів досудового розслідування, оперуповноважених) щодо кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я в період пандемії

№	ПИТАННЯ	%
1	Зазначте досвід роботи в правоохоронних органах: до 1 року від 1 до 3 років від 3 до 5 років від 5 до 10 років понад 10 років	70 18 10 33 29
2	Чи розслідували Ви або брали участь у розслідуванні кримінальних правопорушень у період надзвичайних правових режимів? так ні	74,5 25,5
3	Чи розслідували Ви або брали участь у розслідуванні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері? так ні	100 0
4	Чи обізнані Ви щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії? так ні	100 0
5	Який відсоток кримінальних правопорушень у період пандемії становлять, на Вашу думку, правопорушення з державними коштами? близько 5 % близько 10 % близько 30 % близько 50 % складно відповісти	3 5 73 15 4
6	Чи передбачено в органі, де Ви працюєте, спеціалізацію окремих працівників з розслідування кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я? передбачено не передбачено	86 14

7	Чи вважаєте Ви, що розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняють у бюджетній сфері в період надзвичайних ситуацій, мають певну специфіку? так ні складно відповісти	93 7 0
8	Чи вбачаєте Ви необхідним проводити додаткові розробки щодо криміналістичного забезпечення досліджуваних правопорушень? так ні складно відповісти	76,8 18,1 5,1
9	Які пропозиції щодо додаткових ресурсів, спрямованих на боротьбу з порушеннями бюджетного законодавства в галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, Ви вважаєте необхідними: – викладання спецкурсу з особливостей розслідування бюджетних правопорушень в умовах дії надзвичайних правових режимів – проведення науково-практичних семінарів – підготовка навчальної літератури з цієї тематики – розроблення методичних матеріалів – розгляд зазначених питань під час навчальних занять з підвищення кваліфікації – тренінги з цієї тематики	48,4 67,3 64,6 65,8 29,1 29,5 7
10	Які проблеми розслідування за фактами вчинення кримінальних правопорушень у галузі охорони здоров'я в період пандемії є актуальними й потребують вирішення? дистанційний режим роботи окремих установ, організацій затягування процесу отримання ухвали суду для проведення процесуальних дій складнощі взаємодії між співробітниками складнощі в забезпеченні засобами індивідуального захисту та вчасно проведеним щепленням невчасність внесення змін до нормативно-правових актів складнощі розслідування, обумовлені накладенням двох особливих правових режимів (пандемія та воєнний стан) невчасне видання навчально-практичної літератури, методичних рекомендацій інше	80,2 45,7 36,8 76,2 38,3 41,7 49,2 9,8
11	Чи вважаєте Ви, що введення карантину спричинило певні перешкоди для організації розслідування кримінальних правопорушень: так ні складно відповісти	87,7 7,2 5,1

12	У якій послідовності проводять слідчі (розшукові) дії за зазначеними провадженнями: обшук, слідчий огляд, призначення судових експертиз, допит допит, слідчий огляд, обшук, призначення судових експертиз	98 2
13	Під час документування протиправної діяльності надано перевагу проведенню таких НСРД: аудіо-, відеоконтроль особи зняття інформації з електронних комунікаційних мереж зняття інформації з електронних інформаційних систем накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома огляд і виїмка кореспонденції спостереження за особою, реччю або місцем моніторинг банківських рахунків аудіо-, відеоконтроль місця установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу)	30,4 93,1 83,3 5,4 3,3 53,6 11,1 54,2 3,1
14.	Які проблемні питання постають під час оформлення або проведення НСРД: неконтрольований витік інформації непрофесійна підготовка клопотань на отримання ухвали слідчого судді Апеляційного суду щодо дозволу на проведення НСРД кваліфікація протиправних дій, які не належать до тяжких та особливо тяжких, хоча в більшості випадків їх учиняють у співучасті або в складі організованої групи технічне забезпечення підрозділів, які безпосередньо виконують завдання щодо НСРД вчасне оформлення матеріалів проведених НСРД інше	34,5 38,9 33,2 41,2 18,4 9,1
15.	Які дієві заходи Ви вважаєте необхідними задля підвищення рівня професійності молодих працівників до проведення НСРД: додаткові заняття в межах службової підготовки проведення науково-практичних семінарів, конференцій введення інституту «наставництва» преміювання інше	46,8 36,9 38,4 24,4 14,1
16	Які перешкоди поставали під час проведення обшуку за зазначеними кримінальними правопорушеннями? недостатня кількість залучених правоохоронців брак засобів індивідуального захисту відсутність щеплень у співробітників відсутність силового супроводу відсутність сучасного обладнання інше	48 36 41 24 18 9

17	На стадії досудового розслідування чи виникали у Вас складнощі під час взаємодії з представниками: експертних установ органу державного фінансового контролю судових органів територіальних органів місцевого самоврядування громадських організацій закладів охорони здоров'я Торгово-промислової палати Держпродспоживслужби Державної митної служби інше	44,2 31,8 48,1 17,4 4,5 31,7 28,1 18,6 4,3 7,5
18	Які форми використання спеціальних знань під час розслідування Ви вважаєте найпоширенішими: залучення спеціалістів для проведення слідчих (розшукових) дій залучення експертів для проведення судових експертиз консультацій фахівців відомчі перевірки інше	86,7 100 24,4 78,5 13
19	У разі виявлення ознак підробки «ковід-документів» які фактори можуть позитивно вплинути на боротьбу та попередження зазначених кримінальних правопорушень: – узгодження національних стандартів з міжнародними – встановлення суворіших вимог до виготовлення бланків – забезпечення правоохоронцям відповідного навчання щодо виготовлення та заповнення документів – використання спеціального обладнання задля виявлення змін у початковому змісті – забезпечення взаємодії відомств, служб, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з «ковід-документацією, з правоохоронними органами – складно відповісти	89,3 92,1 46,4 45,2 40,1 9,3

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного слідчого управління – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення Національної поліції України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції

Артем ШЕВЧИШЕН

02.11. 2023 року

АКТ № 41124/24/4/3-2023/вс

Про впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів наукового дослідження

Уклала комісія у складі:

Голови:

начальника відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління, кандидата юридичних наук полковника поліції
Владислава Бурлаки

членів комісії:

заступника начальника відділу організаційно-аналітичної роботи Головного слідчого управління Національної поліції України кандидата юридичних наук, підполковника поліції Наталії Карпенко

старшого слідчого в особливо важливих справах відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління старшого, майора поліції
Лариси Бурмистрової

комісія відповідно до доручення Національної поліції України № 34684/24/4/3-2022 від 20.12.2022 «Про впорядкування процедури видання актів впровадження наукових досліджень у діяльність органів

досудового розслідування Національної поліції України», склали цей акт про те, що матеріали дисертації аспіранта кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ Харкевича Юрія Івановича на тему: «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах Пандемії» щодо виявлення, фіксації доказів, використання спеціальних знань та особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень, можуть бути використані під час виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових.

Для практичної діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України важливе значення мають висновки, пропозиції та рекомендації, що відображені за змістом низки наукових робіт Харкевича Ю.І. До основних з них слід віднести:

1. Харкевич Ю.І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує ковід-безпечність. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 165-170.

2. Харкевич Ю.І., Вакулик О.О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1-2. С.98-104

3. Харкевич Ю.І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 291-306

4. Kharkevych Yurii. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue. № 1. P. 292-297

5. Kharkevych Yurii. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. Slovak Republic, 2023. № 3. P. 55-60

6. Kharkevych Yurii. To the question of use of electronic space for Falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару. (Дніпро, 26 трав. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 64-67.

7. Вакулик О.О., Харкевич Ю.І. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із

державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матер. міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лист. 2022 р.). Київ. НАВС. С. 50-52.

8. Харкевич Ю.І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матер. міжнар. мультидисциплін. наук. інтер.-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 27-28 вересня 2023 р.) (Україна–Польща). ГО «Наукова спільнота»; WSZIA w Opolu. – Тернопіль. С. 147-149

9. Харкевич Ю.І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки* : матер. між нар. мультидисциплін. наук. Інтер.-конф. (м. Львів, Україна – м. Ополе, Польща, 28-29 вересня 2023 р.) (Україна–Польща); ГО «Наукова спільнота»; WSZIA w Orlu. – Львів : ФО-П Шпак В.В. С. 60-62.

Голова комісії:

 Владислав БУРЛАКА

Члени комісії:

 Наталія КАРПЕНКО

 Лариса БУРМИСТРОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ
Полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

12. 2023 р.

**АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження**

Харкевича Юрія Івановича

на тему: «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: завідувача кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань, кандидата юридичних наук, професора **Герасименко Лариси Володимирівни**; професора кафедри криміналістики та судової медицини, доктора юридичних наук, професора **Чорноус Юлії Миколаївни**; заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук **Бистрицького Богдана Юрійовича**, склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини (зі спеціальності 081 – Право) Харкевича Юрія Івановича за темою: «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», використовуються у освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ.

Отримані в результаті дослідження висновки, пропозиції, рекомендації відображені в опублікованих автором працях, основними із яких є:

1. Харкевич Ю.І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує ковід-безпечність. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 165-170.

2. Харкевич Ю.І., Вакулик О.О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1-2. С.98-104
3. Харкевич Ю.І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 291-306
4. Kharkevych Yurii. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue. № 1. P. 292-297
5. Kharkevych Yurii. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. Slovak Republic, 2023. № 3. P. 55-60
6. Kharkevych Yurii. To the question of use of electronic space for Falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару. (Дніпро, 26 трав. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 64-67.
7. Вакулик О.О., Харкевич Ю.І. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матер. міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лист. 2022 р.). Київ. НАВС. С. 50-52.
8. Харкевич Ю.І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матер. міжнар. мультидисциплін. наук. інтер.-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 27-28 вересня 2023 р.) (Україна – Польща). ГО "Наукова спільнота"; WSZIA w Opolu. – Тернопіль. С. 147-149
9. Харкевич Ю.І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки* : матер. між нар. мультидисциплін. наук. Інтер.-конф. (Україна–Польща 28-29 вересня 2023 р.).

Члени комісії дійшли висновку, що надані матеріали свідчать про належний науковий та практичний рівень розробки теми дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих Ю.І. Харкевичем законодавчих, наукових та емпіричних джерел, відображені у методичних матеріалах навчальних дисциплін з криміналістики для здобувачів вищої освіти бакалавра і магістра, використовуються при підготовці методичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних співробітників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

**Кандидат юридичних наук,
професор**

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

**Доктор юридичних наук,
професор**

Юлія ЧОРНОУС

Кандидат юридичних наук

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної академії
внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2023 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертації здобувача кафедри
криміналістики та судової медицини**

Харкевича Юрія Івановича

**на тему: «Криміналістична методика розслідування кримінальних
правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони
здоров'я в умовах пандемії» у науково-дослідну діяльність Національної
академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: професора кафедри криміналістики та судової медицини, доктора юридичних наук, професора **Чорноус Юлії Миколаївни**; завідувача наукової лабораторії з проблем протидії злочинності, доктора юридичних наук, професора **Вознюка Андрія Андрійовича**; начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника **Корольчука Віктора Володимировича**, склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини (зі спеціальності 081 – Право) **Ю.І. Харкевича** за темою «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії» мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, а також практичну значимість і використовуються у науково-дослідній роботі Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень.

Результати дисертаційного дослідження відображені у науково-практичних працях:

1. Харкевич Ю.І. Виявлення ознак підробки медичної документації, яка підтверджує ковід-безпечність. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 165-170.

2. Харкевич Ю.І., Вакулик О.О. Актуальні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1-2. С.98-104

3. Харкевич Ю.І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 291-306

4. Kharkevych Yurii. The identity of the criminal as a key element of the criminal characteristics of offenses regarding forgery of covid documentation. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue. № 1. P. 292-297

5. Kharkevych Yurii. Peculiarities of conducting certain investigative (search) actions during the investigation of criminal offences related to public funding of the healthcare sector in a pandemic situation. *Visegrad Journal on Human Rights*. Slovak Republic, 2023. № 3. P. 55-60

6. Kharkevych Yurii. To the question of use of electronic space for Falsification of data on vaccination during the pandemic period. *Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару. (Дніпро, 26 трав. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 64-67.

7. Вакулик О.О., Харкевич Ю.І. Окремі аспекти призначення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матер. міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лист. 2022 р.). Київ. НАВС. С. 50-52.

8. Харкевич Ю.І. Деякі способи вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією програм державних гарантій медичного обслуговування населення та гуманітарною допомогою в період пандемії. *Світ наукових досліджень* : матер. міжнар. мультидисциплін. наук. інтер.-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 27-28 вересня 2023 р.) (Україна–Польща). ГО “Наукова спільнота”; WSZiA w Opolu. – Тернопіль. С. 147-149

9. Харкевич Ю.І. До питання завищення вартості обладнання та виробів медичного призначення під час публічних закупівель в умовах пандемії. *Сімдесять восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки* : матер. між нар. мультидисциплін. наук. Інтер.-конф. (28-29 вересня 2023 р.) (Україна–Польща).

Зазначені праці підтвердили високий науково-теоретичний рівень, практичну доступність за результатами підготовки та проведення усіх видів

занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу Академії.

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації здобувача кафедри криміналістики та судової медицини Харкевича Юрія Івановича на тему: «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ.

Доктор юридичних наук,
професор

Юлія ЧОРНОУС

Доктор юридичних наук,
професор

Андрій ВОЗНІЮК

Кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Віктор КОРОЛЬЧУК